

รายงานฉบับสมบูรณ์

**โครงการศึกษาผลกระทบและ
โอกาสจากข้อตกลง RCEP ด้าน
การวิจัยและพัฒนาและยกระดับ
ผู้ประกอบการนวัตกรรมสู่ตลาด
ต่างประเทศ**

กันยายน
2567

จัดทำโดย
**สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา
วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ
ร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**

ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

THAMMASAT UNIVERSITY
RESEARCH AND CONSULTANCY INSTITUTE
สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สำนักงานนโยบายการอุดมศึกษา
วิทยาศาสตร์ วิจัย
และนวัตกรรม

กิตติกรรมประกาศ

รายงานฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยเงินทุนสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ขอขอบคุณคณะกรรมการที่ปรึกษาการศึกษาผลกระทบและโอกาสจากความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) ที่กรุณาใช้เวลาให้ข้อเสนอแนะการดำเนินการจัดทำการศึกษาวิเคราะห์บทบาทและโอกาสจากความตกลง RCEP ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมาตรการและกลไกด้านการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อววน.) การวิเคราะห์ผลกระทบและโอกาสจากความตกลง RCEP ต่อการค้าและการลงทุนในสินค้านำเข้าและส่งออกหลักของไทย และโอกาสในการพัฒนาการค้ายุคใหม่ สินค้านวัตกรรมที่ไทยมีศักยภาพ รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะการเจรจาความร่วมมือด้านอววน. ภายใต้กรอบความตกลง RCEP และการส่งเสริมผู้ประกอบการนวัตกรรมสู่ตลาดต่างประเทศ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้เกิดการเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ เสมอภาค และได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเข้าร่วมความตกลง RCEP

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบการ ที่กรุณาใช้เวลาให้ข้อมูลเชิงลึกและข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำรายงานและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.อาชนันท์ เกาะไพฑูริย์ และคณะ ในนามสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้ร่วมกับคณะนักวิจัยของสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) ในการทำงานศึกษาและจัดทำรายงานฉบับนี้

คณะผู้จัดทำ
กันยายน 2567

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร

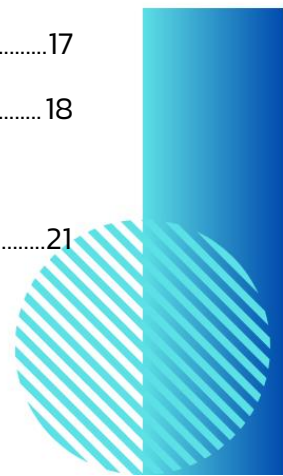
บทนำ

1

.....	1
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	2
Executive Summary.....	3
Policy Recommendations.....	4
หลักการและเหตุผล.....	6
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	7
แนวทางการดำเนินงาน.....	7
ขอบเขตการศึกษา.....	8
ภาพรวมของความตกลง RCEP.....	9
1.1 กรอบแนวคิด.....	9
1.2 พัฒนาการของ RCEP.....	12
1.3 กลไกการดำเนินงานของ RCEP.....	14
1.4 โครงสร้างของความตกลง.....	15

2

ข้อมูลพื้นฐานการค้าไทยกับ RCEP.....	17
2.1 สถิติ ข้อผูกพัน ตัวอย่างการเปิดตลาด.....	17
2.1.1 สถิติ.....	17
2.1.2 ข้อผูกพันและตัวอย่างการเปิดตลาดการค้าสินค้า.....	18
2.2 ตัวอย่างการค้าของไทยและปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานในปัจจุบัน.....	21

สารบัญ (ต่อ)

2.2.1 การค้าระหว่างประเทศไทยและจีน	22
2.2.2 การค้าระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา.....	27
2.2.3 การค้าระหว่างประเทศไทยและเวียดนาม	31
2.2.4 การค้าระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่น.....	33
3 บทวิเคราะห์เชิงลึก.....	36
3.1 บทวิเคราะห์คุณลักษณะทางเศรษฐกิจของ RCEP โดยรวม	36
3.2 บทวิเคราะห์การค้าและการลงทุนของไทยกับประเทศสมาชิก RCEP ...	40
3.3 ความตกลง RCEP และพันธมิตรพหุภาคีทางการเปิดตลาดสินค้า	59
3.3.1 ภาพรวมของความตกลง	59
3.3.2 การเปรียบเทียบสาระสำคัญของความตกลงอื่น	71
3.3.2.1 ความตกลง ASEAN+1 FTA	71
3.3.2.2 ความตกลง CPTPP (Comprehensive and Progressive Agreement on Trans-Pacific Partnership).....	70
3.3.2.3 ความตกลง IPEF (Indo-Pacific Economic Framework)	70
3.3.3 ตารางการเปิดเสรีและสิทธิพิเศษทางภาษี.....	78
3.3.4 กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดและบทวิเคราะห์ความยากง่ายในการปฏิบัติตาม	82
3.4 การใช้ประโยชน์จาก RCEP ที่ผ่านมา.....	94

สารบัญ (ต่อ)

4	กรณีศึกษา: ยานยนต์แห่งอนาคตกับ RCEP	98
	4.1 ยานยนต์ไฟฟ้า	99
	4.2 ยานยนต์แห่งอนาคตในมิติอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ไฟฟ้า	101
	4.3 นโยบายของ RCEP ต่ออุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต	104
5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ	107
	5.1 บทสรุป	107
	5.2 บทวิเคราะห์โอกาสด้านการวิจัยและพัฒนาและยกระดับผู้ประกอบการ	110
	5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และมาตรการที่เกี่ยวข้อง	115
	บรรณานุกรม	121

บทสรุปผู้บริหาร

รายงานนี้วิเคราะห์ผลกระทบของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (RCEP) ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2565 โดยเน้นไปที่ผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย โอกาสด้านการวิจัยและพัฒนา และการยกระดับผู้ประกอบการไทย RCEP เป็นเขตการค้าเสรีที่ใหญ่ที่สุดในโลก ครอบคลุม 15 ประเทศ มีประชากรรวมกว่า 2.22 พันล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 28.6 ของประชากรโลก และมี GDP รวมมากกว่า 29.06 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ หรือคิดเป็นร้อยละ 29 ของ GDP โลก สำหรับประเทศไทย การค้าและการลงทุนมากกว่าร้อยละ 50 อยู่ในตลาดของสมาชิก RCEP ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของข้อตกลงนี้ต่อเศรษฐกิจไทย

RCEP ช่วยสร้างโอกาสให้กับผู้ประกอบการไทยในการส่งออกสินค้า บริการ และการลงทุนในตลาดการค้าที่ใหญ่ขึ้น สามารถสรรหาวัตถุดิบที่มีความหลากหลายจากประเทศสมาชิก RCEP ข้อตกลงนี้ยังช่วยพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าภายในภูมิภาค เพิ่มช่องทางในการส่งออกและเลือกใช้วัตถุดิบ ทำให้การได้ถิ่นกำเนิดสินค้าง่ายขึ้น ซึ่งจะช่วยเพิ่มการค้าและการลงทุนในภูมิภาค ในทางกลับกัน ไทยยังเผชิญกับความท้าทายจากการแข่งขันที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มสินค้าที่ไทยมีคู่แข่ง เช่น ผลไม้จากเมียนมา กัมพูชา และเวียดนาม รวมถึงการรักษามาตรฐานสินค้าตามข้อกำหนดของประเทศคู่ค้า โดยเฉพาะความปลอดภัยอาหารที่จีนให้ความสำคัญ

รายงานนี้พบว่า ไทยมีโอกาสในการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่า (value chain) ในอุตสาหกรรมยานยนต์ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญ อุตสาหกรรมยานยนต์ของไทยมีส่วนร่วมในห่วงโซ่การผลิตระดับโลก และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เช่น การพัฒนาและการผลิตยานยนต์ไฟฟ้า กำลังเป็นโอกาสใหม่ที่สำคัญสำหรับประเทศไทย เพื่อให้ไทยสามารถใช้ประโยชน์จากโอกาสเหล่านี้ได้ จำเป็นต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการใช้โครงสร้างพื้นฐานร่วมกัน

ในส่วนของการส่งออกสินค้า ข้อผูกพันของไทยภายใต้ความตกลง RCEP ทำให้ไทยต้องเปิดตลาดสินค้ามากขึ้น ไทยได้ผูกพันการเปิดตลาดสินค้าให้กับภาคี RCEP แตกต่างกันไป เพื่อรักษาสมดุลการเปิดตลาดสินค้ากับแต่ละภาคี โดยไทยเปิดตลาดที่ดีที่สุดให้กับอาเซียน ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ โดยมีสัดส่วนการยกเลิกภาษีอยู่ที่ร้อยละ 91.3 ของจำนวนรายการสินค้าทั้งหมด และร้อยละ 89.1 ของมูลค่าการนำเข้า ส่วนการเปิดตลาดให้กับเกาหลี ญี่ปุ่น และจีน จะอยู่ในสัดส่วนที่น้อยกว่าและแตกต่างกันไป

สำหรับการใช้ประโยชน์จากความตกลง RCEP ไทยสามารถใช้ประโยชน์จากการลดภาษีศุลกากร และกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าร่วมกัน ซึ่งจะอำนวยความสะดวกต่อห่วงโซ่คุณค่าที่บริษัทข้ามชาติได้กระจายฐานการผลิตในแต่ละขั้นตอน ไปยังประเทศต่างๆ โดยเฉพาะภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การใช้กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าร่วมกันทำให้สามารถสะสมถิ่นกำเนิดระหว่างประเทศสมาชิกได้ ซึ่งจะช่วยให้การส่งออกและการนำเข้าสินค้าเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของการลงทุน RCEP เปิดโอกาสให้การลงทุนระหว่างประเทศสมาชิกเป็นไปอย่างเสรีมากขึ้น มีการเปิดตลาดการลงทุนในหลายสาขา เช่น การค้าบริการ การลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา และการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกเพื่อสร้างความเข้มแข็งในด้านการผลิตและการบริการ ข้อตกลงนี้ยังส่งเสริมให้เกิดการลงทุนในอุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในระยะยาว

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การประชาสัมพันธ์และเตรียมความพร้อม: ประชาสัมพันธ์ถึงประโยชน์ที่ไทยจะได้จากกรอบความตกลง RCEP ทั้งในระยะสั้นและระยะปานกลาง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่เหมาะสมและเตรียมใช้ประโยชน์จาก RCEP ให้ตรงกับศักยภาพของประเทศ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและครอบคลุมถึงประโยชน์และความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วม RCEP จะช่วยให้ผู้ประกอบการไทยมีความพร้อมในการปรับตัวและใช้ประโยชน์จากข้อตกลงนี้อย่างเต็มที่
2. การพัฒนา Focal Point: จัดตั้งจุดติดต่อสำหรับผู้ประกอบการเพื่อให้สามารถสื่อสารกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์จากความเป็น Rule-based ของ RCEP การมีจุดติดต่อที่ชัดเจนจะช่วยให้ผู้ประกอบการได้รับข้อมูลและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจภายใต้กรอบข้อตกลงนี้ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับกฎระเบียบและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. การส่งเสริมการส่งออกยานยนต์แห่งอนาคต: พัฒนาแผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมการส่งออกผลิตภัณฑ์ยานยนต์แห่งอนาคตของไทย และเตรียมท่าทีในการผลักดันมาตรฐานสินค้าที่เกี่ยวข้องกับยานยนต์ภายใต้กรอบ RCEP อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคตเป็นโอกาสสำคัญสำหรับไทยในการก้าวสู่การเป็นผู้นำในภูมิภาค การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนและการเตรียมความพร้อมในด้านมาตรฐานสินค้าจะช่วยให้ไทยสามารถแข่งขันในตลาดโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา: ส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการวิจัยและพัฒนา การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการใช้โครงสร้างพื้นฐานร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้ประกอบการไทยในตลาดโลก การลงทุนในด้านวิจัยและพัฒนาเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่จะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของไทยในตลาดโลก

การเข้าร่วม RCEP ถือเป็นโอกาสสำคัญในการขยายตลาดและพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าของไทยในภูมิภาคเอเชีย RCEP ช่วยสร้างโอกาสให้กับผู้ประกอบการไทยในการส่งออกสินค้า บริการ และการลงทุนในตลาดการค้าที่ใหญ่ขึ้น นอกจากนี้ ยังช่วยพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าภายในภูมิภาค เพิ่มช่องทางในการส่งออกและเลือกใช้วัตถุดิบ ทำให้การได้ถิ่นกำเนิดสินค้าง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม ไทยยังเผชิญกับความท้าทายจากการแข่งขันที่เพิ่มขึ้น และการรักษามาตรฐานสินค้าตามข้อกำหนดของประเทศคู่ค้า โดยเฉพาะความปลอดภัยอาหารที่จีนให้ความสำคัญ

เพื่อให้ไทยสามารถใช้ประโยชน์จาก RCEP ได้อย่างเต็มที่ จำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์ถึงประโยชน์ที่ไทยจะได้รับ การจัดตั้งจุดติดต่อสำหรับผู้ประกอบการ การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมการส่งออกผลิตภัณฑ์

ยานยนต์แห่งอนาคต และการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้ประกอบการไทยในตลาดโลก การเตรียมความพร้อมในด้านนโยบายและการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนจะช่วยให้ไทยสามารถใช้ประโยชน์จากโอกาสที่ RCEP มอบให้ได้อย่างเต็มที่

Executive Summary

This report analyzes the impact of the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP), which came into effect on January 1, 2022, focusing on its effects on the Thai economy, opportunities for research and development, and the elevation of Thai entrepreneurs. RCEP is the world's largest free trade agreement, covering 15 countries with a combined population of over 2.22 billion people, accounting for 28.6% of the world's population, and a GDP of more than USD 29.06 trillion, representing 29% of the world's GDP. For Thailand, more than 50% of its trade and investment is within the RCEP member markets, highlighting the agreement's importance to the Thai economy.

RCEP creates opportunities for Thai entrepreneurs to export goods, services, and invest in larger markets, allowing for more diverse sourcing of production materials from RCEP member countries. The agreement also facilitates the development of regional value chains, increasing export channels and the ability to utilize materials more efficiently, which will enhance trade and investment within the region. Conversely, Thailand faces challenges from increased competition, especially in product categories where it has new rivals, such as fruits from Myanmar, Cambodia, and Vietnam. Additionally, maintaining product standards in line with partner countries' regulations, particularly food safety standards emphasized by China, is crucial.

The report finds that Thailand has opportunities to develop value chains in the automotive industry, a significant case study. Thailand's automotive industry is part of the global production chain, and technological changes, such as the development and production of electric vehicles, present new opportunities for the country. To leverage these opportunities, it is essential to promote and support research and development, technology transfer, and shared infrastructure use.

Regarding exports, Thailand's commitments under the RCEP require opening more markets. Thailand has committed to opening its markets to RCEP partners differently to maintain balance. The best market openings are provided to ASEAN, Australia, and New Zealand, with 91.3% of all tariff lines eliminated and 89.1% of import value covered. For Korea, Japan, and China, market openings are less comprehensive and vary.

Thailand can benefit from RCEP through tariff reductions and unified rules of origin, facilitating value chains where multinational companies distribute production bases across various

stages within East and Southeast Asia. Unified rules of origin allow for accumulation among member countries, making exports and imports smoother and more efficient.

In terms of investment, RCEP opens up opportunities for freer investment between member countries. It opens investment markets in various sectors, such as services, research and development, and promoting cooperation between member countries to strengthen production and services. The agreement also promotes investment in the future automotive industry, a key factor in the long-term development of the Thai economy.

Policy Recommendations

1. Public Relations and Preparation:

- Promote the benefits that Thailand will gain from RCEP in both the short and medium term to foster a proper understanding and prepare to utilize RCEP in line with the country's potential. Understanding the benefits and challenges of RCEP will help Thai entrepreneurs prepare and fully utilize the agreement.

2. Development of Focal Points:

- Establish contact points for entrepreneurs to communicate with relevant government agencies to utilize RCEP's rule-based nature. Clear contact points will help entrepreneurs get useful information and advice on conducting business under this agreement and adapt to relevant regulations and requirements efficiently.

3. Promoting Exports of Future Automobiles:

- Develop a strategic plan to promote the export of Thailand's future automotive products and prepare positions to push for product standards related to automobiles under RCEP. The future automotive industry is a significant opportunity for Thailand to become a regional leader. A clear strategic plan and preparation for product standards will help Thailand compete effectively in the global market.

4. Supporting Research and Development:

- Promote and support cooperation between the public and private sectors in research and development, technology transfer, and shared infrastructure use to strengthen Thai entrepreneurs in the global market. Investing in research and development is crucial for creating innovations and new technologies that will enhance Thailand's competitiveness in the global market.

In conclusion, joining RCEP is a significant opportunity to expand markets and develop Thailand's value chains in Asia. RCEP creates opportunities for Thai entrepreneurs to export goods, services, and invest in larger markets. Additionally, it facilitates regional value chain development,

increases export channels, and improves the efficiency of material utilization. However, Thailand faces challenges from increased competition and maintaining product standards in line with partner countries' regulations, particularly food safety standards emphasized by China.

To fully benefit from RCEP, Thailand must promote the benefits of the agreement, establish contact points for entrepreneurs, develop a strategic plan for promoting future automotive exports, and support research and development. Preparing policies and support from the public and private sectors will help Thailand fully utilize the opportunities RCEP provides.

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ประเทศไทยมีความตกลงการค้าเสรี (FTA) ที่มีผลใช้บังคับแล้ว 14 ฉบับกับ 18 ประเทศคู่ค้า ความตกลงฉบับล่าสุดคือ ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) มีผลบังคับเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2565

RCEP เป็นเขตการค้าเสรีที่ใหญ่ที่สุดในโลก ประกอบด้วยสมาชิก 15 ประเทศ มีประชากรรวมกันกว่า 2,222.6 ล้านคน หรือร้อยละ 28.6 ของประชากรโลก มีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) รวมกันมากกว่า 29.06 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ หรือ ร้อยละ 29 ของ GDP โลก มีมูลค่าการค้ารวมกว่า 10.4 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ หรือร้อยละ 27.4 ของมูลค่าการค้าโลก หากพิจารณาเฉพาะประเทศไทย การค้าและการลงทุนมากกว่าร้อยละ 50 อยู่ในตลาดของสมาชิก RCEP ทั้งนี้ RCEP มีบทบาทสำคัญที่สร้างผลประโยชน์เพิ่มเติมจาก FTA อื่น ๆ อาทิ การปรับลดภาษีเพิ่มเติมโดยเฉพาะในสินค้าอ่อนไหวบางรายการอาจเป็นศูนย์ในทันทีหรืออาจจะทยอยลดเป็นขั้นบันไดสินค้า

นอกจากประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการค้าการลงทุน บทบัญญัติภายใต้ RCEP มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อววน.) โดยตรงอยู่ด้วย อาทิ บทที่ 5 มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Sanitary and Phytosanitary Measures: SPS) บทที่ 6 มาตรฐาน กฎระเบียบทางเทคนิค และกระบวนการตรวจสอบและรับรอง (Standards, Technical Regulations, and Conformity Assessment Procedures: STRACAP) บทที่ 8 การค้าบริการ (Trade in Services) ซึ่งรวมถึงสาขาบริการวิจัยและพัฒนาและสาขาบริการด้านการอุดมศึกษาโดยอ้างอิงภาคผนวกที่ 2 ตารางข้อผูกพันเฉพาะสำหรับบริการ บทที่ 9 การเคลื่อนย้ายชั่วคราวของบุคคลธรรมดา (Temporary Movement of Natural Persons: MNP) บทที่ 11 ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) บทที่ 14 วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises: SMEs) และบทที่ 15 ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ (Economic and Technical Cooperation: ECOTECH) นอกจากนั้น ยังมีประเด็นที่ อววน. สามารถให้การสนับสนุน อาทิ บทที่ 3 กฎถิ่นกำเนิดสินค้า ซึ่งไทยได้เข้าอยู่ในห่วงโซ่การผลิตโลกในฝั่งเอเชีย โดยเฉพาะสินค้าชั้นกลางของประเทศไทยที่เกาะติดห่วงโซ่การผลิตของประเทศที่ไม่เคยมี FTA ต่อกัน

จุดเด่นประการหนึ่งของ RCEP คือ การเป็น FTA ที่มีกฎถิ่นกำเนิดสินค้านำร่วมกัน เรื่องดังกล่าวน่าจะอำนวยความสะดวกต่อห่วงโซ่คุณค่าที่บริษัทข้ามชาติได้กระจายฐานการผลิตในแต่ละขั้นตอน ไปยังประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กติการ่วมกันดังกล่าวจะเป็นผลดีส่งเสริมการแบ่งงานกันภายในห่วงโซ่คุณค่า โดยเฉพาะหลายอุตสาหกรรมที่ไทยมีส่วนร่วมในห่วงโซ่คุณค่าอย่างต่อเนื่องและเป็นผู้ผลิตและส่งออกสินค้าหลายรายการในอุตสาหกรรมเหล่านี้ จึงควรศึกษาผลกระทบและโอกาสที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมยานยนต์ที่กำลังเผชิญความท้าทายทางด้านเทคโนโลยีครั้งสำคัญ โดยเฉพาะการทวีความสำคัญของรถยนต์ไฟฟ้า ไทยซึ่งเป็นฐานการผลิตและส่งออกรถยนต์เครื่องสันดาปภายใน พร้อม ๆ กับรัฐผู้แทนทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้ไทยเป็นศูนย์กลางการผลิตรถยนต์ไฟฟ้าด้วยเช่นกัน ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ

ระดับภูมิภาคจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ไทยควรนำมาประกอบการพิจารณา เพื่อกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน การเปลี่ยนผ่านในครั้งนี้

เพื่อให้ประเทศสามารถใช้ประโยชน์จากข้อตกลง RCEP ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ โอกาสจากข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกับ อววน. ดังกล่าวข้างต้นในการขยายตลาดสินค้าและบริการที่ประเทศไทยมี ความเข้มแข็ง รวมทั้งสร้างโอกาสในการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่า (value chain) สำหรับสินค้าและบริการนวัตกรรม ใน สาขาที่ไทยมีศักยภาพ จำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยเชิงระบบ เพื่อรวบรวมข้อมูลห่วงโซ่คุณค่า ระบบนิเวศนวัตกรรม และผู้เล่นสำคัญในตลาด RCEP พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ อววน. เป็นกลไกในการเปิดโอกาสทางการตลาดสู่ประเทศในกลุ่ม RCEP ผ่านการลงทุนวิจัยและพัฒนา การ สนับสนุนความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การบ่มเพาะและส่งเสริมผู้ประกอบการนวัตกรรมสู่ตลาดโลก การสร้างกลไก ความร่วมมือในการพัฒนากำลังคน การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการใช้โครงสร้างพื้นฐานร่วมกัน เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภาพรวมของ RCEP และการค้าของไทยภายใต้ RCEP
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทภายใต้ RCEP ด้านการค้าสินค้า กรณีตัวอย่างด้านการค้าสินค้า ด้านกฎถิ่นกำเนิด สินค้า และโอกาสของประเทศไทยในการพัฒนาสินค้านวัตกรรมที่ไทยมีศักยภาพ
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับชาติ มาตรการและกลไกด้าน อววน. สำหรับการเจรจาระหว่าง ประเทศ กฎระเบียบการค้าสินค้า และการใช้ประโยชน์กลไกความร่วมมือในปัจจุบัน
4. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับภูมิภาค ด้านการสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศและการ ระดมทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาระดับภูมิภาค

แนวทางการดำเนินงาน

การศึกษานี้มีการดำเนินงานแบบคู่ขนานระหว่างคณะนักวิจัยในฝ่ายนโยบายความร่วมมือระหว่างประเทศ ด้าน อววน. ของ สอวช. และคณะนักวิจัยที่ปรึกษาในนามสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดย รศ.ดร. อาชนัน เกาะไพบุลย์ และ รศ.ดร. จุฑาทิพย์ จงวนิชย์ จากคณะ เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยแบ่งเป็น

- การศึกษาภาพรวม ข้อมูลพื้นฐาน และบทวิเคราะห์เบื้องต้นโดยทีมวิจัยนโยบายภายใน สอวช.
- การศึกษาวิเคราะห์เชิงลึกและกรณีศึกษาโดยที่ปรึกษาโครงการ
- การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับชาติและระดับภูมิภาคโดยที่ปรึกษาโครงการ ร่วมกับ สอวช.

ขอบเขตการศึกษา

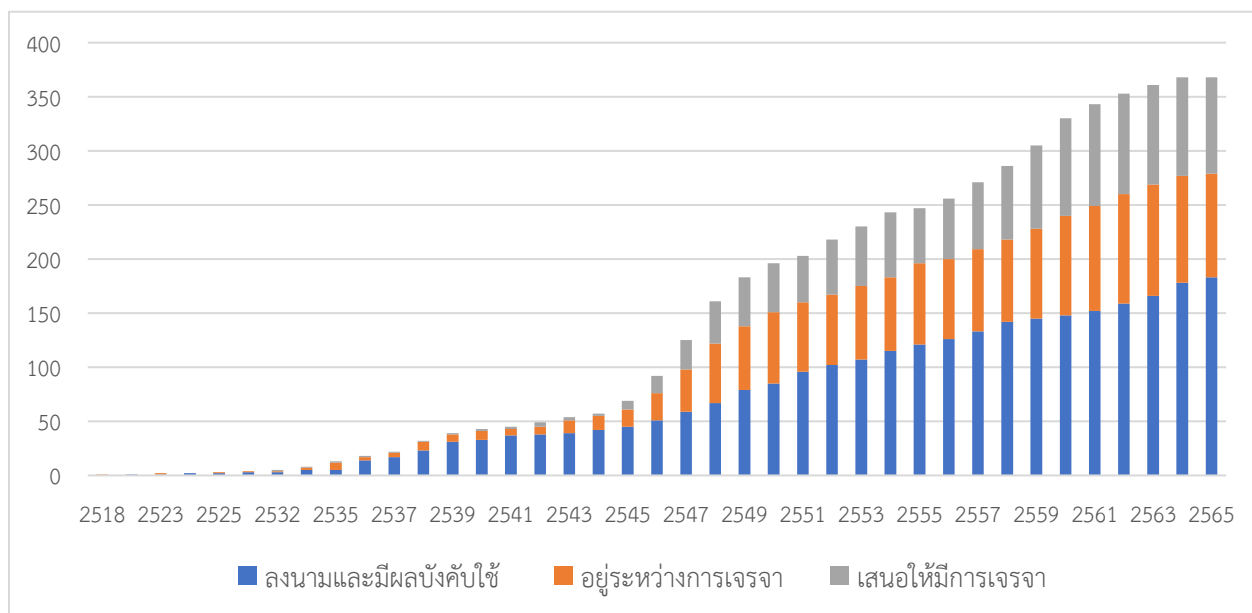
ด้วยข้อจำกัดของระยะเวลาและงบประมาณจึงทำให้ผู้ศึกษาต้องกำหนดขอบเขตของการศึกษาดังนี้

- การศึกษานี้เน้นที่การค้าสินค้ามากกว่าการค้าบริการและการลงทุน เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ต้องการระบุโอกาสของประเทศไทยในการพัฒนาสินค้านวัตกรรมที่ไทยมีศักยภาพ โดยเชื่อมโยงกับความสามารถของระบบวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมของประเทศ ซึ่งมีสถาบันอุดมศึกษา สถาบันวิจัย และภาคอุตสาหกรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญ อย่างไรก็ตาม ประเด็นด้านการค้าบริการและการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ก็เป็นประเด็นสำคัญที่ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต
- การเลือกอุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคตเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับห่วงโซ่คุณค่าระดับโลก หรือ Global Value Chain (GVCs) อย่างเด่นชัด ซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญของการทวีความสำคัญของ FTA นอกจากนี้อุตสาหกรรมยานยนต์ยังเป็นอุตสาหกรรมส่งออกที่สำคัญของไทย และยานยนต์แห่งอนาคตยังมีความเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมส่งออกที่สำคัญอีกสาขาหนึ่งด้วย
- การนำเสนอรายละเอียดของประเทศที่เลือกก็ด้วยเหตุผลของข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาและงบประมาณ จึงได้เลือกประเทศที่มีความเกี่ยวข้องกับห่วงโซ่คุณค่าในอุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคตในบริบทของไทย คือ จีนและญี่ปุ่น และประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียนอีกสองประเทศ คือ เวียดนามและกัมพูชา

1. ภาพรวมของความตกลง RCEP

1.1 กรอบแนวคิด

วันนี้ประเทศต่าง ๆ หันมาเจรจาความตกลงการค้าเสรี หรือ FTA (Free Trade Agreement) เพื่อเป็นกติกากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศโดยเฉพาะการค้าและการลงทุน จำนวน FTA ที่มีลงนามและมีผลบังคับใช้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 39 ความตกลงในปี พ.ศ. 2543 เป็น 183 ความตกลงในปี พ.ศ. 2565 นอกจากนี้ยังมี 95 ความตกลงอยู่ระหว่างการเจรจา และ 89 ความตกลงที่มีการเสนอ (รูปที่ 1.1)

รูปที่ 1.1 จำนวน FTA ของโลกจำแนกตามประเภทต่าง ๆ ระหว่างปี พ.ศ. 2518-2565

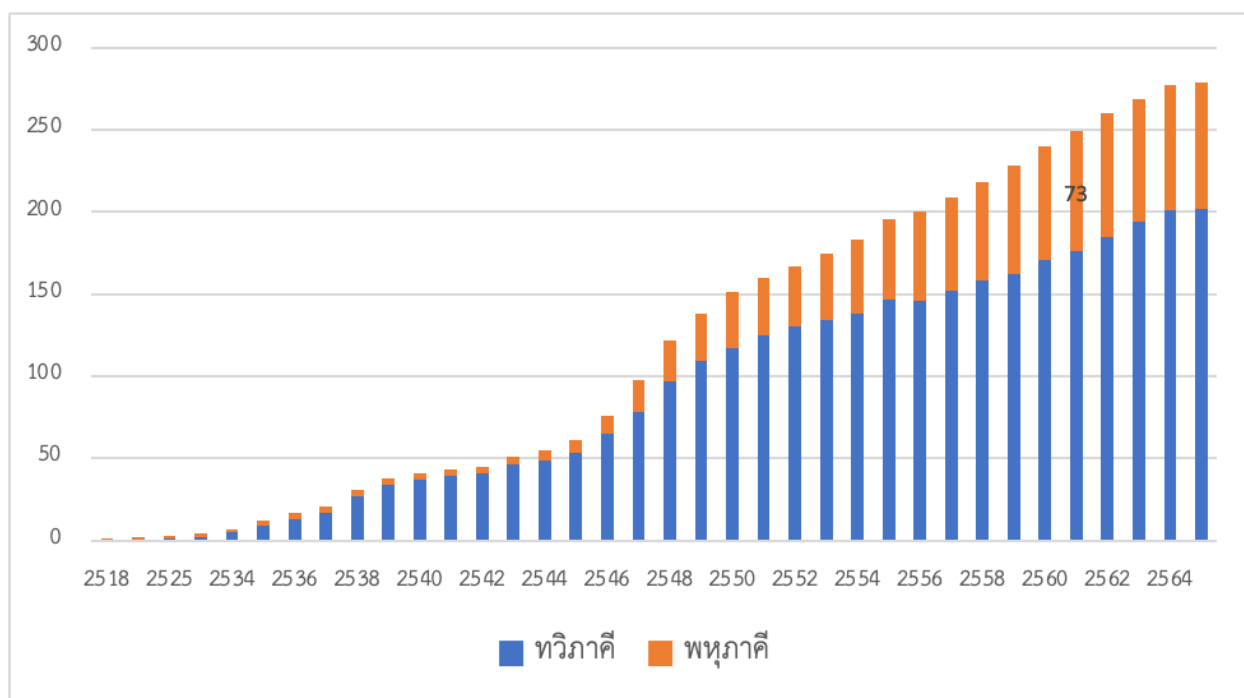
ที่มา: ผู้เขียนคำนวณจากฐานข้อมูล Asia Regional Integration Center ของ Asian Development Bank (ADB)

<https://aric.adb.org/fta-country> (เข้าถึงวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2566)

แนวโน้มที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่พบในช่วงที่ผ่าน FTA ที่มีการลงนามและมีผลบังคับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมามีลักษณะเป็นพหุภาคี (มากกว่า 2 ประเทศ) เพิ่มขึ้น โดยเพิ่มจาก 34 ความตกลงเป็น 77 ความตกลงในปี พ.ศ. 2565 และทำให้สัดส่วน FTA พหุภาคีเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 22 เป็นร้อยละ 27.6 ในช่วงเวลาดังกล่าว (รูปที่ 1.2) การทวีความสำคัญของ FTA พหุภาคีน่าจะมีผลเหตุจากการทวีความสำคัญของห่วงโซ่มูลค่า หรือ GVCs (Global Value Chains)¹ ที่บริษัทข้ามชาติได้กระจายฐานการผลิตในแต่ละขั้นตอนไปยังประเทศต่างๆ

¹ ห่วงโซ่มูลค่า หรือ GVC ถูกอ้างอิงในชื่อที่แตกต่างกันในงานต่าง ๆ เช่น Global production network (Athukorala, 2019; Kimura et al, 2020) International Production Networks(Ando et al. 2021; Kohpaiboon and Jongwanich, 2013) Global production sharing (Athukorala, 2014; Kohpaiboon and Jongwanich, 2014) หรือ Outsourcing (Feenstra and Hanson, 1996) โดยทั้งหมดกำลังพูดถึงขบวนการผลิตสินค้าหนึ่ง ๆ สามารถถูกแบ่งออกได้เป็นหลายขั้นตอนหรือชิ้นงาน (Task) และสามารถถูกแจกจ่ายไปให้ผู้ผลิตอื่น ๆ เข้ามาช่วยผลิต โดยผู้ผลิตอื่นๆ อาจจะเป็นหน่วยงานอื่น ๆ ภายในบริษัทเดียวกัน หรือเป็นซัพพลายเออร์อิสระ ทั้งนี้การแจกจ่ายอาจเกิดขึ้นในประเทศหนึ่ง ๆ คล้าย ๆ กับเป็นคลัสเตอร์อุตสาหกรรม หรืออาจกระจายออกไปยังประเทศต่าง ๆ ทั้งในภูมิภาคเดียวกันหรืออยู่คนละภูมิภาคก็เป็นไปได้

โดยเฉพาะภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก (ทั้งตะวันออกเฉียงเหนือและเฉียงใต้) ที่วันนี้กลายมาเป็นเสาหลักสำคัญของเศรษฐกิจโลก (Antras and Chor, 2022; WDR, 2020; WTO, 2021)

รูปที่ 1.2 FTA ที่มีการลงนามและมีผลบังคับใช้ระหว่างปี 2518-2565

ที่มา: ผู้เขียนคำนวณจากฐานข้อมูล Asia Regional Integration Center ของ Asian Development Bank (ADB) <https://aric.adb.org/fta-country> (เข้าถึงวันที่ 23 กรกฎาคม 2566)

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของ GVC คือ การผลิตสินค้าหนึ่ง ๆ มักจะเกี่ยวข้องกับประเทศต่าง ๆ หลายประเทศและทำให้การผลิตจะเกี่ยวข้องกับการส่งออกและนำเข้าชิ้นส่วนจากประเทศต่าง ๆ จำนวนมาก หากกติกาที่กำกับกิจกรรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศเหล่านี้เป็นกติการ่วมกัน คาดว่าจะส่งเสริมให้ GVC ขยายตัว แม้ในปัจจุบันอาจเห็นว่าอัตราภาษีฯ อยู่ในระดับที่ต่ำอยู่แล้ว แต่หากชิ้นส่วนเหล่านี้ต้องข้ามพรมแดนหลายครั้งอาจส่งผลทำให้ภาระภาษีฯ ดังกล่าวเพิ่มขึ้นอย่างมาก (Magnification effect) ได้ (Yi, 2003) ดังนั้นการมี FTA พหุภาคีคาดว่าจะส่งเสริมให้ GVC ขยายตัวต่อเนื่องได้

จำนวนประเทศที่ครอบคลุมใน FTA พหุภาคีเป็นอีกปัจจัยที่กำหนดประโยชน์ต่อ GVC ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ประเทศต่าง ๆ ลงนาม FTA ระหว่างกันในลักษณะทวีภาคี การลงนาม FTA พหุภาคีอย่าง RCEP จึงเป็น FTA ที่เกิดขึ้นบน FTA ทวีภาคีที่ประเทศสมาชิกมีอยู่ก่อนหน้า ผลของ RCEP ต่อ GVC เกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ RCEP เปิดเสรีไม่น้อยไปกว่าที่ได้ดำเนินการไปก่อนหน้าภายใต้ FTA ที่ลงนามไปก่อนหน้า มิเช่นนั้นคงเป็นเรื่องยากที่เห็นผลที่เป็นรูปธรรมต่อ GVC โดยเฉพาะผลในระยะสั้น

กฎถิ่นกำเนิดสินค้า หรือ ROO (Rules of Origin) เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่กำหนดว่า FTA พหุภาคีมีผลต่อ GVC หรือไม่ อย่างไร ในหลักการ ROO ใน FTA พหุภาคีเป็น ROO กลางที่ใช้กับประเทศสมาชิกทุกประเทศได้นำจะมีส่วนช่วยให้ GVC ขยายตัว ROO เป็นกฎที่มีเพื่อป้องกันการลักลอบสินค้าที่มาจากประเทศที่ไม่ใช่สมาชิกมาใช้ประโยชน์จาก FTA ภายในประเทศสมาชิกเพราะประเทศสมาชิกแต่ละประเทศมีภาษีศุลกากรต่อประเทศนอกสมาชิกที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามงานศึกษาจำนวนมาก เช่น (Cadot and Ing, 2015; Inama, 2022; Kohpaiboon and Jongwanich, 2017; Tsirekidze, 2021) ชี้ให้เห็นว่า ROO ด้วยตนเองมีต้นทุนในการปฏิบัติ และมีโอกาสที่ประเทศสมาชิกลำมาใช้เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้าได้

กฎถิ่นกำเนิดสินค้านั้นมี 2 มิติที่เกี่ยวข้อง มิติแรก คือ กฎเฉพาะสินค้า หรือ Product-specific rules (PSR) ซึ่งเป็นเกณฑ์ใช้พิสูจน์ว่าสินค้านั้น ๆ ว่ามีถิ่นกำเนิดสินค้าจากประเทศสมาชิกหรือไม่ ในอดีต เช่น ภายใต้กรอบอาเซียน (ที่รู้จักในขณะนั้นอ้างถึงว่าเป็น ASEAN Free Trade Area หรือ AFTA) PSR เป็นกฎกลางที่ใช้กับทุก ๆ สินค้า เช่น การใช้ชิ้นส่วนและส่วนประกอบภายในประเทศสมาชิกไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 แต่ปัจจุบัน PSR พัฒนาไปในทิศทางที่มีแตกต่างกันไปตามแต่ละผลิตภัณฑ์ ดังเห็นได้จาก FTA ปัจจุบันมักจะมี Annex ของ ROO แยกต่างหากที่มีรายละเอียดในระดับพิกัด 6 หลักของระบบ Harmonized System เกณฑ์ก็มีความหลากหลาย บางรายการใช้เกณฑ์การกำหนดสัดส่วนการใช้ชิ้นส่วนจากประเทศสมาชิก บางรายการใช้การเปลี่ยนพิกัดภาษีศุลกากรซึ่งแยกออกเป็นการเปลี่ยนพิกัดที่ระดับ 2 หลัก (Chapter) 4 หลัก (Heading) หรือ 6 หลัก (Sub-heading) ในบางกรณีอาจผสมผสานเกณฑ์หลาย ๆ อย่างเข้าหากัน หรือมีเกณฑ์เป็นทางเลือก

ส่วนที่สองเป็นกรอบการจัดการอื่น ๆ เช่น หลักเกณฑ์การสะสมถิ่นกำเนิดระหว่างประเทศสมาชิก (ยอมรับ หรือไม่ยอมรับ วิธีการยอมรับ) ระบบการรับรองสิทธิโดยเอกชน ข้อยกเว้น (De minimis) เป็นต้น เรื่องดังกล่าวเป็นอีกประเด็นที่สำคัญของ FTA พหุภาคี เพราะเป้าหมายหนึ่งของ FTA พหุภาคี คือ การกระตุ้นให้ประเทศสมาชิกมีความร่วมมือระหว่างกันภายใต้ GVC ดังนั้นหาก ROO ไม่ยินยอมให้มีการสะสมถิ่นกำเนิดระหว่างประเทศสมาชิก โอกาสที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวก็มีจำกัด

ในความเป็นจริง GVC เป็นขบวนการตัดสินใจคัดเลือกซัพพลายเออร์ที่เข้ามาในเครือข่ายการผลิตมีความลับซับซ้อนกว่าที่ผู้คนภายนอกตระหนัก ใน GVC บริษัทนำ หรือ Lead Firms ต้องแสวงหาซัพพลายเออร์ที่มีความไว้วางใจได้ที่จะเข้ามาพัฒนาความสัมพันธ์ระยะยาวใน GVC เพื่อให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพสูงและแตกต่างจากสินค้าอื่น ๆ ที่มีอยู่ในตลาด ขบวนการคัดเลือกจึงใช้เวลา และมีค่าใช้จ่าย (ในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่าเป็นต้นทุนจม) ดังนั้นซัพพลายเออร์ที่ผ่านการคัดเลือกจะทำงานใน GVC ระยะยาว

เรื่องดังกล่าวลับซับซ้อนมากขึ้น ท่ามกลางกระแสภูมิรัฐศาสตร์ที่รุนแรงขึ้น วัณนี้ความขัดแย้งระหว่างประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอย่างจีนและสหรัฐฯ รวมไปถึงปัญหาภูมิรัฐศาสตร์ (Geo-politics) ที่รุนแรงที่สุดนับแต่เกิดเหตุสงครามเย็น (ต่อไปอ้างถึงโดยรวมว่าเป็น ความขัดแย้งฯ) ทำให้เศรษฐกิจโลกแบ่งขั้วและส่งผลกระทบต่อการทำงานกันทำภายใน GVC

งานศึกษากลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะบทวิเคราะห์ (Anecdotal evidence) เช่น Boston Consulting Group (2013) Reshoring Initiatives (2015) และ Kearney (2014) และ Hackett Group (2012) คาดเดาว่าความขัดแย้งดังกล่าวทำให้เกิดการแบ่งแยก GVC ใหม่ และทำให้เกิดการย้ายฐานการผลิตที่เคยไปอยู่ในประเทศ

กำลังพัฒนาโดยเฉพาะจีนกับประเทศต้นทาง (Home Country) อย่างประเทศพัฒนาแล้ว หรือประเทศเพื่อนบ้านที่ใกล้เคียง เรื่องดังกล่าวมักอ้างว่าเป็นกระแส Reshoring หรือ Near shoring

แต่งงานวิจัยเชิงลึก เช่น De Backer et al. (2016) Kohpaiboon and Jongwanich (2021) Ando and Hayakawa (2021) Hayakawa and Mukunoki (2021) พบว่าการย้ายฐานการผลิตที่เกิดขึ้นเป็นรายบริษัทแต่ยังไม่เห็นผลที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนในระดับอุตสาหกรรม

วันนี้รัฐบาลของประเทศพัฒนาแล้วที่ประเทศต้นทาง (Home country) ของบริษัทชั้นนำใน GVC กระตุ้นรูปแบบการย้ายฐานให้มีการย้ายฐานกลับประเทศตน (Reshoring) หรือไปยังประเทศพันธมิตร (Friend shoring) ผ่านมาตรการให้เงินอุดหนุนจำนวนมาก เรื่องดังกล่าวเป็นอีกปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายฐาน GVC

ปัจจัยที่กล่าวข้างต้นจำเป็นต้องนำมาพิจารณาร่วมกันเพื่อประเมินผลกระทบและโอกาสจากข้อตกลง RCEP เรื่องดังกล่าวจะเชื่อมโยงไปยังนโยบายต่อการวิจัยและพัฒนาและยกระดับผู้ประกอบการซึ่งเป็นการลงทุนระยะยาวที่เกิดค่าใช้จ่ายในปัจจุบัน เพื่อเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ในอนาคต

1.2 พัฒนาการของ RCEP

RCEP เป็นความตกลงการค้าเสรีที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของโลก ครอบคลุม 15 ประเทศ อันประกอบด้วย 3 ประเทศจากเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ 10 ประเทศจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2 ประเทศจากโอเชียเนีย และอินเดีย (รูปที่ 1.3) โดยความตกลง RCEP ลงนามในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) อย่างไรก็ตาม อินเดียไม่ยินยอมลงนามตามข้อผูกพันในการประชุมในปี พ.ศ. 2563 ดังนั้นพันธะผูกพันของ RCEP จึงมีผลครอบคลุมเพียง 15 ประเทศ

รูปที่ 1.3 ประเทศสมาชิก RCEP

RCEP (ASEAN plus 6) ที่ดึงเอาออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดียเข้ามาร่วม จัดตั้งขึ้นตามข้อเสนอของจีนเมื่อปี พ.ศ. 2554 (ค.ศ. 2011) เพื่อตอบโต้ความพยายามโดดเดี่ยวจีนออกจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ผ่านการเข้าร่วมเจรจา Trans-pacific Partnership (TPP) แม้ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือและใต้ มีข้อเสนอการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจก่อนหน้านี้ทั้งที่ตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดที่มีอาเซียนเป็นศูนย์กลาง

หรือ ASEAN Centrality โดยอยู่ทั้งในรูปแบบ ASEAN plus 1 ที่ดึงเอาประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามาร่วม และ ASEAN plus 3 ที่ดึงเอาทั้ง 3 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือเข้าร่วม

ข้อเสนอในลักษณะ ASEAN plus 1 เกิดขึ้นง่ายกว่าเพราะเป็นกรอบที่ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือสามารถเดินหน้าลงนามกับ ASEAN ได้เลย เรื่องดังกล่าวแตกต่างจาก ASEAN plus 3 ที่ต้องเอาประเทศขนาดใหญ่ไม่ว่าจะเป็นจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ เห็นชอบกรอบความร่วมมือร่วมกัน แม้พื้นฐานทางเศรษฐกิจแล้วทั้งสามประเทศพึ่งพาซึ่งกันและกันในระดับที่สูง และทำให้การทำ FTA ระหว่างกันทำให้เกิดประโยชน์ร่วมกันได้ แต่ทั้งสามประเทศยังไม่มีทำ FTA ต่อกันและกัน เรื่องดังกล่าวสะท้อนถึงบทบาทของปัจจัยอื่น ๆ นอกเหนือจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจต่อการตัดสินใจลงนาม FTA

อย่างไรก็ตามราวตุลาคม พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) กลุ่ม East Asia Vision ภายใต้งแรงผลักดันจากจีน และเกาหลีใต้ได้ขับเคลื่อนกรอบความร่วมมือ ASEAN plus 3 โดยเสนอให้มีการจัดตั้ง East Asia Free Trade Area (EAFTA) ต่อที่ประชุมผู้นำ ASEAN+3 และนำไปสู่การจัดตั้ง Joint Export Group ขึ้นในปี พ.ศ. 2547 ในขณะที่ญี่ปุ่นต้องการให้ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดียเข้าร่วมเพื่อสร้างสมดุลกับจีนและเกาหลีใต้และทำให้เกิดข้อเสนอคู่ขนาน คือ Comprehensive Economic Partnership in East Asia (CEPEA) ที่เป็นข้อเสนอให้เกิดการรวมกลุ่มของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงกับออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดียในปี พ.ศ. 2549 (ค.ศ. 2005) (Nezu, 2009)

จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ข้อเสนอ CEPEA ได้รับความยอมรับมากกว่า EAFTA คือ การที่สหรัฐฯ เข้าร่วมการเจรจา TPP ในปี พ.ศ. 2552 (ค.ศ. 2009) ในความเป็นจริง TPP ก่อตั้งมาในปี พ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) โดยสิงคโปร์ บรูไน นิวซีแลนด์ และชิลี แต่ภายหลังที่สหรัฐฯ เข้าร่วมทำให้ประเทศต่าง ๆ หันมาสนใจที่จะเข้าร่วม TPP เพียงเพราะสหรัฐฯ เป็นตลาดที่ใหญ่ การที่ประเทศใดสามารถมี FTA กับสหรัฐฯ ได้น่าจะสร้างความได้เปรียบแก่ผู้ส่งออกของประเทศตน

อนึ่งความเชื่อดังกล่าวมองข้ามข้อเท็จจริงประการหนึ่งที่ว่าหากทุกประเทศคิดเช่นเดียวกันและลงนาม FTA กับสหรัฐฯ ความได้เปรียบต่าง ๆ ที่คาดว่าจะได้จะหักล้างกันเอง และทำให้ไม่มีใครได้เปรียบอย่างที่คาดหวังไว้ นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่องความมั่นคงในภูมิภาคและความกังวลจากภัยคุกคามจากจีน ดังสะท้อนจากการถดถอยความตกลงในหลาย ๆ ประเด็นโดยเฉพาะประเด็นความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในส่วนของอุตสาหกรรมยาในความตกลงใหม่ที่เรียกกันว่า CPTPP (Comprehensive and Progressive Trans-pacific Partnership) ภายหลังที่สหรัฐฯ ถอนตัวออกจาก TPP

เป้าหมายการเข้าร่วม TPP ของสหรัฐฯ มีทั้งเป้าหมายทางเศรษฐกิจกับประเทศสมาชิกอื่น ๆ ใน TPP และเป้าหมายทางด้านการเมืองระหว่างประเทศที่ต้องการโดดเดี่ยวจีนออกจากสังคมเศรษฐกิจโลก เรื่องดังกล่าวน่าจะส่งผลกระทบต่อจีน ที่แม้ภาคการค้าระหว่างประเทศคิดเป็นสัดส่วนต่ำกว่าร้อยละ 50 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ แต่สัดส่วนดังกล่าวสูงมากสำหรับประเทศที่มีจำนวนประชากรสูงกว่า 1,000 ล้านคนอย่างจีน เพื่อเป็นการป้องกันผลกระทบดังกล่าวจีนจึงหันมาสนับสนุนการเจรจากรอบ ASEAN plus 6 แทน ASEAN plus 3 อย่างที่เคย

ความท้าทายที่เกิดขึ้นจากการลงนาม RCEP คือ สหรัฐฯ ไม่ได้ถูกรวมอยู่ใน RCEP เรื่องดังกล่าวน่าจะเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้สหรัฐฯ ตอบโต้โดยการผลักดันกรอบความร่วมมืออินโดแปซิฟิก หรือ Indo-Pacific Economic Framework (IPEF) ที่ประเทศสมาชิก RCEP เกือบทั้งหมด ยกเว้นเพียงจีน และประเทศสมาชิกอาเซียนบางประเทศ

(ลาว กัมพูชา และพม่า) เพื่อให้สามารถตอบโต้การจัดตั้งขึ้นของ RCEP IPEF จึงเริ่มจากการเป็นความร่วมมือไม่ใช่ FTA ที่มีพันธะผูกพัน²

เมื่อแรงจูงใจของ RCEP ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางการเมือง พันธกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้ RCEP จึงผสมผสานระหว่างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ และด้านอื่นๆ ดังนั้นพันธกรณีต่าง ๆ ใน RCEP ที่ค่อนข้างอ่อนในการสร้างความร่วมมือ แม้จะมีการลดภาษีศุลกากรระหว่างประเทศสมาชิก (Market Access) แต่มีความยืดหยุ่นในการดำเนินการ เช่น มีระยะเวลาในการดำเนินการเข้าไปสู่เป้าหมายที่ยาวนาน (มากกว่า 10 ปี) และมีข้อยกเว้นในสินค้าอ่อนไหวโดยเฉพาะสินค้าเกษตร (Ajami, 2021; Crivelli and Inama, 2022) ความยืดหยุ่นเป็นคุณลักษณะของอาเซียน เรื่องดังกล่าวทำให้หลายฝ่าย เช่น Lee (2020) The Economist (2020) Crivelli and Inama (2022) มองว่า RCEP มีลักษณะเป็นกรอบความร่วมมือแบบหลวม ๆ (Shallow Agreement) เมื่อเทียบกับ FTA ขนาดใหญ่อย่าง CPTPP ที่มีพันธกรณีที่ประเทศต้องปฏิบัติตามด้วยกรอบเวลาที่กระชั้น และในหลาย ๆ ครั้งเป็นประเด็นวิวาทะในภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

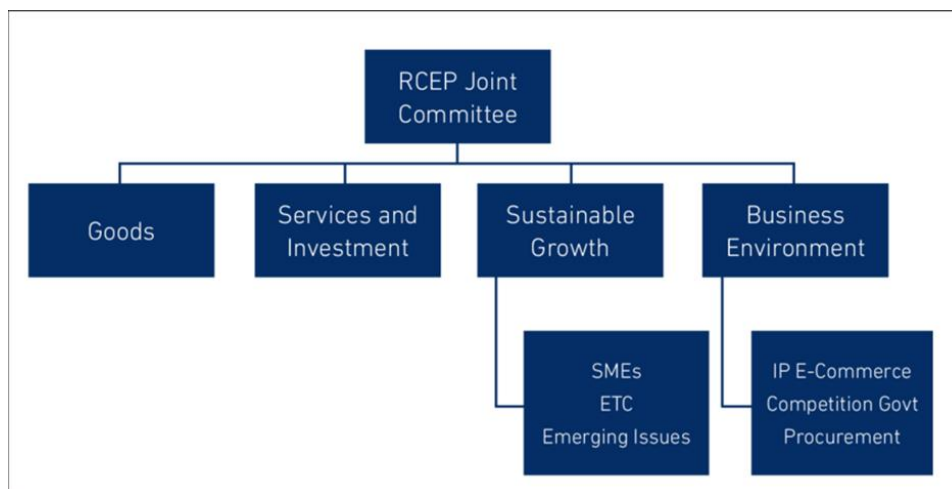
ในขณะที่งานศึกษาอีกกลุ่ม เช่น Kimura (2021) Thangavelu et al (2022) ชี้ให้เห็นคุณลักษณะสำคัญของ RCEP ที่เปิดช่องให้ประเทศสมาชิกต่าง ๆ สามารถหยิบยกประเด็นใหม่ ๆ เข้ามาสู่การเจรจาผ่านการประชุมของประเทศร่วมสมาชิก (Chapter 18: Institutional Provision) ที่มีขึ้นทุกปี การประชุมดังกล่าวเปิดช่องให้ประเทศสมาชิกสามารถหยิบยกประเด็นเร่งด่วนและทำให้พันธกรณีของ RCEP สามารถปรับเปลี่ยนได้ หรือที่มักอ้างถึงว่าเป็น Living Agreement

อย่างไรก็ตามท่ามกลางปัญหาภูมิรัฐศาสตร์ที่ทวีความรุนแรง (สงครามการค้า ความขัดแย้งระหว่างประเทศ และการแข่งขันกันอุดหนุนการย้ายฐานการผลิต กรอบความร่วมมืออย่าง RCEP ที่มีลักษณะเป็นกรอบที่มีกติกาที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Rule-based) จะมีประโยชน์อย่างมากกับประเทศเล็ก ๆ อย่างไทย และอาเซียนอื่น ๆ ที่จะเป็นเกราะป้องกันจากการเลือกใช้นโยบายการค้าเสรีเฉพาะตัวของประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจได้ (Drysdale and Armstrong, 2021; Kimura, 2021; Oba, 2019)

1.3 กลไกการดำเนินงานของ RCEP

ความตกลง RCEP มีกลไกการดำเนินงานผ่านการประชุมระดับรัฐมนตรี RCEP ซึ่งจัดขึ้นปีละครั้ง และคณะกรรมการร่วม RCEP (RCEP Joint Committee) ที่ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่อาวุโสจากแต่ละภาคี ซึ่งมีหน้าที่รายงานและเสนอเรื่องต่อที่ประชุมรัฐมนตรี RCEP เพื่อพิจารณาและตัดสินใจ คณะกรรมการร่วม RCEP มีการประชุมปีละครั้งและจะตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ โดยฉันทามติ เจ้าภาพการประชุมจะสลับกันระหว่างภาคีที่เป็นรัฐสมาชิกอาเซียนและภาคีที่ไม่ใช่รัฐสมาชิกอาเซียนหมุนเวียนกันไป ในการประชุมแต่ละครั้งจะมีประธานร่วมคนหนึ่งมาจากภาคีที่เป็นรัฐสมาชิกอาเซียนและอีกคนหนึ่งมาจากภาคีที่ไม่ใช่รัฐสมาชิกอาเซียนหมุนเวียนกันไป ภายใต้คณะกรรมการร่วม RCEP มีคณะกรรมการเฉพาะด้านคณะต่างๆ 4 คณะ ได้แก่ คณะกรรมการด้านสินค้า คณะกรรมการด้านบริการและการลงทุน คณะกรรมการด้านการเติบโตที่ยั่งยืน และคณะกรรมการด้านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ

² ข้อมูลเกี่ยวกับ IPEF ประมวลจากเว็บไซต์ของ USTR ที่ <https://ustr.gov/trade-agreements/agreements-under-negotiation/indo-pacific-economic-framework-prosperity-ipef> เข้าถึงเมื่อ 19 กันยายน พ.ศ. 2566

รูปที่ 1.4 แผนผังแสดงโครงสร้างกลไกการดำเนินงานของความตกลง RCEP

ที่มา: Cassey Lee, RCEP: Focus Areas and Support for Small and Medium-sized Enterprises

- คณะกรรมการด้านสินค้า (Committee on Goods) ครอบคลุมเรื่องการค้าสินค้า กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า กระบวนการทางศุลกากรและการอำนวยความสะดวกทางการค้า มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช และเรื่องมาตรฐาน กฎระเบียบทางเทคนิค กระบวนการตรวจสอบรับรอง และมาตรการเยียวยาทางการค้า
- คณะกรรมการด้านบริการและการลงทุน (Committee on Services and Investment) ครอบคลุมเรื่องการค้าบริการ รวมถึงบริการทางการเงิน บริการโทรคมนาคม และบริการทางวิชาชีพ การเคลื่อนย้ายชั่วคราวของบุคคลธรรมดา และการลงทุน
- คณะกรรมการด้านการเติบโตที่ยั่งยืน (Committee on Sustainable Growth) ครอบคลุมเรื่องวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ และประเด็นอุบัติใหม่
- คณะกรรมการด้านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ (Committee on the Business Environment) ครอบคลุมเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ การแข่งขัน และการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ

1.4 โครงสร้างของความตกลง

โครงสร้างความตกลง RCEP มีทั้งหมด 20 บท และ 4 ภาคผนวกแนบท้าย ได้แก่

1. บทบัญญัติเบื้องต้นและคำนิยามทั่วไป
2. การค้าสินค้า
3. กฎถิ่นกำเนิดสินค้า
4. พิธีการศุลกากรและการอำนวยความสะดวกทางการค้า

5. มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช
6. มาตรฐาน กฎระเบียบทางเทคนิค และกระบวนการตรวจสอบและรับรอง
7. การเยียวยาทางการค้า
8. การค้าบริการ ภาคผนวกบริการด้านการเงิน ภาคผนวกบริการโทรคมนาคม ภาคผนวกบริการวิชาชีพ
9. การเคลื่อนย้ายชั่วคราวของบุคคลธรรมดา
10. การลงทุน
11. ทรัพย์สินทางปัญญา
12. พาณิชยอิเล็กทรอนิกส์
13. การแข่งขันทางการค้า
14. ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ
15. วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
16. การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ
17. บทบัญญัติทั่วไปและข้อยกเว้น
18. บทบัญญัติเกี่ยวกับสถาบัน
19. การระงับข้อพิพาท
20. บทบัญญัติสุดท้าย

ภาคผนวก 1 ตารางข้อผูกพันทางภาษี

ภาคผนวก 2 ตารางข้อผูกพันเฉพาะสำหรับบริการ

ภาคผนวก 3 ตารางข้อสงวนและมาตรการที่ไม่สอดคล้องกับพันธกรณีสำหรับบริการและการลงทุน
และภาคผนวก 4 ตารางข้อผูกพันเฉพาะในการเคลื่อนย้ายชั่วคราวของบุคคลธรรมดา

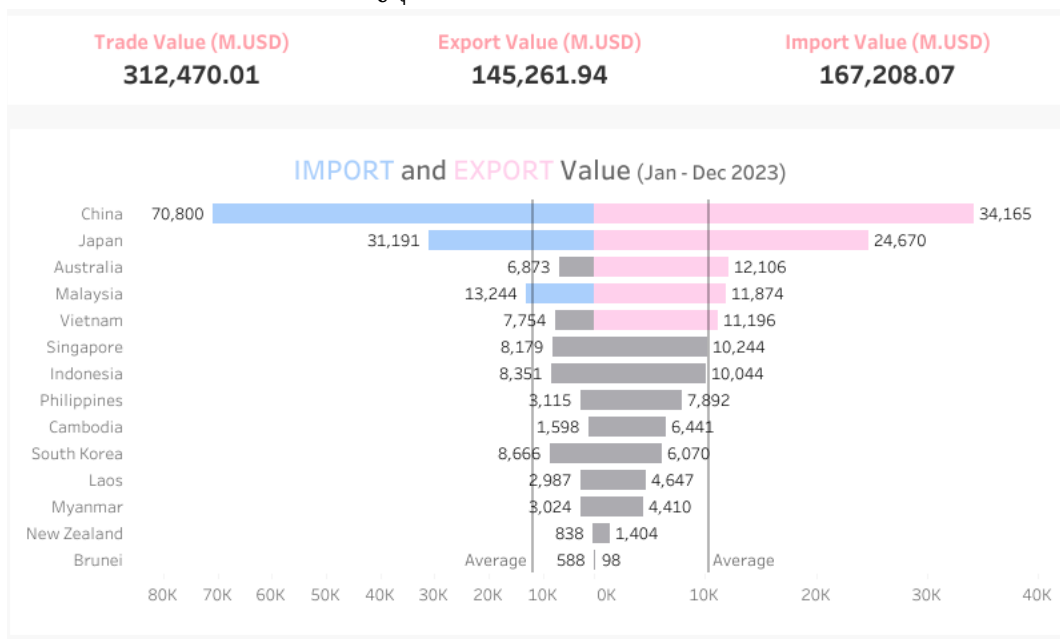
ทั้งนี้ สำคัญสำคัญของข้อบหมมีความเกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อววน.) บทที่ 5 มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช บทที่ 6 มาตรฐาน กฎระเบียบทางเทคนิค และกระบวนการตรวจสอบและรับรอง บทที่ 8 การค้าบริการ ซึ่งรวมถึงสาขาบริการวิจัยและพัฒนาและสาขาบริการด้านการอุดมศึกษาโดยอ้างถึงภาคผนวกที่ 2 ตารางข้อผูกพันเฉพาะสำหรับบริการ บทที่ 9 การเคลื่อนย้ายชั่วคราวของบุคคลธรรมดา บทที่ 11 ทรัพย์สินทางปัญญา บทที่ 14 วิสาหกิจขนาดกลางและย่อม บทที่ 15 ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ โดยสาระหรือตารางการเปิดตลาดมีความเกี่ยวข้องของกับ อววน. บทที่ 2 การค้าสินค้า บทที่ 8 การค้าบริการ บทที่ 10 การลงทุน และตารางข้อผูกพันการเปิดตลาด

2. ข้อมูลพื้นฐานการค้าไทยกับ RCEP

2.1 สถิติ ข้อมูลพื้นฐาน ตัวอย่างการเปิดตลาด

2.1.1 สถิติ

มูลค่าการค้าไทยกับ RCEP ปี 2566 การค้าไทยกับสมาชิก RCEP มีมูลค่า 312,470.01 ล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 54.41 ของการค้ารวมของไทยกับโลก หดตัวร้อยละ 4.34 เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อนหน้า อ้างอิงข้อมูลจากกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ³ ซึ่งไทยส่งออกเป็น มูลค่า 145,261.94 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หดตัวร้อยละ 3.49 เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อนหน้า และไทยนำเข้าเป็น มูลค่า 167,208.07 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หดตัวร้อยละ 5.06 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อนหน้า ตลาดส่งออก 5 อันดับแรกของไทยใน RCEP ปี 2566 (1) อาเซียน มูลค่า 66,847.15 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ตลาดส่งออก 3 อันดับแรกในอาเซียน ได้แก่ มาเลเซีย เวียดนาม และสิงคโปร์สัดส่วนร้อยละ 4.173.93 และ 3.60 ตามลำดับ) (2) จีน และ (3) ญี่ปุ่น มูลค่า 34,164.51 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และ 24,669.70 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ตามลำดับ ทั้งนี้ คู่ค้าที่ไทยส่งออกเพิ่มขึ้น ได้แก่ ออสเตรเลียและญี่ปุ่น ขยายตัวร้อยละ 8.21และ 0.05ตามลำดับ

รูปที่ 2.1 แสดงมูลค่าการค้าของไทยกับกลุ่มประเทศ RCEP ปี 2566 (เดือนมกราคม-ธันวาคม)

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร ผ่านเว็บไซต์กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ

³ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ สืบค้นจาก <https://www.dtn.go.th/content/category/detail/vid/1541/cid/1570/iid/12801>

สินค้าอุตสาหกรรมเป็นประเภทสินค้าที่ไทยส่งออกมากที่สุด เป็นมูลค่า 102,550.17 ล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นสัดส่วนมากถึงร้อยละ 70.60 ของมูลค่าการส่งออกรวม รองลงมาเป็นสินค้าเกษตรกรรม เป็นมูลค่า 18,884.72 ล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 13.00 และสินค้าอุตสาหกรรมการเกษตร มูลค่า 13,644.88 ดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 9.39 ตามลำดับ โดยที่จีนเป็นตลาดส่งออกอันดับ 1 และญี่ปุ่นเป็นตลาดส่งออกอันดับ 2 ของทั้งสามประเภทสินค้า

2.1.2 ข้อผูกพันและตัวอย่างการเปิดตลาดการค้าสินค้า

ไทยได้ผูกพันเปิดตลาดสินค้า ให้กับภาคี RCEP แตกต่างกันไปเพื่อรักษาความสมดุลการเปิดตลาดสินค้ากับแต่ละภาคี โดยไทยเปิดตลาดที่ดีที่สุดให้กับอาเซียน ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ มีสัดส่วนการยกเลิกภาษีอยู่ที่ร้อยละ 91.3 ของจำนวนรายการสินค้าทั้งหมด (9,558 รายการ) และร้อยละ 89.1 ของมูลค่าการนำเข้า⁴ ในขณะที่ไทยยื่นข้อเสนอการเปิดตลาดให้แก่เกาหลี ญี่ปุ่น และจีน ในสัดส่วนที่น้อยกว่าและแตกต่างกัน โดยไทยมีสินค้านำมายกเลิกภาษีให้กับ

- (1) เกาหลี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 90.3 ของจำนวนรายการสินค้าทั้งหมด และร้อยละ 86.4 ของมูลค่าการนำเข้า จาก RCEP
- (2) ญี่ปุ่น ร้อยละ 88.5 ของจำนวนรายการสินค้าทั้งหมด และร้อยละ 87.3 ของมูลค่าการนำเข้าจาก RCEP
- (3) จีน ร้อยละ 85.2 ของจำนวนรายการสินค้าทั้งหมด และร้อยละ 81.3 ของมูลค่าการนำเข้าจาก RCEP เพื่อรักษาสมดุลของการเปิดตลาดกับภาคีเหล่านี้⁵

⁵ สรุปสาระสำคัญความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

ตารางที่ 2.1 แสดงรูปแบบข้อผูกพันภาษีของไทย

ที่มา: สรุปสาระสำคัญความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

หน่วย: ร้อยละของจำนวนรายการสินค้าทั้งหมด

ภาคี RCEP	สินค้าที่นำมาลดภาษี					สินค้าที่ไม่ผูกพันภาษี			สินค้าที่ไม่ผูกพันภาษี
	ทันที	ภายใน 10 ปี	ภายใน 15 ปี	ภายใน 20 ปี	รวม	อ่อนไหว ¹	อ่อนไหวสูง ²	รวม	
อาเซียน/ ออสเตรเลีย/ นิวซีแลนด์	66.3	13.4	8.9	2.6	91.3	1.5	2.6	4.1	4.6
เกาหลี	66.3	13.3	8.6	2.1	90.3	1.5	2.6	4.1	5.6
ญี่ปุ่น	66.3	11.3	8.4	2.4	88.5	1.5	2.6	4.1	7.4
จีน	66.3	11.4	6.2	1.3	85.2	1.5	2.6	4.1	10.7

หมายเหตุ 1) ไทยนำมาลดภาษีย้อยละ 10 หรือ 15 ภายใน 20 ปีแต่ไม่ลดต่ำกว่าร้อยละ 5

2) ไทยคงอัตราภาษีฐานการเจรจาไว้เท่าเดิม

ข้อผูกพันทางภาษีของไทยภายใต้ความตกลง RCEP สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

(1) สินค้าที่นำมายกเลิกภาษี ประกอบด้วยสินค้าที่ไทยผูกพัน ที่จะลดภาษี เป็นศูนย์ทันที ที่ความตกลงมีผลใช้บังคับ ภายใน 10 ปี ภายใน 15 ปี และภายใน 20 ปี นอกจากนี้มีรายการสินค้าชิ้นส่วนยานยนต์บางส่วนที่ไทยได้กำหนดเงื่อนไขการนำเข้า Original Equipment Manufacturing (OEM) ว่า จะต้องนำเข้าโดยผู้ผลิตยานยนต์ หรือชิ้นส่วนยานยนต์ เพื่อนำมาใช้ในการผลิตรถยนต์และชิ้นส่วนยานยนต์เท่านั้นถึงจะสามารถได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษี ที่ระบุไว้ในตารางข้อผูกพันทางภาษี

(2) สินค้าอ่อนไหว ไทยจะลดภาษีลงร้อยละ 10 และ 15 ภายใน 20 ปี โดยเริ่มทยอยลดภาษีในปีที่ 11 และอัตราภาษีสุดท้ายจะไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 (เหลือร้อยละ 5-27)

(3) สินค้าอ่อนไหวสูง ไทยจะคงอัตราภาษีไว้เท่ากับอัตราภาษีฐานการเจรจา ประเทศคู่เจรจาอาเซียน ได้แก่ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เกาหลี ญี่ปุ่น และจีน ได้ผูกพันเปิดตลาดสินค้าให้อาเซียนเหมือนกันสำหรับสมาชิกอาเซียนทุกประเทศ สรุปดังนี้

ตารางที่ 2.2 แสดงสัดส่วนการเปิดตลาดของไทยให้แก่แต่ละภาคี RCEP

ที่มา: สรุปรสาระสำคัญความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

หน่วย: ร้อยละของจำนวนรายการสินค้าทั้งหมด

ประเทศ คู่เจรจา อาเซียน	สินค้าที่นำมาจากภาคี				รวม	สินค้าที่ไม่ผูกพันภาคี			สินค้าที่ ไม่ผูกพัน ภาคี
	ทันที	ภายใน 10 ปี	ภายใน 15 ปี	ภายใน 20 ปี		อ่อนไหว ¹	อ่อนไหว สูง ²	รวม	
ออสเตรเลีย	75.3	14.7	1.9	-	92.0	6.3	1.1	7.3	0.7
นิวซีแลนด์	65.4	15.9	10.5	-	91.8	4.9	3.2	8.2	-
เกาหลี	65.1	16.1	9.9	20.6	90.7	1.4	4.3	5.7	3.6
จีน	67.9	12.7	3.0	6.9	90.5	3.9	1.5	5.4	4.1
ญี่ปุ่น	75.6	5.2	9.5	0.02	90.4	0.6	3.7	4.4	5.3

กฎถิ่นกำเนิดสินค้า

ภาคี RCEP ตกลงใช้เกณฑ์การได้ถิ่นกำเนิดสินค้า ได้แก่

(1) เกณฑ์การผลิตหรือได้มาทั้งหมดภายในประเทศภาคี (Wholly Obtained: WO) ซึ่งใช้กับสินค้าที่ผลิตขึ้นหรือได้มาจากภาคีใดภาคีหนึ่งเพียงประเทศเดียว โดยไม่มีการใช้วัตถุดิบจากภาคีอื่นหรือนอกภาคี

(2) เกณฑ์กระบวนการผลิตทั้งหมดภายในประเทศภาคีจากวัตถุดิบที่ได้ถิ่นกำเนิด (Produce Exclusively: PE) ซึ่งให้สิทธิถิ่นกำเนิดกับสินค้าที่ผลิตขึ้นโดยใช้วัตถุดิบที่ได้ถิ่นกำเนิดจากภาคีหลาย ๆ ประเทศมารวมกัน

(3) กฎเฉพาะรายสินค้า (Product Specific Rules: PSRs) ซึ่งกำหนดเกณฑ์ถิ่นกำเนิดสินค้าสำหรับสินค้าที่ผลิตขึ้นโดยใช้วัตถุดิบจากนอกภาคี สำหรับสินค้าทุกรายการ (5,205 รายการที่พิกัดศุลกากรระดับ 6 หลักในระบบ HS 2012)

ทั้งนี้ จะมีการทบทวนเรื่องการขยายการสะสมถิ่นกำเนิดที่ให้นับรวมกระบวนการผลิตและการเพิ่มมูลค่าสินค้าทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นภายในภาคี (full cumulation) เมื่อภาคีทุกประเทศได้ใช้บังคับความตกลงแล้ว โดยให้พิจารณาเสร็จสิ้น ภายใน 5 ปี⁶

ผลกระทบ

1. ข้อผูกพันของไทยภายใต้ความตกลง RCEP ไม่มีผลให้ไทยต้องแก้ไขกฎหมายภายในประเทศเพิ่มเติมจากที่อยู่ระหว่างดำเนินการหรือมีนโยบายที่จะดำเนินการ และไม่มีข้อบทที่ส่งผลกระทบต่อไทยในประเด็นที่เป็นข้อห่วงกังวลของภาคประชาสังคม ทั้งเรื่องการขยายระยะเวลาการคุ้มครองสิทธิบัตรเพื่อชดเชยความล่าช้าในการจดทะเบียน การผูกขาดข้อมูลการทดสอบยาที่อาจส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงยา และการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา

⁶ สรุปรสาระสำคัญความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

ระหว่างประเทศเพื่อการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ ค.ศ. 1991 (UPOV 1991) ที่อาจส่งผลกระทบต่อราคาเมล็ดพันธุ์สำหรับเกษตรกร นอกจากนี้ ยังยืนยันสิทธิของไทยในการใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยา (CL) ที่สอดคล้องกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องของไทยในปัจจุบัน⁷

2. ไทยจะได้รับประโยชน์จากความตกลง RCEP ดังนี้

ภาพรวม ความตกลง RCEP จะช่วยสร้างโอกาสให้กับผู้ประกอบการไทยในการส่งออกสินค้าบริการและการลงทุน ในตลาดการค้าที่ใหญ่ขึ้น สามารถสรรหาวัตถุดิบการผลิตที่มีความหลากหลายทั้งด้านคุณภาพและราคาจากประเทศสมาชิก RCEP เกิดการขยายเครือข่ายภาคการผลิตและการกระจายสินค้าภายในภูมิภาค ตลอดจนเชื่อมโยงสินค้าและบริการของไทยเข้าสู่ห่วงโซ่มูลค่าโลก⁸ ตลาดขนาดใหญ่ประเทศสมาชิก RCEP จะเป็นตลาดการค้าการลงทุนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ประกอบด้วย 15 ประเทศ มีประชากรรวมกันเกือบ 2,252 ล้านคน (คิดเป็นร้อยละ 30.2 ของประชากรโลก) มี GDP กว่า 26.2 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ (ประมาณร้อยละ 30 ของ GDP โลก) มีมูลค่าการค้ารวมกว่า 10.4 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ (คิดเป็นร้อยละ 15 ของมูลค่าการค้าโลก) สำหรับการค้าและการลงทุนของไทยกว่าครึ่งพึ่งพาทลาดขนาดใหญ่ของสมาชิก RCEP ทั้ง 15 ประเทศ โดยมีมูลค่าการค้าระหว่างไทย RCEP ในปี 2562 จำนวน 2.75 แสนล้านเหรียญสหรัฐ (คิดเป็นร้อยละ 57 ของการค้ารวมของไทย) โดยไทยส่งออกไปยัง สมาชิก RCEP จำนวน 1.33 แสนล้านเหรียญสหรัฐ (คิดเป็นร้อยละ 54 ของการส่งออกไทยไปโลก) และนำเข้า จากสมาชิก RCEP 1.41 แสนล้านเหรียญสหรัฐ (คิดเป็นร้อยละ 60 ของการนำเข้าไทยจากโลก)⁹

โอกาสสินค้าของไทย

ประเทศคู่เจรจาอาเซียนได้เปิดตลาดสินค้าเพิ่มเติมจากความตกลงที่มีอยู่กับอาเซียน ทำให้สินค้าของไทยมีโอกาสเข้าสู่ตลาดและสามารถแข่งขันในตลาดของประเทศคู่เจรจาอาเซียนได้มากขึ้น ได้แก่

(1) เกาหลี 413 รายการ เช่น ผักผลไม้แปรรูปและไม่แปรรูป น้ำมันที่ได้จากพืช ของปรุงแต่งจากธัญพืช แป้งมันสำปะหลัง สินค้าประมง พลาสติก เครื่องแก้ว ชิ้นส่วนอุปกรณ์ไฟฟ้า เคมีภัณฑ์ ด้ายทำด้วยยางวัลแคนไนซ์ รถจักรยาน เครื่องยนต์และส่วนประกอบ กระเบื้อง ซีเมนต์ โดยเกาหลีกำหนดยกเลิกภาษีส่วนใหญ่ภายใน 15 ปี

(2) ญี่ปุ่น 207 รายการ เช่น สินค้าประมง ผลไม้และลูกไม้แปรรูป แป้งสาคู น้ำมันถั่วเหลือง กาแฟคั่ว น้ำผลไม้ ผักปรุงแต่ง โดยญี่ปุ่นกำหนดยกเลิกภาษีส่วนใหญ่ภายใน 16 ปี และ

(3) จีน 33 รายการ เช่น พริกไทย สับปะรดแปรรูป น้ำมะพร้าว ตัวรับสัญญาณโทรทัศน์ สไตรีน เครื่องเสียง อุปกรณ์ให้แสงสว่าง เครื่องยนต์ กระดาษ โดยจีนกำหนดยกเลิกภาษีส่วนใหญ่ภายใน 20 ปี¹⁰

⁷ สรุปสาระสำคัญความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

⁸ สถานการณ์เจรจาปัจจุบันความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค สำนักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ มีนาคม 2566

⁹ สรุปสาระสำคัญความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ และสถานการณ์เจรจาปัจจุบันความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค สำนักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ มีนาคม 2566

¹⁰ สรุปสาระสำคัญความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

โอกาสอีกประการหนึ่งเกิดจากการขยายห่วงโซ่อุปทานจากการสะสมถิ่นกำเนิดในภูมิภาค เพิ่มช่องทางเลือกในการส่งออกและเลือกใช้วัตถุดิบทำให้ได้ถิ่นกำเนิดง่ายขึ้น ความตกลง RCEP กำหนดเกณฑ์ถิ่นกำเนิดสินค้าที่เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการสามารถเลือกใช้แหล่งวัตถุดิบที่หลากหลายมากขึ้นจาก ทั้งในและนอกภาคี โดยอนุญาตให้ภาคีสามารถนำวัตถุดิบที่ได้ถิ่นกำเนิดภายใต้ความตกลง RCEP มาสะสมถิ่นกำเนิดสินค้าต่อได้ ถือเป็นข้อได้เปรียบที่สำคัญของความตกลง RCEP เมื่อเปรียบเทียบกับความตกลงการค้าเสรี (FTA) อาเซียนและอาเซียน+1 ที่ภาคีสามารถสะสมถิ่นกำเนิดสินค้าร่วมกันได้เพียง 10-12 ประเทศเท่านั้น จะช่วยเพิ่มโอกาสในการผ่านเกณฑ์ถิ่นกำเนิดสินค้า ซึ่งจะส่งผลให้การค้า และการลงทุนในภูมิภาคขยายตัวเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกัน สินค้าจากภาคีอื่นก็มีโอกาส ได้ถิ่นกำเนิดง่ายขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้ RCEP จะเป็นความตกลงการค้าเสรี (FTA) ฉบับแรกของอาเซียน ที่มีการจัดทำกฎเฉพาะรายสินค้า (PSRs) สำหรับสินค้าทุกรายการ โดยไม่มีการใช้กฎทั่วไป (General Rules: GR) ส่งผลให้เกณฑ์ถิ่นกำเนิดสินค้า ภายใต้ความตกลง RCEP มีความสอดคล้องกับความต้องการวัตถุดิบ และกระบวนการผลิต ที่แท้จริงของสินค้ามากกว่าความตกลง FTA อื่น ๆ ของไทยและของอาเซียน ที่ใช้กฎทั่วไปร่วมกับ กฎเฉพาะรายสินค้าโดยสินค้าที่คาดว่าไทยจะได้ประโยชน์เพิ่มขึ้นจากกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าภายใต้ความตกลง RCEP อาทิ อาหารปรุงแต่ง อาหารสัตว์เลี้ยง รองเท้า และเหล็กและผลิตภัณฑ์จากเหล็ก¹¹

2.2 ตัวอย่างการค้าของไทยและปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานในปัจจุบัน

รายงานในส่วนนี้นำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเทศที่เลือกลงพื้นที่เก็บข้อมูลและประเทศที่มีความเกี่ยวข้องกับห่วงโซ่การผลิตในอุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคตในบริบทของไทย ซึ่งอาจไม่ครบทุกประเทศด้วย ข้อจำกัดของเวลาและงบประมาณ

2.2.1 การค้าระหว่างประเทศไทยและจีน

สาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับที่ 2 ของโลก และที่รัฐบาลของจีนได้ให้ความสำคัญและผลักดันการมีผลใช้บังคับภายใต้ รวมถึงการปฏิบัติตามความตกลง RCEP ที่มีมาตรฐานสูง ประโยชน์ที่จีนได้รับจากความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนระหว่างจีนกับประเทศสมาชิก RCEP ที่เกิดขึ้น ในปี 2565 ได้แก่

ด้านการค้าและการลงทุน ในปี 2565 มูลค่าการค้าระหว่างจีนกับประเทศสมาชิก RCEP อยู่ที่ 12.95 ล้านล้านหยวน เพิ่มขึ้นร้อยละ 7.5 จากปี 2564 และคิดเป็นร้อยละ 30.8 ของมูลค่าการค้าระหว่างประเทศทั้งหมดของจีน ในขณะที่การลงทุนโดยตรงของจีนในประเทศสมาชิก RCEP อยู่ที่ 1.8 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ (ไม่รวมภาคการเงิน) เพิ่มขึ้นร้อยละ 18.9 จากปี 2564 และจีนดึงดูดการลงทุนจากประเทศสมาชิก RCEP ได้ถึง 2.4 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ เพิ่มขึ้นร้อยละ 23.1 จากปี 2564 การเชื่อมโยงและการใช้ประโยชน์จากความตกลง RCEP ของ

¹¹ สรุปสาระสำคัญความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ และสถานการณ์เจรจาปัจจุบันความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค สำนักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ มีนาคม 2566

รัฐบาลท้องถิ่นจีน เริ่มเห็นผล โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์นโยบายภาษี กฎการสะสมถิ่นกำเนิดสินค้า และการกระชับความร่วมมือด้านห่วงโซ่อุปทาน นอกจากนี้ รัฐบาลท้องถิ่นส่วนหนึ่งได้กำหนดให้การส่งเสริมการค้าและการลงทุนภายใต้ความตกลง RCEP เป็นหนึ่งในภารกิจยกระดับสภาพแวดล้อมการทำธุรกิจในท้องถิ่น อาทิ การจัดตั้งเขตสาธิตความร่วมมือที่มีมาตรฐานสูงภายใต้ความตกลง RCEP

ในปี 2565 บริษัทจีนได้ยื่นขอใบรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า (C/O) ภายใต้ความตกลง RCEP ทั้งหมด 673,000 ฉบับ คาดว่าจะได้รับการลดภาษีมูลค่า 1,580 ล้านดอลลาร์จากการส่งออกสินค้า และ 1,550 ล้านดอลลาร์จากการนำเข้าสินค้าจีนได้ใช้ประโยชน์จากกลไกการประชุม RCEP ระดับรัฐมนตรีและการประชุมคณะกรรมการร่วมเพื่อประสานงานร่วมกับประเทศสมาชิกในการดำเนินการตามความตกลง RCEP อาทิ การผลักดันการลดภาษี การเพิ่มการอำนวยความสะดวกด้านการค้าและการลงทุนในภูมิภาคการปรับปรุงสภาพแวดล้อมการประกอบธุรกิจ และเพิ่มระดับการบังคับใช้ความตกลง RCEP

การค้าระหว่างไทยและจีนในปี 2565 ไทยเป็นคู่ค้าอันดับที่ 14 ของจีน (การจัดอันดับรวมฮ่องกงและไต้หวัน) ขณะที่จีนเป็นคู่ค้าอันดับ 1 ของไทย เป็นตลาดส่งออกอันดับ 2 และแหล่งนำเข้าอันดับ 1 ของไทย

ตารางที่ 2.3 มูลค่าการค้าระหว่างจีนและประเทศไทย ระหว่างปี 2564-2565

ที่มา: ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน ณ กรุงปักกิ่ง

หน่วย : ล้านดอลลาร์สหรัฐ

มูลค่าการค้า		นำเข้า		ส่งออก	
2564	2565	2565	2564	2565	2564
134,997.3	131,060.1	56,517.6	61,823.1	78,479.6	69,237.1

หากพิจารณาเฉพาะประเทศในกลุ่ม RCEP ไทยเป็นคู่ค้าลำดับที่ 7 รองจาก เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น เวียดนาม ออสเตรเลีย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย โดยไทยเป็นตลาดส่งออกลำดับที่ 5 และแหล่งนำเข้าลำดับที่ 7 ของจีน ภายใต้ความตกลง RCEP ปี 2565 มูลค่าการค้าไทย-จีนอยู่ที่ 134,997.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพิ่มขึ้นร้อยละ 3 โดยจีนนำเข้าจากไทยมีมูลค่า 56,517.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ลดลงร้อยละ 8.6 ขณะที่จีนส่งออกไปไทยมีมูลค่า 78,479.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพิ่มขึ้นร้อยละ 13.4 จากปีก่อน ทั้งนี้ ไทยขาดดุลการค้า 21,962 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

สินค้าสำคัญที่ไทยส่งออกไปจีน ได้แก่ เครื่องจักรและส่วนประกอบ ผัก ผลไม้และธัญพืช ยางพาราและผลิตภัณฑ์ยางพารา พลาสติกและผลิตภัณฑ์พลาสติก ทองแดงและผลิตภัณฑ์ทองแดง ยานพาหนะและส่วนประกอบ ไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ แป้ง เคมีภัณฑ์และสารอินทรีย์ น้ำตาล อะลูมิเนียมและผลิตภัณฑ์อะลูมิเนียม ไทยใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษีภายใต้ความตกลง RCEP ในการส่งสินค้าไปยัง จีน โดยสินค้าที่ไทยใช้สิทธิภายใต้ความตกลง RCEP เพื่อส่งออกมาจีน ได้แก่ มันสำปะหลัง ทุเรียน เลนส์กล้อง ฝรั่ง มะม่วง และมังคุด ส่วนสินค้าสำคัญที่ไทยนำเข้าจากจีน ได้แก่ เครื่องจักรและส่วนประกอบ พลาสติกและผลิตภัณฑ์พลาสติก เหล็กกล้าและ

ผลิตภัณฑ์เหล็กกล้า ยานพาหนะและส่วนประกอบ เพอร์นิเจอร์ เคมีภัณฑ์และสารอินทรีย์ อะลูมิเนียมและผลิตภัณฑ์อะลูมิเนียม

ทั้งนี้ ตั้งแต่ความตกลง RCEP มีผลใช้บังคับ การขนส่งสินค้าจากไทยมาจีนและการผ่านด่านศุลกากรมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น เช่น ระยะเวลาการผ่านขั้นตอนศุลกากรที่ปัจจุบันใช้เวลาเพียง 6 วันในการส่งสินค้าไปยังท่าเรือชินโจว (กว่างซี) จากเดิมที่ต้องใช้เวลา 15-30 วัน นอกจากนี้ ด่านโหย่วอู้กวน (กว่างซี) ได้เปิดช่องทางพิเศษในการนำเข้าทุเรียน ซึ่งเป็นสินค้าเน่าเสียง่าย เพื่อส่งเสริมการนำเข้าผลไม้คุณภาพสูงในช่วงเทศกาลตรุษจีน

อุปสรรคของประเทศไทยในการค้ากับจีน

ผู้บริโภคชาวจีนนิยมซื้อสินค้าไทยหลายประเภทเป็นของขวัญ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลที่สำคัญของจีน สะท้อนให้เห็นถึงความชื่นชอบและความไว้วางใจของผู้บริโภคชาวจีนต่อคุณภาพของสินค้าไทย นอกจากนี้ รัฐบาลท้องถิ่นจีนมีความตื่นตัวกับความตกลง RCEP และได้มีการดำเนินการที่สำคัญ เช่น การจัดตั้งเขตสาธิตความร่วมมือที่มีมาตรฐานสูงภายใต้ความตกลง RCEP การปรับลดขั้นตอนผ่านด่าน และการเปิดช่องทางพิเศษในการนำเข้าสินค้าเน่าเสียง่าย ซึ่งจะเป็นโอกาสสำหรับสินค้าไทยในการเข้าสู่ตลาดจีนได้มากยิ่งขึ้น

แต่ขณะเดียวกัน การที่จีนอนุญาตการนำเข้าสินค้าจากประเทศสมาชิก RCEP โดยเฉพาะผลไม้เพิ่มขึ้น เช่นกล้วยของประเทศเมียนมา ลำไยของประเทศกัมพูชา และทุเรียนของประเทศเวียดนาม นั้น อาจส่งผลต่อสินค้าส่งออกในกลุ่มผลไม้ของไทยที่มีคู่แข่งเพิ่มมากขึ้น และจากสถานการณ์โควิด-19 ที่มีการปิดประเทศเป็นระยะเวลานาน ส่งผลด้านการเดินทางและการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ ทำให้ผู้บริโภคชาวจีนมีพฤติกรรมนิยมสินค้าแบรนด์จีนมากยิ่งขึ้น อาจจะเป็นสาเหตุให้สินค้าไทยอาจต้องเผชิญกับการแข่งขันที่เข้มข้นยิ่งขึ้น

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลในประเทศจีน

จากการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลในประเทศจีน แบ่งเป็นบุคคล/องค์กร/หน่วยงานไทย ภาครัฐและภาคเอกชน และบุคคล/องค์กร/หน่วยงานจีน สามารถประมวลผลได้ดังต่อไปนี้

บุคคล/องค์กร/หน่วยงานไทย (ภาครัฐ)¹²

- รัฐบาลจีนพยายามส่งเสริมการใช้ RCEP โดยมีการตั้งศูนย์บริการข้อมูลแก่วิสิตาภกิจ ในระดับเทศบาลเช่น นครเซี่ยงไฮ้ก็มีสถานีบริการข้อมูลแก่วิสิตาภกิจท้องถิ่น
- FTA ต่างๆ ทำให้ปริมาณการค้าไทย-จีนเพิ่มขึ้นทุกปี เช่น เพิ่มจาก 8 หมื่นล้านในปี 2561 เป็น 1.4 แสนล้านในปี 2566

¹² ผู้ให้สัมภาษณ์คือ

1. คุณประภาพร ศรีเหรา, อัครราชทูตฝ่ายพาณิชย์, สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่ง
2. คุณสกรรจ์ แสนโสภาก, กงสุล (ฝ่ายการพาณิชย์), สถานกงสุลใหญ่ ณ นครเซี่ยงไฮ้

- ผู้ประกอบการมีทางเลือกที่จะใช้ FTA ที่เหมาะสม ปัจจุบันยังนิยมใช้ FTA ไทย-จีน และ FTA อาเซียน-จีนมากกว่า
- สินค้าเกษตรและอาหารของไทยต้องคำนึงถึงมาตรฐาน food safety ให้มากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่จีนให้ความสำคัญและใช้สกัดในฐานะ NTB อย่างไรก็ตาม สินค้าไทยที่มีแบรนด์ติดตลาดจีนแล้วจะมีอุปสรรคน้อยกว่าแต่ต้องรักษาคุณภาพ
- สำหรับ EV จีนมาลงทุนในไทยแบบ vertical integration โดยไม่ได้เชื่อมโยงกับห่วงโซ่การผลิตของไทย
- ควรพัฒนากำลังคนเพื่อรองรับการเติบโตของ AI, เรียนรู้ที่จะทำงานกับเทคโนโลยี, มีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเข้าถึงความรู้ด้วยต้นทุนที่ต่ำ
- จีนกำลังพัฒนา low-altitude economy ใช้โดรนทำการบินระดับต่ำ

บุคคล/องค์กร/หน่วยงานไทย (ภาคเอกชน)¹³

- RCEP รวมฐานการผลิตและตลาดในภูมิภาคให้เป็นหนึ่งเพื่อประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีประโยชน์ทางตรงคือการยกเว้นภาษีศุลกากรและมีกฎแหล่งกำเนิดสินค้าที่สะสมได้ เอื้อต่อการเชื่อมโยงห่วงโซ่คุณค่า
- หลังมี RCEP ไทยนำเข้าและส่งออกไปจีนเพิ่มขึ้น สินค้าส่งออกคือผลไม้ (ทุเรียน) ยาง เม็ดพลาสติก มันสำปะหลัง คอมพิวเตอร์ สินค้านำเข้าคือเครื่องจักร เคมีภัณฑ์ เครื่องไฟฟ้าบ้าน คอมพิวเตอร์
- การย้ายฐานการผลิตย้ายจากจีนมาไทย เพราะจีนโดนมาตรการตอบโต้การทุ่มตลาด (anti-dumping) และมาตรการตอบโต้การอุดหนุน (countervailing duty) จากสหรัฐ ทำให้ไทยอาจโดนมาตรการตอบโต้การหลบเลี่ยงมาตรการตอบโต้การทุ่มตลาด (anti-circumvention) การใช้ประโยชน์จาก trade war จึงต้องระมัดระวัง
- ไทยออกตัว EV ได้ดีกว่าเพื่อนบ้าน แต่อินโดนีเซียอาจตามทันได้ภายใน 5 ปี จึงเป็นโอกาสของไทยที่จีนมาลงทุนและก็เป็นโอกาสที่จะทำให้ไทยเป็นฐานการผลิตรถพวงมาลัยขวา แต่ก็มีภัยคุกคามที่ supplier ของไทยจะปรับตัวไม่ทัน รวมถึงการหาแรงงานที่มีทักษะที่ต้องการทั้ง white collar และ blue collar
- นักลงทุนจีนมักขอข้อมูลเกี่ยวกับอุตสาหกรรม 3 สาขาของไทย ได้แก่ ยานยนต์, เทคโนโลยี, และ อิเล็กทรอนิกส์ และมักขอข้อมูลเกี่ยวกับอินโดนีเซียและเวียดนามไปพร้อมกันด้วย
- ไทยยังต้องพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเกษตร ต้องคำนึงถึงคุณภาพและมาตรฐานมากขึ้น

¹³ ผู้ให้สัมภาษณ์ คือ

1. ธนาคารกสิกรไทย และ KR Research (ออนไลน์จากประเทศไทย)
2. ธนาคารกรุงเทพ โดยคุณวัชรพงศ์ พรชัยชนะกิจ ผู้จัดการสาขา

มุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์ชาวจีน¹⁴ อาจสรุปได้เป็นข้อได้เปรียบและจุดอ่อนของไทย ดังต่อไปนี้

ข้อได้เปรียบของไทยที่ได้จากข้อตกลง RCEP

- ทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์ที่ดีและมีการพัฒนาความร่วมมือด้านการค้าอย่างต่อเนื่อง
- ด้านการผลิตภายใต้ความร่วมมือ RCEP จีนได้เร่งเข้าไปลงทุนในประเทศไทย เพราะเล็งเห็นว่า RCEP จะเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความต้องการและสร้างความร่วมมือมากขึ้น และมีในเรื่อง **ฟรีวีซ่าของทั้งสองประเทศ** เพื่อให้ทั้งสองประเทศได้รับประโยชน์และความสะดวกด้านยุทธศาสตร์การค้าร่วมกัน
- การลงทุนของจีนในไทยจะยังเติบโตอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผู้ประกอบการจีนต้องการที่จะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งด้านการค้าระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา และ นโยบายสนับสนุนของไทยเป็นที่น่าดึงดูดเมื่อเปรียบเทียบกับตัวเลือกอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- จีนมองว่า RCEP จะเป็นเขตความร่วมมือเศรษฐกิจที่มีมูลค่าสูงสุด โดยจุดเด่นคือ การใช้กฎการค้าปริมาณผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม (Rule of Origin) แบบสะสม จะเป็นประโยชน์ต่อการรวมตัวการสร้าง **ห่วงโซ่อุปสงค์และอุตสาหกรรมใหม่** และเพิ่มพื้นที่ความร่วมมือของเขตการค้าเสรี ส่งผลให้เกิดเขตการค้าเสรีระหว่างจีนและญี่ปุ่น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย และ RCEP จะเป็นโอกาสที่ดีบริษัทข้ามชาติ (MNC) ที่จะได้ประโยชน์จากความร่วมมือทางการค้า RCEP
- ผลกระทบของการรวมกันระหว่างห่วงโซ่อุตสาหกรรมและอุปทานของไทยและจีน จะเกิดผลกระทบในทางบวกในการรวมตัวกัน สำหรับแนวทางอย่างเป็นรูปธรรมเบื้องต้น คือ การจับคู่ทางธุรกิจระหว่างสมาคมอุตสาหกรรมของสองประเทศ เช่นนี้จะทำให้เกิดการพัฒนาด้านการค้าและการลงทุน โดยเฉพาะด้านอาหารและเกษตร
- การลงทุนในประเทศไทยของรถยนต์รูปแบบใหม่ (EV) ของจีน ประกอบกับการลงทุนในอุตสาหกรรมดาวเทียมของ Huawei จะทำให้ระดับเทคโนโลยีของไทยสูงขึ้น และยกระดับการใช้งานรถยนต์พลังงานใหม่ในประเทศไทย

จุดอ่อนของไทยในการใช้ข้อตกลง RCEP

- ในความร่วมมือด้านการลงทุนของผู้ประกอบการรัฐบาลทั้งสองประเทศ **ควรที่จะมีการบูรณาการร่วมกันให้เร็วที่สุด** โดยเฉพาะการยกระดับการออกไปลงทุนที่ประเทศไทยของผู้ประกอบการจีน

¹⁴ ผู้ให้สัมภาษณ์ คือ

1. Mr. Xu Ningning, Chairman of RCEP Industry Cooperation Committee และ Executive Director of Asian Pacific Center of China Fund for International Studies, และ Executive President of China-ASEAN Business Council
2. Mr. Wang Fenyu, Deputy General Manager, GreatWall Enterprise Institute

เนื่องจากปัจจุบันผู้ประกอบการบางส่วนยังมีระดับความเข้าใจในประเทศไทยด้านความร่วมมือระหว่างประเทศยังไม่สูงนัก

- ควรจะมีนโยบายโดยเฉพาะด้านการลงทุนที่มุ่งเน้นหรือโฟกัสที่ไม่ใช่ประเทศจีน และสร้างระบบนิเวศการลงทุนให้ดีขึ้น โดยมุ่งเน้นด้านความสามารถในการแข่งขัน และคุณภาพในสินค้าและบริการ ไม่เพียงแต่พิจารณาเรื่องเม็ดเงินเหมือนในปัจจุบัน
- ควรมีการทำความเข้าใจในระยะเวลากำหนดดำเนินการเปิดตลาดภายใต้ความร่วมมือ RCEP ให้ชัดเจน เพราะภายใต้ความร่วมมือจะมีประเด็นคือการแบ่งระยะเวลาของภาษีศุลกากร และประเภทสินค้าที่มีสเกลขนาดใหญ่ สินค้าบางประเภทบังคับใช้ภายหลังห้าปี หรือสิบปี และหนึ่งในปัญหาที่ผู้ประกอบการไทยประสบคือเรื่องของมาตรฐานของทั้ง 2 ประเทศที่ไม่เหมือนกัน และขั้นตอนที่ยังมีการใช้เอกสารในการยืนยันสินค้า ทำให้เสียเวลาและล่าช้า
- จีนมองว่า ห่วงโซ่อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ (รวมถึงรถยนต์ไฟฟ้า) ของจีนมีความครบทุกด้านจึงเป็นเรื่องยากสำหรับประเทศไทย โดยเฉพาะเรื่องกำลังคนที่ไม่เพียงพอทั้งจำนวนและความเชี่ยวชาญ จึงควรหาจุดเสริมที่ไทยโดดเด่นจากอุตสาหกรรมอื่น อาทิ อุตสาหกรรมยางพารา ซึ่งจีนเห็นว่าการผลิตยางพาราของไทยดีกว่าของจีน และมีผู้ประกอบการจีนเป็นจำนวนมากไปทำการค้าด้านนี้

2.2.2 การค้าระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา

กัมพูชามีตลาดการค้าและการลงทุนกับหลากหลายประเทศ โดยยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญของประเทศกัมพูชา คือ Economic transformation for inclusive green economy และ Green jobs in agriculture (rice and cassava) and energy sectors ซึ่งมีส่วนสำคัญในการดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติ (Foreign Direct Investment – FDI) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนสินค้าเกษตรกรรมสีเขียว (Cambodian Development Conceal – CDC) ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายใหม่ นอกจากนี้ อีกปัจจัยหนึ่งซึ่งดึงดูด FDI คือ นโยบาย Everything But Arms (EBA) ของสหภาพยุโรปที่ให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีและการค้ากับกลุ่มประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (Least Developed Country – LDC) ทำให้มีการตั้งฐานการผลิตในประเทศกัมพูชาเพื่อส่งออกไปยังกลุ่มประเทศยุโรป ทั้งนี้ การลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานที่พบเห็นในปัจจุบันโดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครมีมากมาจากประเทศจีน สิงคโปร์ มาเลเซีย ฝรั่งเศส และจากนักลงทุนภายในประเทศ โดยประเทศกัมพูชานั้นมี Free Trade Agreement (FTA) กับประเทศจีนและเกาหลีใต้ สินค้าส่งออกที่สำคัญคือสินค้าเกษตรกรรม และสินค้านำเข้าที่สำคัญคืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และสิ่งปลูกสร้าง อย่างไรก็ตามบริเวณสีหนุวิลล์และการลงทุนด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน รถไฟ และสนามบินกัมพูชา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการลงทุนจากประเทศจีนนั้นยังคงได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด¹⁵ อย่างไรก็ตาม อุปสรรคทางการค้าที่สำคัญของกัมพูชา ได้แก่ กฎระเบียบการค้าไม่แน่นอน และยังมีปัญหาการคอร์รัปชันสูง ส่งผลให้เกิดการลักลอบทำการค้าผิดกฎหมาย ปัญหาหลักเขตตามแนวชายแดนในบางพื้นที่

¹⁵ บทสัมภาษณ์ คุณชลธิศ เทพยศ ที่ปรึกษา (ฝ่ายการพาณิชย์) ผู้แทนสำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงเทพมหานคร

ส่งผลต่อความเสี่ยงด้านความปลอดภัย ข้อจำกัดในการเข้าถึงและการสื่อสาร ปัญหาการใช้มาตรการที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ต้นทุนสูงขึ้น และส่งผลกระทบต่อเวลาการส่งมอบสินค้า ปัญหาจากการพึ่งพาการใช้สกุลเงินเหรียญสหรัฐ ทำให้บางกลุ่มธุรกิจนำเข้าสินค้าเสียประโยชน์จากสถานการณ์ค่าเงินเปลี่ยนแปลง ปัญหาด้านผลิตภาพแรงงานทำให้ภาระต้นทุนโดยรวมสูงขึ้น¹⁶ ทั้งนี้ กัมพูชามีมาตรการแก้ไขอุปสรรคทางการค้าการลงทุนทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญ คือ มาตรการลดต้นทุนการนำเข้า ส่งออกและการดำเนินธุรกิจ โดยปรับลดค่าบริการที่ทำเรื่อนานาชาติ และปรับลดค่าธรรมเนียมพิธีการศุลกากร มาตรการอำนวยความสะดวกของหน่วยงานรัฐ โดยยกเลิกหน่วยงานตรวจสอบการนำเข้าและส่งออกสินค้าเพื่อลดต้นทุนค่าธรรมเนียม ยกเลิกการออกใบรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าสำหรับประเทศที่ไม่ได้มีการขอตรวจสอบ ใช้ระบบคอมพิวเตอร์ออนไลน์คำนวณและจัดเก็บภาษี มาตรการส่งเสริมการลงทุน วิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง โดยยกเว้นภาษีเงินได้และภาษีศุลกากรแก่ธุรกิจ SMEs ในช่วงเวลาที่กำหนด มาตรการส่งเสริมการลงทุนภาคการเกษตร โดยยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีรายได้ล่วงหน้า ภาษีหัก ณ ที่จ่าย และยกระดับธนาคารเพื่อการพัฒนาชนบท

สำหรับตลาดการค้าและการลงทุนกับประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2565 กัมพูชาเป็นตลาดส่งออกอันดับที่ 5 ของไทยในอาเซียน และเป็นอันดับที่ 11 ของไทยในโลก มีมูลค่าการส่งออกสินค้า 8,675.30 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และกัมพูชาเป็นแหล่งนำเข้าอันดับที่ 8 ของไทยในอาเซียน และเป็นอันดับที่ 33 ของไทยในโลก มีมูลค่าการนำเข้าสินค้า 1,125.00 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยการสำรวจของไทยและกัมพูชา (ปี 2561-2565) มีมูลค่า 9,800.30 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยในปัจจุบันมีธุรกิจไทยรายใหญ่ที่เข้าไปลงทุนในกัมพูชามากขึ้น ได้แก่ 1. กลุ่มบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด ลงทุนสร้างโรงงานผลิตอาหารสัตว์ นำเข้าและจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหาร จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ข้าวโพด รับผิดชอบผลิตผลการเกษตร สร้างโรงสีข้าวเพื่อส่งออก เปิดดำเนินการห้างค้าปลีกค้าส่งขนาดใหญ่ 2. กลุ่มบริษัท TCC Group และ BCJ Group ลงทุนสร้างโรงแรม โรงงานไฟฟ้าพลังถ่านหิน ลงทุนทำสวนปาล์มน้ำมัน และโรงงานกลั่น นำเข้าและจำหน่ายสินค้า สร้างโรงงานกระดาษและห้างสรรพสินค้า 3. กลุ่มบริษัท ปูนซีเมนต์ไทย (SCG Group) ลงทุนสร้างโรงงานผลิตปูนซีเมนต์ ทำธุรกิจจำหน่ายปูนซีเมนต์และผลิตภัณฑ์ของบริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) 4. บริษัทเบทาโกร จำกัด (มหาชน) ลงทุนฟาร์มสุกร โรงงานอาหารสัตว์ นำเข้าและจำหน่ายอาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ 5. บริษัท ไทยนครพัฒนา จำกัด ลงทุนสร้างโรงแรมและสนามกอล์ฟ โรงงานผลิตน้ำดื่ม นำเข้าและจำหน่ายยารักษาโรคน้ำเกลือ บริหารสถานีโทรทัศน์ และสร้างโรงงานผลิตขนมเพื่อจำหน่ายในกัมพูชา 6. บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) นำเข้าจำหน่ายน้ำมันให้กับสนามบินกัมพูชา เปิดสถานีบริการน้ำมันรายย่อย และธุรกิจค้าปลีก 7. บริษัท TK Garment จำกัด ลงทุนสร้างโรงแรม บริษัททัวร์ ร้านอาหาร นิคมอุตสาหกรรมศรีโสภณ โรงงานตัดเย็บเสื้อผ้าเพื่อส่งกลับไทยและส่งออกต่างประเทศ 8. บริษัท Crystal Investment จำกัด ลงทุนสร้างนิคมอุตสาหกรรม ท่าเรือ โรงสีข้าวและแปรรูปข้าว 9. กลุ่มบริษัท Samart Corporation และ บริษัท วิไลลักษณ์กรุ๊ป จำกัด ลงทุนในบริษัท Cambodia Air Traffic Service จำกัด

¹⁶ คู่มือการลงทุนกัมพูชา 2022

10. นายแพทย์ประเสริฐ ปราสาททองโอสถ ลงทุนในธุรกิจสายการบิน Bangkok Airways บมจ. กรุงเทพมหานครีตเวทการลงทุน ธุรกิจโรงพยาบาลในเครือโรงพยาบาลกรุงเทพ ร่วมทุนกับกัมพูชาเปิดสายการบินในประเทศกัมพูชา

นอกจากนี้ ได้มีการผลักดันให้เปิดด่านการค้าชายแดนหนองเอี่ยน-สตึงบทเพื่อลดความแออัดของด่านการค้าชายแดนปอยเปต และเปิดรับสินค้าจากผู้ค้าและเกษตรกรไทยซึ่งค้าขายสินค้าที่อาจมีอายุการเก็บรักษา (shelf life) ต่ำ ในขณะที่ผู้ประกอบการไทยรายใหญ่ที่ลงทุนในประเทศกัมพูชาเป็นผู้จัดหา (supplier) หรือผู้ผลิต (producer) ให้กับผู้ประกอบการชาติอื่นในประเทศกัมพูชา และผู้ประกอบการรายย่อยจากประเทศไทยก็ได้เริ่มมีการลงทุนในประเทศกัมพูชามากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการไทยกลุ่มนี้ยังคงมีความจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับกลุ่มชนชั้นนำ (elite) หลักในประเทศกัมพูชาเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ด้านการค้า โดยเฉพาะกลุ่มนักธุรกิจที่ดินและธุรกิจวัสดุก่อสร้าง เศรษฐีใหม่ที่ร่ำรวยจากการขายที่ดิน ให้กับโครงการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มผู้ที่มีกำลังซื้อสูง ประมาณร้อยละ 5 ได้แก่ กลุ่มนักการเมือง นักธุรกิจ สำหรับกลุ่มผู้บริโภคในกัมพูชาที่มีกำลังซื้อปานกลาง ประมาณ 15% ได้แก่ กลุ่มนักธุรกิจรุ่นใหม่ เจ้าหน้าที่ทำงานกับบริษัทต่างชาติ องค์กรรัฐบาลและองค์กรนอก รัฐบาลและกลุ่มผู้บริโภคที่มีกำลังซื้อน้อย ประมาณร้อยละ 80 ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร และลูกจ้างที่ทำงานใช้แรงงานที่มีความต้องการสินค้าฟุ่มเฟือย การที่ประชากรกัมพูชาที่อาศัยอยู่ในเมืองมากกว่าร้อยละ 90 สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้โดยง่าย ซึ่งอำนวยความสะดวกทำให้สามารถเข้าถึงการบริการซื้อ-ขายสินค้า รวมทั้งการเดินทางผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ การทำธุรกรรมผ่าน Mobile banking หรือการรับรู้ข้อมูล ข่าวสารผ่านเว็บไซต์ได้รวดเร็ว นั้น ส่งผลให้ประชากรกัมพูชามีแนวโน้มความต้องการสินค้าอุปโภคบริโภค และสินค้าฟุ่มเฟือยเพิ่มมากขึ้น¹⁷ โดยชาวกัมพูชามีทัศนคติต่อสินค้าไทยว่าเป็นสินค้าคุณภาพดีจึงมีความนิยมสินค้าไทยกว่าสินค้าประเทศอื่น ทั้งนี้ ข้อตกลง RCEP จะมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศ รวมถึงส่งเสริมการส่งออกของประเทศกัมพูชาไปยังประเทศจีนและกลุ่มประเทศ ASEAN อีกด้วย

ถึงแม้ข้อตกลง FTA ต่าง ๆ ที่มีกฎระเบียบการค้าที่ไม่แน่นอนและมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ซึ่งผู้ประกอบการต้องปรับเปลี่ยนและปรับปรุงแผนธุรกิจเพื่อทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกฎระเบียบต่าง ๆ ระหว่างประเทศกัมพูชาและไทยนั้น จะทำให้ผู้ประกอบการไทยสามารถยื่นขอรับสิทธิประโยชน์เพื่อลดภาษีนำเข้าได้ถึงร้อยละ 15 แต่ในปัจจุบันมีเพียงผู้ประกอบการรายใหญ่ที่ได้ใช้ประโยชน์จากข้อตกลง FTA นี้เนื่องจากการค้าในปริมาณมาก ทำให้ผลประกอบการที่คาดว่าจะได้รับของบริษัทนั้นคุ้มค่าต่อการมอบหมายให้หน่วยย่อยภายในรับผิดชอบต่อการยื่นขอรับสิทธิประโยชน์ดังกล่าว ในขณะที่ผู้ประกอบการรายย่อยอาจไม่มีทรัพยากรที่เพียงพอต่อการดำเนินการ และผู้ค้าสินค้าทางการเกษตรก็ได้ใช้ช่องทางเพื่ออำนวยความสะดวกผ่านด่านการค้าในเขตชายแดนอยู่แล้ว ทั้งยังมีเรื่องมาตรการที่มีใช้ภาษีในการตรวจสอบสินค้านำเข้า ได้แก่ 1. ค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติตามมาตรการ คือ การตรวจสอบและการปฏิบัติตามมาตรการที่ไม่ใช่ภาษีอาจต้องใช้ค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ เช่น การสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสินค้า การตรวจสอบคุณภาพ หรือการจัดหาเอกสารเพิ่มเติม ซึ่งอาจส่งผลให้ต้นทุนการนำเข้าสินค้าเพิ่มขึ้นได้ 2. ความล่าช้าในการดำเนินการขออนุญาต คือ การ

¹⁷คู่มือการค้าการลงทุนในกัมพูชา 2022

ตรวจสอบสินค้าก่อนการนำเข้าอาจส่งผลให้กระบวนการนำเข้าสินค้าล่าช้าลง เนื่องจากต้องมีการตรวจสอบเพิ่มเติมและการปฏิบัติตามมาตรการอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษี ซึ่งอาจส่งผลให้ต้นทุนการนำเข้าสินค้าเพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อเวลาการส่งมอบสินค้า 3. ความซับซ้อนในกระบวนการ คือ การตรวจสอบสินค้าและการปฏิบัติตามมาตรการที่ไม่ใช่ภาษี อาจเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและซับซ้อน เนื่องจากต้องมีการตรวจสอบรายละเอียดและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ต้นทุนเพิ่มขึ้นรวมถึงกระบวนการนำเข้าสินค้าไปยังกัมพูชาล่าช้า

นอกจากนี้ อุปสรรคของผู้ประกอบการไทยโดยเฉพาะรายย่อยในการนำเข้าสินค้ามายังประเทศกัมพูชา คือ ขาดช่องทางการติดต่อกับคู่ค้าท้องถิ่น (local distributor/partner) และปัญหาสำคัญคือการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา เนื่องจากสินค้าอุปโภคบริโภคของไทย อาทิ กะปิ น้ำปลา ถูกปลอมแปลงโดยผู้ค้าสินค้าในประเทศกัมพูชา อย่างไรก็ตาม แนวทางการแก้ไขในเบื้องต้นคือการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ประกอบการนั้นติดต่อประสานกับสถานทูตไทยเพื่อเป็นตัวกลางในการให้คำปรึกษาและสนับสนุนด้านการติดต่อกับคู่ค้าท้องถิ่น และสนับสนุนให้ผู้ประกอบการไทยจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าระหว่างประเทศ โดยยื่นคำขอผ่านกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งอาจช่วยลดปัญหาการสื่อสาร และเพิ่มโอกาสในการค้ากับคู่ค้าท้องถิ่นในกัมพูชา¹⁸ ทั้งนี้ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกพิธีสารกรุงมาดริด (Madrid Protocol) แล้ว

ส่งผลให้ผู้ประกอบการหรือผู้ส่งออกของไทย ที่ได้ยื่นคำขอจดทะเบียนโดยใช้เพียงภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศสหรือ สเปน ครั้งเดียวได้รับความคุ้มครองจากหลายประเทศ¹⁹

การค้าไทย-กัมพูชาภายใต้ข้อตกลง RCEP มีรูปแบบข้อผูกพันทางภาษีการเปิดตลาดสินค้าระหว่างประเทศอาเซียนด้วยกัน โดยกัมพูชาจะยกเลิกภาษีเป็นศูนย์ทันทีที่ความตกลงมีผลบังคับใช้ ภายใน 13 ปี ภายใน 15 ปี และ 20 ปี (ระยะเวลาขึ้นอยู่กับความพร้อมและการปรับตัวของประเทศนั้น) ในขณะที่จะคงอัตราภาษีฐานการเจรจาสำหรับสินค้าอ่อนไหว²⁰

ตารางที่ 2.4 รายการสินค้าอ่อนไหวกัมพูชา 6 กลุ่มสินค้า 50 รายการ

ที่มา: สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ภูมิภาคอาเซียน

ประเภทรายการสินค้าอ่อนไหว (Sensitive List – SL)	จำนวนรายการ	อัตราภาษีนำเข้า (ร้อยละ)	หมายเหตุ
1. สัตว์ปีกเลี้ยงมีชีวิต	6	15	เรียกเก็บ
2. เนื้อสัตว์ปีก	12	35	VAT
3. เนื้อปลา	4	ปลามีชีวิต 15 เนื้อปลาสด แช่เย็นแช่แข็ง 35	(ร้อยละ 10)
4. กล้วยไม้และดอกไม้ตัดดอกบางชนิด	5	15	เพิ่มเติม
5. พืชผัก	15	7	จากภาษี
6. ผลไม้	8	7	นำเข้า

¹⁸ <https://www.dtn.go.th/trading/country/detail/id/6>

¹⁹ <https://www.ipthailand.go.th/th/gi-012/category/พิธีสารกรุงมาดริด.html>

²⁰ https://api.dtn.go.th/rcep/RCEP1_RECAP/Online/index.html

2.2.3 การค้าระหว่างประเทศไทยและเวียดนาม

เวียดนามเริ่มปฏิรูประบบเศรษฐกิจตั้งแต่ ค.ศ. 1986 ภายใต้นโยบายโดยเหอเหมย (Đổi Mới) และภายหลังได้ดำเนินการปฏิรูปกฎหมายด้วยกระบวนการ Regulatory Guillotine เพื่อให้มีความทันสมัย เป็นมาตรฐานสากล ส่งผลให้เวียดนามสามารถเข้าสู่การเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่มูลค่าระดับนานาชาติ (Global Value Chains – GVCs) ได้อย่างมีผลสัมฤทธิ์ผ่านการเจรจาความตกลงการค้าเสรี (FTA) โดยปัจจุบันเวียดนามมีข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ที่มีผลบังคับใช้แล้วจำนวน 16 ฉบับ กับ 54 ประเทศ ซึ่งความตกลงการค้าเสรี (FTA) บางฉบับ เช่น ความตกลงแบบครอบคลุมและก้าวหน้า สำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Comprehensive and Progressive Trans-pacific Partnership – CPTPP) มีความครอบคลุมและมาตรฐานสูง ซึ่งเวียดนามปรับปรุงกฎหมายด้านทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อรองรับการเข้าร่วมความตกลงดังกล่าว นอกจากนี้ เวียดนามให้ความสำคัญกับการพัฒนา กำลังคนคุณภาพสูง รวมทั้งส่งเสริมการวิจัยพัฒนา โดยในปี 2565 รัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาด้าน วทน. (ค.ศ. 2021 – 2030)

สำหรับการค้าและการลงทุนกับประเทศไทย ในปี 2565 เวียดนามเป็นตลาดส่งออกอันดับที่ 1 ของไทยในกลุ่มอาเซียน และเป็นอันดับที่ 4 ของไทยในโลก มีมูลค่าการส่งออกสินค้า 13,235.08 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ด้านการนำเข้าของไทย เวียดนามเป็นแหล่งนำเข้าอันดับที่ 4 ของไทยในอาเซียน และเป็นอันดับที่ 10 ของไทยในโลก มีมูลค่าการนำเข้าสินค้า 7,958.72 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยการค้าระหว่างไทยและเวียดนาม (ปี 2561 – 2565) มีมูลค่าเฉลี่ยประมาณปี ละ 20,803.28 ล้านดอลลาร์สหรัฐ²¹ ในด้านการลงทุน รัฐบาลเวียดนามมีนโยบายสนับสนุนการลงทุนจากต่างชาติ เช่น การยกเว้นภาษีสินค้านำเข้าโดยผู้ประกอบการที่ได้รับ Build-Operate-Transfer Contract (BOT) เพื่อดำเนินการในโครงการที่ได้ Build-Operate-and-Transfer (BOT), Build-Transfer-and-Operate (BTO) หรือ Build-and-Transfer (BT) เช่น เครื่องจักร วัสดุชิ้นส่วนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่นำเข้ามาเพื่อ ทำการผลิตสินค้า โดยช่วยลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการผลิตด้วย นอกจากนี้ สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงเทพมหานคร ระบุว่า เวียดนามสนับสนุนการทำความร่วมมือ กับบริษัทข้ามชาติที่มีเทคโนโลยีสูง การลงทุนจากบริษัทต่างชาติที่เน้นด้านการวิจัยและพัฒนา เนื่องจากระบบนวัตกรรมของเวียดนามยังอยู่ในระยะก่อตัว และกิจการด้านการวิจัยและพัฒนา ในภาคธุรกิจยังมีจำกัด สำหรับธุรกิจที่ไทยลงทุนและร่วมทุนในเวียดนาม จากข้อมูลของสำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ณ นครโฮจิมินห์ แบ่งตามประเภทของธุรกิจ ได้แก่ กลุ่มอุตสาหกรรมการผลิต 53 บริษัท กลุ่มการเกษตรและอุตสาหกรรมแปรรูปเกษตร/ประมง 18 บริษัท และกลุ่มธุรกิจบริการ 34 บริษัท รวมทั้งสิ้นจำนวน 105 บริษัท และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างบริษัทไทยที่ลงทุนในเวียดนาม เช่น บริษัท SCG เครือเจริญโภคภัณฑ์ นิคมอุตสาหกรรม Amata Thai บริษัท TCC Group ศรีไทยซูเปอร์มาร์เก็ต บริษัทเหมราช บริษัท Central Group และ กลุ่มธนาคาร เช่น ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกสิกรไทย เป็นต้น

²¹ <https://www.dtn.go.th/th/trading/country/detail/id/41>

จากข้อมูลของสำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงฮานอย สำหรับอุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร เวียดนามเป็นประเทศผู้ส่งออกผลผลิตทางการเกษตรรายใหญ่ของโลกในหลายรายการ เช่น พริกไทย ข้าว ยางพารา โดย ร้อยละ 90 เป็นการส่งออกวัตถุดิบหรือมีอัตราแปรรูปน้อยมาก รวมทั้งเทคโนโลยีสำหรับการเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตรและการแปรรูปยังมีความไม่ทันสมัย นับเป็นโอกาสของนักลงทุนไทยที่จะลงทุนในอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร อย่างไรก็ตาม ตลาดสินค้าอาหารเวียดนามมีการแข่งขันสูงมาก และพฤติกรรมของผู้บริโภคเวียดนามนับเป็นความท้าทายของผู้ประกอบการไทย นอกจากนี้ การเตรียมความพร้อมเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะเรื่องเครื่องหมายการค้า เป็นสิ่งที่ภาครัฐควรให้การสนับสนุนผู้ประกอบการเช่นกัน

สำหรับอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้า ผู้บริโภคเวียดนามเริ่มมีแนวโน้มให้ความสนใจกับการใช้รถยนต์ไฟฟ้ามากขึ้น แม้ว่าจำนวนรถยนต์ที่ใช้พลังงานไฟฟ้า (hybrid, plug-in hybrid และรถยนต์ไฟฟ้า) ในเวียดนามยังมีจำนวนน้อย แต่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยในปี 2562 มีประมาณ 140 คัน ขณะที่ปี 2564 เพิ่มขึ้นเป็น 1,200 คัน โดยส่วนใหญ่เป็นรถยนต์นำเข้าและเกือบทั้งหมดเป็นรถยนต์ไฮบริด ปลั๊กอินไฮบริด ส่วนรถยนต์ไฟฟ้าที่ใช้แบตเตอรี่มีสัดส่วนน้อยมาก สำหรับการผลิตรถยนต์ไฟฟ้า สมาคมผู้ผลิตรถยนต์เวียดนามคาดการณ์ว่า เวียดนามจะมีรถยนต์ไฟฟ้า (EV) จำนวน 1 ล้านคัน ภายในปี 2571 และจะเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงปี 2573 – 2583 นับเป็นโอกาสในการส่งเสริมผู้ประกอบการไทยด้านการค้าและการลงทุนยานยนต์ไฟฟ้าและชิ้นส่วนยานยนต์ไฟฟ้าในตลาดเวียดนาม

การลงทุนในการผลิตรถยนต์ไฟฟ้า ปัจจุบันมีผู้เล่นหลักในตลาดเวียดนามคือ VinFast อย่างไรก็ตามมีการจำหน่ายรถยนต์ไฟฟ้าบางแบรนด์ที่นำเข้ามาเพื่อสำรวจตลาด เช่น Audi e-Tron, Jaguar, i-Pace, Porsche, Taycan, Ioniq 5, Kia EV6 เป็นต้น ขณะที่บริษัทรถยนต์บางรายในเวียดนามนำเข้ารถยนต์ไฟฟ้ามาเพื่อสำรวจและทดลองตลาดเท่านั้น ยังไม่มีการจำหน่ายทางพาณิชย์

ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมยานยนต์ของเวียดนามระหว่างปี 2568 – 2578 เวียดนามสนับสนุนการผลิตยานยนต์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (รถยนต์ประหยัดน้ำมัน รถยนต์ไฮบริด รถยนต์ที่ใช้เชื้อเพลิงชีวภาพ รถยนต์ไฟฟ้า เป็นต้น) อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีนโยบายส่งเสริมการพัฒนาการผลิตไฟฟ้าในเวียดนามอย่างเป็นทางการขณะนี้ มีเพียงนโยบายการลดภาษีสรรพสามิตสำหรับรถยนต์ไฟฟ้าที่มีที่นั่งน้อยกว่า 9 ที่นั่งจากร้อยละ 15 เหลือร้อยละ 3 ในระหว่างปี 2565 – 2570

การค้าไทย-เวียดนาม ภายใต้ข้อตกลง RCEP มีรูปแบบข้อผูกพันทางภาษีการเปิดตลาดสินค้าระหว่างประเทศอาเซียนด้วยกัน โดยเวียดนามจะยกเลิกภาษีโดยลดภาษีเป็นศูนย์ทันทีที่มีผลใช้บังคับ ภายใน 10 ปี ภายใน 15 ปีและภายใน 20 ปี ในขณะที่ลดภาษีร้อยละ 50 ในปี 20 (เหลือร้อยละ 7.5 – 22.5) สำหรับสินค้าอ่อนไหว และจะลดภาษีร้อยละ 25 ในปี 25 (เหลือร้อยละ 3.8 -33.8) รวมทั้งมีสินค้าที่อยู่ใต้โควตาอัตราภาษี (Tariff Rate Quota: TRQ) ดังตารางที่ 2.5

ตารางที่ 2.5 รายการสินค้าอ่อนไหวเวียดนาม 9 กลุ่มสินค้า 51 รายการ

ที่มา: สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ภูมิภาคอาเซียน

ประเภทรายการสินค้าอ่อนไหว (Sensitive List – SL)	จำนวนรายการ	อัตราภาษีนำเข้า (ร้อยละ)	หมายเหตุ
1. สัตว์ปีกเลี้ยงมีชีวิต	6	0 – 5	เรียกเก็บ VAT
2. เนื้อและเครื่องในไก่ ไก่วง เป็ด	13	0 – 5	(ร้อยละ 5)
3. เนื้อและส่วนอื่นที่บริโภคได้ของกบ กระต่าย	3	0	เพิ่มเติมจากภาษี
4. ไช้	2	0 – 5	นำเข้า
5. พืช กุหลาบ ต้นโรโดเดนดรอน ต้นชวนชม	5	0 – 5	
6. ส้ม มะนาว เกรปฟรุต	5	0 – 5	
7. ข้าวเปลือกและข้าวกล้อง	2	5	
8. ไข่กรอก	11	5	
9. น้ำตาลจากอ้อยหรือหัวบีท	4	5	

2.2.4 การค้าระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับสามของโลก และเป็นผู้ส่งออกยานยนต์ เครื่องจักรอิเล็กทรอนิกส์ และหุ่นยนต์ ถึงแม้ว่าการเติบโตของสังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วเป็นอุปสรรคของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ รวมถึง ค่าจ้างที่ลดลงส่งผลกระทบต่อ การบริโภคภาคเอกชน รัฐบาลคิซิดะดำเนินนโยบายทุนนิยมใหม่ (New Capitalism) โดยเน้นการปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อ การกระจายความมั่งคั่งให้ทั่วถึง ได้แก่ การเพิ่มอัตราค่าจ้าง สนับสนุนให้มีการลงทุน ในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่มากขึ้น เน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการป้องกัน ประเทศโดยเพิ่มงบประมาณด้านการป้องกันประเทศของญี่ปุ่น และสร้างความร่วมมือกับพันธมิตร คาดว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจยังคงคงตัวในปี 2566 เมื่อเทียบกับปี 2565 หลังจากมีการยกเลิกมาตรการเกี่ยวกับโควิด-19 เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจถูกจำกัดโดยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาเงินเฟ้อ การอ่อนค่าของเงินเยน ความต้องการที่ไม่แน่นอนของผู้บริโภค การขาดแคลนแรงงาน การส่งออกที่ลดลง สังคมผู้สูงอายุ และอุปสงค์ภายในประเทศที่ลดลง ญี่ปุ่นจะกระชับความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในด้านการป้องกันประเทศ ความยืดหยุ่นของห่วงโซ่อุปทาน และเทคโนโลยี รวมถึงพันธมิตร ในภูมิภาคอินโดแปซิฟิก นอกจากนี้ ความสัมพันธ์กับจีนจะตึงเครียดมากขึ้น แม้ว่าญี่ปุ่นจะพยายาม หลีกเลี่ยงความขัดแย้งโดยตรงก็ตาม

สถานการณ์การค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในปี 2565 ญี่ปุ่นเป็นตลาดส่งออกอันดับที่ 3 ของไทย มีอัตราขยายตัวร้อยละ -1.30 มูลค่าการส่งออก 24,669.06 ล้านดอลลาร์สหรัฐ สินค้าส่งออก ได้แก่ รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ ไก่แปรรูป เคมีภัณฑ์ เครื่องจักรและส่วนประกอบของเครื่องจักรกล เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ เม็ดพลาสติก เครื่องใช้ไฟฟ้าและส่วนประกอบอื่นๆ ผลิตภัณฑ์พลาสติก เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์ และอาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป และญี่ปุ่นยังเป็นตลาดนำเข้าอันดับที่ 2 ของไทย อัตราขยายตัวร้อยละ -3.00 มูลค่าการนำเข้า 34,584.11 ล้านดอลลาร์นำเข้า คือ เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์ เครื่องจักรกลและส่วนประกอบ เครื่องจักรไฟฟ้าและส่วนประกอบ เคมีภัณฑ์ ส่วนประกอบและอุปกรณ์ยานยนต์ แผงวงจรไฟฟ้า สินแร่โลหะอื่น ๆ เศษโลหะและผลิตภัณฑ์ เครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ การแพทย์ ผลิตภัณฑ์โลหะ และผลิตภัณฑ์ทำจากพลาสติก

เมื่อญี่ปุ่นจำกัดการนำเข้าสินค้าเกษตรประเภทผักสดและผลไม้ ทำให้การขยายการส่งออกสินค้าเกษตรของไทยไปยังญี่ปุ่นมีข้อจำกัดมาก โดยผู้ส่งออกต้องปฏิบัติตามเงื่อนไข ของมาตรการด้านการกักพืชซึ่งกำหนดภายใต้พระราชบัญญัติกักพืชของประเทศญี่ปุ่นโดยระบุให้พืชที่มี Quarantine Pest ตามที่ญี่ปุ่นกำหนดเป็นพืชต้องห้ามจำเป็นต้องผ่านการอนุญาตเกี่ยวกับ มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (SPS) เพื่อกำหนดเงื่อนไขในการควบคุมหรือกำจัดศัตรูพืชส่วนที่ไม่มี Quarantine Pest สามารถส่งออกได้ ซึ่งผลไม้ที่ส่งออกได้โดยมีเงื่อนไขต้องผ่านกระบวนการอบไอน้ำเพื่อกำจัดแมลงวันผลไม้ได้แก่มะม่วง (7 พันธุ์ คือ หนังกกลางวัน น้ำดอกไม้ พิมเสนแดง มหาชนก แรด เขียวเสวย และโชคอนันต์) ส้มโอ (พันธุ์ทองดี ทั้งนี้พันธุ์ขาวน้ำผึ้งยังอยู่ระหว่างขออนุญาตเกี่ยวกับมาตรการ SPS) มังคุด และผลไม้ผักที่ไม่ได้ระบุไว้ข้างต้นสามารถส่งออกได้โดยไม่มีเงื่อนไขพิเศษ แต่จะมีการควบคุมปริมาณการนำเข้าโดยกำหนดโควตาภาษีสำหรับสินค้าในกรอบ WTO จำนวน 18 ประเภท เช่น ผลิตภัณฑ์นม ถั่วลิสงเตา ข้าวสาลี เป็นต้น สำหรับในกรอบ JTEPA ญี่ปุ่นได้มีการกำหนดโควตาภาษีสำหรับสินค้าที่นำเข้าจากไทยจำนวน 6 ประเภท เช่น กล้วย สับปะรด ผลิตภัณฑ์สุกรแปรรูป กากน้ำอ้อย และแป้งตัดแปลงอื่นๆ เป็นต้น และในกรอบ AJCEP ญี่ปุ่นได้มีการกำหนดโควตาภาษีสำหรับสินค้าที่นำเข้าจากประเทศอาเซียน ได้แก่ ปลาแมคเคอเรล เนื้อปลาแบบฟิลเล เครื่องยนต์แบบลูกสูบ เครื่องสูบลูกสูบ เชื้อเพลิงเคียว เป็นต้น ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2562 ไทยถูกตัดสิทธิ GSP ทั้งหมดจากญี่ปุ่น โดยสินค้าที่ไทยได้รับผลกระทบประกอบด้วย 6 รายการ ได้แก่ ซอร์บิทอล ไม้บล็อกบอร์ด ไม้อัด ไม้ลามิเนต กาวแปะที่ แยกคาเฟอีนออกแล้ว และเอทิลแอลกอฮอล์ที่ยังไม่ได้แปลงสภาพ เนื่องจากเป็นสินค้าที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มสินค้าที่ได้รับการลดภาษีภายใต้ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) และบางรายการไม่ได้รับการลดภาษีภายใต้ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอาเซียน-ญี่ปุ่น (AJCEP) หรือได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีภายใต้ความตกลงดังกล่าวต่ำกว่าสิทธิ GSP ส่วนในด้านธุรกิจยานยนต์พบปัญหาในภาพรวม คือ เทคโนโลยีขั้นสูงของรถยนต์ เช่น ระบบสมองกล ชุดเกียร์ ทางฐานการผลิตจะผลิตแค่เพียงประเทศของตนเท่านั้น

ด้านอุตสาหกรรมยานยนต์ไทยมี Supply Chain ที่ครบถ้วนสมบูรณ์กว่าทุกประเทศในอาเซียน เนื่องจากมีการผลิตชิ้นส่วนเกือบทุกชนิดในประเทศ และบุคลากรไทยยังมีทักษะสูงในด้านนี้ เนื่องจากมีการพัฒนาอุตสาหกรรมยานยนต์มายาวนาน จึงมีประสบการณ์การเรียนรู้ โดยไทยมีโครงสร้างพื้นฐานที่ดีกว่าประเทศส่วนใหญ่ในอาเซียนที่มีอุตสาหกรรมผลิตรถยนต์ ซึ่งมีบริษัทผลิตรถยนต์ข้ามชาติหลายบริษัทลงทุนสร้างโรงงานที่มีเทคโนโลยีและกระบวนการผลิตในประเทศไทยมากกว่าในประเทศอาเซียนอื่น สินค้าที่ผลิตในประเทศไทยยังมีคุณภาพที่สูงกว่า และเป็นที่ยอมรับมากกว่าประเทศคู่แข่ง จะเห็นได้จากที่ไทยเป็นฐานการผลิตรถยนต์หลายยี่ห้อของประเทศญี่ปุ่นที่มาลงทุนในไทย เช่น บริษัทโตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด บริษัทมิตซูบิชิ (ประเทศไทย) จำกัด บริษัทนิสสัน มอเตอร์ เอเชีย แปซิฟิก จำกัด ทำให้ไทยได้เปรียบในเรื่องต้นทุนองค์ความรู้ในการผลิตรถยนต์

ข้อผูกพันการเปิดตลาดสินค้าไทย

ไทยยื่นข้อเสนอการเปิดตลาดให้กับญี่ปุ่น โดยไทยมีสินค้าที่นำมายกเลิกภาษีให้กับญี่ปุ่น คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 88.5 ของจำนวนรายการสินค้าทั้งหมด และร้อยละ 87.3 ของมูลค่าการนำเข้าจาก RCEP เพื่อรักษาสมดุลของการเปิดตลาดกับภาคี สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. สินค้าที่นำมายกเลิกภาษี ประกอบด้วยสินค้าที่ไทยผูกพันที่จะลดภาษีเป็นศูนย์ทันทีที่ความตกลงมีผลใช้บังคับ ภายใน 10 ปี ภายใน 15 ปี และภายใน 20 ปี นอกจากนี้ มีรายการสินค้าชิ้นส่วนยานยนต์ บางส่วนที่ไทยได้กำหนดเงื่อนไขการนำเข้า Original Equipment Manufacturing (OEM) ว่า จะต้องนำเข้าโดยผู้ผลิตรถยนต์หรือชิ้นส่วนยานยนต์เพื่อนำมาใช้ในการผลิตรถยนต์ และชิ้นส่วนยานยนต์เท่านั้น ถึงจะสามารถได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีที่ระบุไว้ในตารางข้อผูกพันทางภาษี

2. สินค้าอ่อนไหว ไทยจะลดภาษีลงร้อยละ 10 และ 15 ภายใน 20 ปี โดยเริ่มทยอยลดภาษี ในปี 11 และอัตราภาษีสุดท้ายจะไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 (เหลือร้อยละ 5 - 27)

3. สินค้าอ่อนไหวสูง ไทยจะคงอัตราภาษีไว้เท่ากับอัตราภาษีฐานการเจรจา สินค้าไทยที่จะได้ประโยชน์จากการลดภาษี RCEP ตัวอย่างสินค้าอ่อนไหว/ตัวอย่างสินค้าอ่อนไหวสูงที่ยังมีภาษีตามความตกลงการค้าเสรี (FTA) อาเซียน-Plus 5 ปัจจุบันสินค้าอ่อนไหวญี่ปุ่นมีอัตราภาษีนำเข้าร้อยละ 0-5 และสินค้าอ่อนไหวสูงภาษีนำเข้าไม่เกินร้อยละ 50 ได้แก่ อาหารทะเลสด ผัก ผลไม้ ปลากระป๋อง ผัก/ผลไม้แปรรูป น้ำผลไม้ หนังกบ ผลิตภัณฑ์ไม้ รองเท้า ซึ่งการใช้สิทธิประโยชน์ RCEP จะมีเพียงบางรายการได้ลดภาษีมากกว่า คือ อาหารสดบางรายการ หนังกบ เมื่อเทียบกับสินค้าเดียวกัน ความตกลงการค้าเสรี (FTA) ไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) มีอัตราภาษีต่ำกว่าความตกลงการค้าเสรี (FTA) อาเซียน-ญี่ปุ่น และ RCEP

3. บทวิเคราะห์เชิงลึก

3.1 บทวิเคราะห์คุณลักษณะทางเศรษฐกิจของ RCEP โดยรวม

ตารางที่ 3.1 นำเสนอคุณลักษณะทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศสมาชิก RCEP ครอบคลุมดัชนีที่สำคัญทางเศรษฐกิจ 7 ด้านประกอบด้วย

1. จำนวนประชากร (ล้านคน) เป็นตัวแทนของขนาดตลาด และกำลังแรงงาน
2. ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (พินล้านเหรียญสหรัฐ) เป็นตัวแทนขนาดทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิก
3. อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (ร้อยละของการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศที่แท้จริง) เป็นตัวแทนสถานะเศรษฐกิจของประเทศสมาชิก
4. ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัว (พันเหรียญสหรัฐ) เป็นตัวแทนของกำลังซื้อของผู้บริโภคของประเทศสมาชิก
5. งบดุลการค้า (ร้อยละต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ) เป็นตัวแทนระดับการพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศ
6. เงินลงทุนโดยตรงไหลเข้าสุทธิ (ร้อยละต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ) เป็นตัวแทนระดับการพึ่งพาเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ
7. เงินลงทุนโดยตรงไหลออกสุทธิ (ร้อยละต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ) เป็นตัวแทนสะท้อนระดับการพัฒนาของผู้ประกอบการที่ออกไปเงินลงทุนโดยตรงในต่างประเทศ

ดัชนีทั้งหมดชี้ให้เห็นว่า RCEP เป็น FTA ที่ประเทศสมาชิกมีความหลากหลายสูง ทั้งขนาดเศรษฐกิจ ขนาดประชากร กำลังแรงงาน ผลการดำเนินงานทางเศรษฐกิจ กำลังซื้อของผู้บริโภคภายในประเทศ และการเชื่อมโยงกับโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจทั้งทางด้านการค้าและการลงทุน โดยเฉพาะความแตกต่างทางด้านรายได้ที่มีรายได้ต่อหัวที่สูงอย่างสิงคโปร์ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ไปจนถึงกลุ่มประเทศยากจนอย่างเมียนมาร์ ลาว กัมพูชา และอินเดีย ในขณะที่มีประเทศสมาชิกจำนวนมากจัดอยู่ในกลุ่มประเทศรายได้ปานกลาง

ผู้ประกอบการในประเทศสมาชิกยังมีความแตกต่างกันในมิติทางด้านการเชื่อมโยงกับโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ โดรวมสมาชิก RCEP เชื่อมโยงกับการค้าระหว่างประเทศสูง สิงคโปร์เป็นประเทศที่การค้าระหว่างประเทศต่อเศรษฐกิจโดยรวมอยู่ในระดับที่สูง งบดุลการค้ามีค่ามากกว่าร้อยละ 300 ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ รองลงมาได้แก่ มาเลเซีย และไทยที่งบดุลการค้ามีค่ามากกว่าร้อยละ 100 ในกรณีของจีน อินเดีย และอินโดนีเซียที่เป็นประเทศที่ตลาดภายในประเทศที่ใหญ่ งบดุลการค้าของประเทศเหล่านี้แม้ประมาณร้อยละ 50 แต่หากเปรียบเทียบกับขนาดตลาดภายในประเทศ ระดับงบดุลการค้ามีค่าสูงกว่าจัดอยู่ในกลุ่มพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศที่สูง

ประเทศสมาชิก RCEP มีบทบาททางด้านการลงทุนทั้งในฐานะประเทศที่ได้รับเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศสุทธิ และเป็นประเทศที่ออกไปลงทุนโดยตรงในต่างประเทศ อย่างไรก็ตามบทบาทในรับเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมีมากกว่า ในขณะที่ประเทศสมาชิก RCEP บางประเทศที่มีบทบาททางด้านการออกไปลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ นอกจากนั้นการออกไปลงทุนโดยตรงของประเทศสมาชิก RCEP โดยเฉพาะประเทศรายได้ปานกลาง เช่น ไทย มาเลเซีย มีแนวโน้มที่จะออกไปลงทุนในประเทศสมาชิก RCEP ดังนั้นความตกลง RCEP จึงครอบคลุมกติกาทางด้านการลงทุนเช่นกัน

ด้วยความหลากหลายดังที่นำเสนอข้างต้น ความตกลง RCEP จึงจำเป็นต้องสร้างความสมดุลระหว่างพันธะผูกพันการเปิดเสรีเพื่อส่งเสริมการค้าการลงทุนระหว่างประเทศสมาชิก และความร่วมมือเพื่อลดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก

ตารางที่ 3.1 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกของ RCEP

ที่มา: World Bank (2023), World Development Indicators. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

(เข้าถึง 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2566)

ประเทศ	จำนวนประชากร (ล้านคน)*	ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (พันล้านเหรียญสหรัฐ)*	อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ)**	ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัว (พันเหรียญสหรัฐ)*	องศาการเปิดประเทศ [†]	เงินลงทุนโดยตรงไหลเข้าสุทธิ [‡]	เงินลงทุนโดยตรงไหลออกสุทธิ [‡]
บรูไน	0.4	16.7	0.03	37.2	147.0	2.96 ****	n.a.
กัมพูชา	16.8	30.0	5.78	1.8	162.4	12.61	0.42
อินโดนีเซีย	275.5	1,319.1	4.57	4.8	45.4	2.01	0.54
ลาว	7.5	15.7	5.86	2.1	n.a.	6.12****	0.01***
มาเลเซีย	33.9	406.3	4.36	12.0	140.7	3.33	3.29
เมียนมาร์	54.2	59.4	4.25	1.1	72.4	4.05****	n.a.
ฟิลิปปินส์	115.6	404.3	5.04	3.5	72.4	2.11	1.19
สิงคโปร์	5.6	466.8	3.67	82.8	336.9	23.90	12.77
ไทย	71.7	495.3	2.24	6.9	133.9	1.79	2.65
เวียดนาม	98.2	408.8	6.07	4.1	n.a.	4.56****	0.37****
ออสเตรเลีย	26.0	1,675.4	2.46	64.5	45.8	3.39	1.07
นิวซีแลนด์	5.1	247.2	2.90	48.2	n.a.	1.35	-0.06
จีน	1,412.2	17,963.2	6.65	12.7	38.1	2.07	1.07
อินเดีย	1,417.2	3,385.1	5.67	2.4	49.4	1.73	0.42
ญี่ปุ่น	125.1	4,231.1	0.57	33.8	n.a.	0.52	3.27

ประเทศ	จำนวนประชากร (ล้านคน)*	ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (พันล้านเหรียญสหรัฐ)*	อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ)**	ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัว (พันเหรียญสหรัฐ)*	องศาการเปิดประเทศ [†]	เงินลงทุนโดยตรงไหลเข้าสุทธิ [‡]	เงินลงทุนโดยตรงไหลออกสุทธิ [‡]
เกาหลีใต้	51.6	1,665.2	2.71	32.3	96.8	0.78	2.38
สหรัฐฯ	333.3	25,462.7	2.09	76.4	n.a.	1.68	1.64
สหภาพยุโรป	448.0	16,641.4	1.42	37.1	105.4	3.33	3.82
อาเซียน	679.4	3,622.4	4.32	4.3	n.a.	n.a.	n.a.
โลก	7,951.1	101,003.0	2.76	12.7	n.a.	n.a.	n.a.

หมายเหตุ: *ข้อมูลปี พ.ศ. 2565;** ค่าเฉลี่ย ระหว่างปี พ.ศ. 2554-65; *** ข้อมูลปี พ.ศ. 2562; **** ข้อมูลปี พ.ศ. 2564; * ร้อยละต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ

3.2 บทวิเคราะห์การค้าและการลงทุนของไทยกับประเทศสมาชิก RCEP

ดั่งนำเสนอในรูปแบบที่ 1.1 สัดส่วนการค้าระหว่างกันภายในภูมิภาค หรือ IRT (Intra-regional trade) ของ RCEP ที่มีค่าสูงกว่าร้อยละ 40 ตลอดช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2554-65 ค่าเฉลี่ย IRT ทางด้านนำเข้าเท่ากับร้อยละ 50 สูงกว่า ค่าเฉลี่ย IRT ทางด้านส่งออก แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิก RCEP ที่เป็น Global Factory กล่าวคือ สินค้าอุตสาหกรรมจำนวนมากผลิตโดยประเทศสมาชิก RCEP ที่ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศดำเนินการในขั้นตอนการผลิตย่อย ๆ ผลิตชิ้นส่วนและส่วนประกอบต่าง ๆ เพื่อนำไปประกอบโดยประเทศสมาชิกอื่น ๆ ของ RCEP หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง IRT ของ RCEP ถูกกระตุ้นจากการห่วงโซ่คุณค่าระดับโลก หรือ GVC (Global Value Chain) ของบริษัทข้ามชาติ สัดส่วนทางด้านการส่งออกที่ต่ำกว่าทางด้านการนำเข้าสะท้อนถึงตลาดสินค้าสำเร็จรูปที่ประกอบเสร็จใน RCEP จำหน่ายทั้งในภูมิภาค RCEP และตลาดโลก

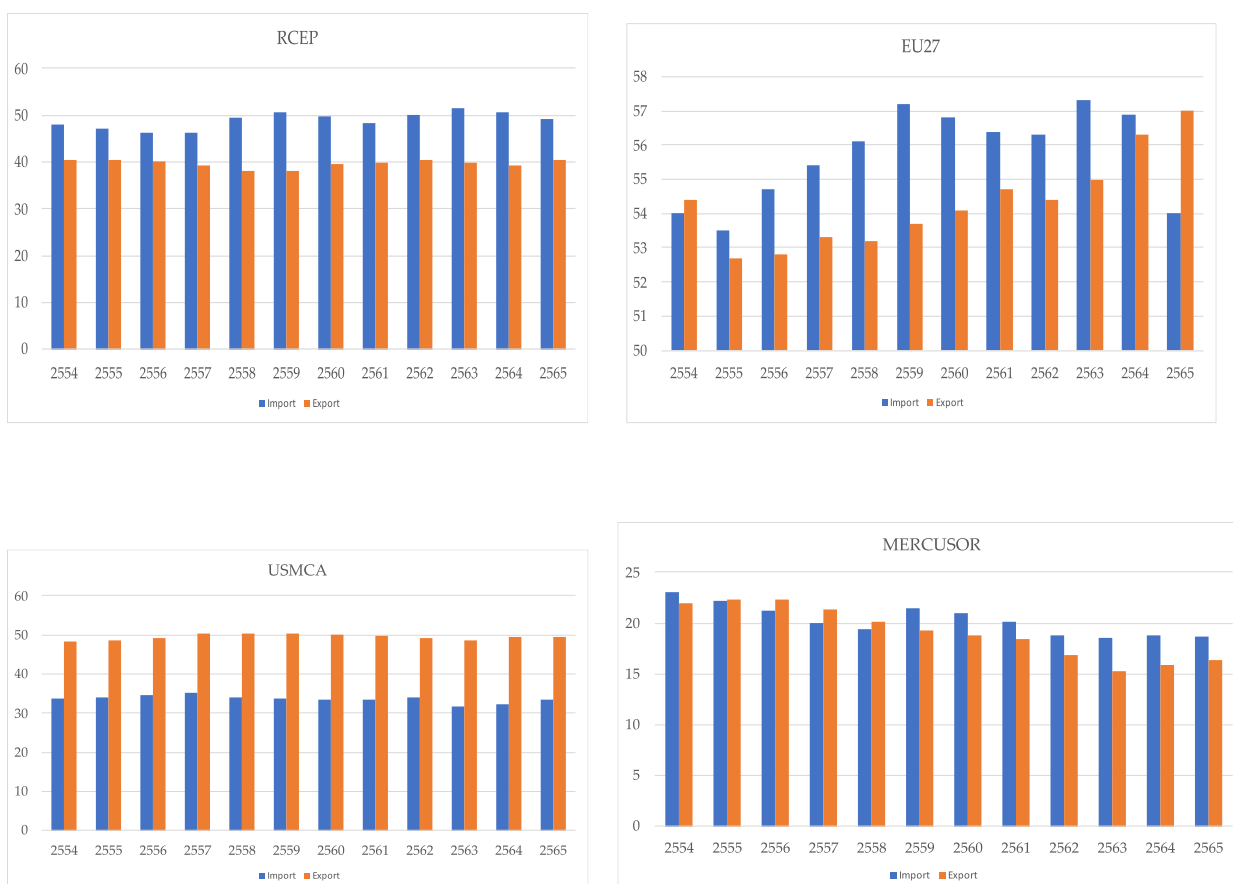
บทวิเคราะห์ของ อาชนัน, จุฑาทิพย์ และ คณะฯ (2566) เกี่ยวกับตำแหน่งบน GVC ของประเทศในภูมิภาค พบว่าประเทศสมาชิก RCEP ได้แก่ จีน ไทย และเวียดนาม เป็นฐานการประกอบสำคัญในภูมิภาค ในขณะที่ประเทศสมาชิกอื่น ๆ (ญี่ปุ่น เกาหลี สิงคโปร์ มาเลเซีย และฟิลิปปินส์) ผลิตชิ้นส่วนเพื่อป้อนให้ฐานประกอบเหล่านี้ ในขณะที่อินโดนีเซีย อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์มีบทบาทใน GVC ค่อนข้างจำกัด โดยเฉพาะในด้านการผลิต

หากเปรียบเทียบกับ IRT ของ RCEP กับภูมิภาคอื่น ๆ ได้แก่ สหภาพยุโรป (EU27) อเมริกาเหนือ (USMCA) และ ละตินอเมริกา (MERCUSOR) พบว่า ค่า IRT ของ RCEP สูงเทียบเท่ากับ EU27 และ USMCA แต่สูงกว่า MERCUSOR มาก ความแตกต่างที่สำคัญ คือ ค่า IRT ของ RCEP ค่อนข้างมีเสถียรภาพ ไม่เหมือนในกรณีของ EU27 ที่ค่า IRT ทั้งทางด้านการส่งออกและนำเข้าค่อนข้างผันผวนขึ้นลง ความผันผวนดังกล่าวสะท้อนธรรมชาติของ IRT ของ EU27 ที่มีคุณลักษณะเป็นการค้าในสินค้าสำเร็จรูป โดยเฉพาะกลุ่มสินค้าขั้นปฐม (Primary Products) ที่ปริมาณการค้าขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งทางด้านอุปสงค์ (เช่น ความสามารถในการแข่งขันทางด้านราคา คุณภาพ) และอุปทาน (เช่น สินค้ามีปริมาณมากน้อยเพียงใด ปัญหาเรื่องภัยพิบัติต่าง ๆ) ไม่ใช่การวางแผนการผลิตร่วมกันอย่างที่เกิดขึ้นใน GVC โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้ากับประเทศสมาชิก EU ใหม่

ในขณะที่ ค่า IRT ของ USMCA ตรงกันข้ามกับของ RCEP ที่สัดส่วนทางด้านการส่งออกสูงกว่าทางด้านการนำเข้า แนวโน้มค่า IRT ของ USMCA ดังกล่าวชี้ให้เห็นธรรมชาติความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจในภูมิภาคอเมริกาเหนือที่ให้ความสำคัญกับการค้าขายสินค้าสำเร็จรูป ในขณะที่การผลิตดังกล่าวพึ่งพาวัตถุดิบชิ้นส่วนและส่วนประกอบจากประเทศอื่น ๆ นอกภูมิภาค ค่า IRT ของ USMCA ค่อนข้างคงตลอดช่วงเวลาพิจารณา

ค่า IRT ของกลุ่ม MERCUSOR ทางด้านส่งออกและนำเข้าลดลงต่อเนื่องระหว่างปี พ.ศ. 2554-65 ระหว่างปี พ.ศ. 2554-58 ค่า IRT ทางด้านส่งออกสูงกว่าค่า IRT ทางด้านนำเข้าเล็กน้อย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 เป็นต้นมา ค่า IRT ทางด้านนำเข้าสูงกว่าการส่งออกต่อเนื่อง แนวโน้มดังกล่าวถึงบทบาทของสินค้าขั้นปฐมในการส่งออกของ

ประเทศในกลุ่ม MERCUSOR ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฏจักรทางด้านราคา นอกจากนั้นแนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับบทบาทที่สำคัญขึ้นอย่างต่อเนื่องของภูมิภาคเอเชียตะวันออก (ทั้งเฉียงเหนือและใต้) ในฐานะที่เป็น Global Factory ผลิตและจำหน่ายสินค้าอุตสาหกรรม และทำให้การผลิตสินค้าอุตสาหกรรมใน MERCUSOR ย้ายออกไปผลิตในภูมิภาคเอเชียตะวันออกแทน

รูปที่ 3.1 สัดส่วนการค้าภายในภูมิภาค

ที่มา: นักวิจัยคำนวณจากฐานข้อมูล UNComtrade

เมทริกซ์การค้าของสมาชิก RCEP รายประเทศในตารางที่ 3.2 พบว่า

- ครึ่งหนึ่งของการนำเข้าของประเทศสมาชิก RCEP มาจากประเทศสมาชิก RCEP ด้วยกัน
- จีนเป็นแหล่งนำเข้าที่สำคัญที่สุดในประเทศสมาชิก RCEP คิดเป็น 1 ใน 4 ของการนำเข้ารวม (ทั่วโลก) ของประเทศสมาชิก หรือ 1 ใน 2 ของการนำเข้าเฉพาะจากประเทศสมาชิก RCEP
- แนวโน้มดังกล่าวพบในทุกกลุ่มสินค้า (สินค้านำเข้ารวม สินค้าเกษตร และสินค้าอุตสาหกรรม)
- การค้าระหว่างประเทศสมาชิก RCEP นอก ASEAN กับประเทศสมาชิกในกลุ่ม ASEAN มีค่อนข้างจำกัด
- การค้ากันเองระหว่างประเทศ ASEAN ค่อนข้างจำกัดเมื่อเทียบกับจีน ยกเว้น การค้าระหว่างสิงคโปร์-มาเลเซีย-อินโดนีเซีย ที่เป็นผลจากพื้นเพทางประวัติศาสตร์ของทั้งสามประเทศ
- ประเทศ ASEAN พึ่งพาประเทศนอก ASEAN อื่น ๆ ที่มีใช้จีนแตกต่างกันไปตามระดับความเชื่อมโยงใน GVC เช่น เวียดนามที่เป็นฐานการผลิตของบริษัทข้ามชาติเกาหลีใต้ การพึ่งพาการนำเข้าจากเกาหลีใต้ของเวียดนามสูงกว่าไทยและมาเลเซียซึ่งเป็นฐานการผลิตของบริษัทข้ามชาติญี่ปุ่น เป็นต้น
- ภาพข้างต้นไม่แตกต่างกันระหว่างสินค้านำเข้ารวมกับสินค้าอุตสาหกรรม (ตารางที่ 3.2.1 และ 3.2.2) ในขณะที่สินค้าเกษตร บทบาทของ Non-ASEAN อย่างออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

แนวโน้มของเมทริกซ์การค้าข้างต้นมีนัยสำคัญ 2 ประการ

ประการแรก ค่า IRT ที่นำเสนอก่อนหน้านี้เป็นผลจากบทบาท GVC ในภูมิภาคเอเชียตะวันออก ดังนั้น เหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดต่าง ๆ หรือ Shocks ไม่ว่าจะเกิดขึ้นกับประเทศใดย่อมส่งผลไปยังประเทศอื่น ๆ ใน GVC หลักฐานเชิงประจักษ์ต่าง ๆ ชี้ให้เห็นว่าแม้ Shocks ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วมในไทยใปี พ.ศ. 2554 ปัญหาโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ในญี่ปุ่น รวมไปถึงวิกฤต COVID-19 ชี้ให้เห็นว่า Shock แม้มีผล แต่ GVC ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคสามารถฟื้นตัวกลับมาได้อย่างรวดเร็ว และสะท้อนถึงความทนทานต่อ Shock มากระดับหนึ่ง (Resilient) ของ GVC ในภูมิภาค

เรื่องดังกล่าวยังสะท้อนถึงต้นทุนในการเปลี่ยน GVC ที่สูง และมากกว่าความเสียหายที่เกิดจาก Shock มิเช่นนั้นบริษัทข้ามชาติคงมีการเปลี่ยนแปลง GVC การเปลี่ยนแปลง GVC ที่เกิดขึ้นท่ามกลาง Shock เป็นลักษณะเปลี่ยนแปลงเล็ก คือ ปรับเพิ่ม/ลดความสำคัญของฐานการผลิตใดฐานการผลิตหนึ่ง ไม่ใช่การเลิก/ยุบฐานหนึ่งและไปตั้งฐานใหม่ เรื่องดังกล่าวมีนัยต่อการวิเคราะห์ผลกระทบของการลงนาม FTA ต่อ GVC

ประการที่สอง ภูมิภาค ASEAN ไม่สามารถเป็น Stand-alone trade blocs แต่ต้องเชื่อมกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค ดังนั้น ASEAN Centrality จึงเป็นกรอบที่สำคัญในการขับเคลื่อนความร่วมมือภายใต้กรอบ ASEAN เรื่องดังกล่าวทำให้ ASEAN มีบทบาทสำคัญมากขึ้นท่ามกลางความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นในภูมิภาคไม่ว่าปัญหาภูมิรัฐศาสตร์ ยุทธศาสตร์การทำ FTA และการกีดกันจีน กระแสชาตินิยม และการแข่งขันกันอุดหนุนเพื่อแยกห่วงโซ่การผลิต

ตารางที่ 3.2 เมทริกซ์การค้าของประเทศสมาชิก RCEP Trade matrix of RCEP (ร้อยละ)

ที่มา: นักวิจัยคำนวณจากฐานข้อมูล UNComtrade

3.2.1 สินค้าทุกประเภท

		ประเทศส่งออก															
		ออสเตรเลีย	บรูไน	กัมพูชา	จีน	อินโดนีเซีย	ญี่ปุ่น	เกาหลีใต้	ลาว	มาเลเซีย	เมียนมาร์	นิวซีแลนด์	ฟิลิปปินส์	สิงคโปร์	ไทย	เวียดนาม	RCEP
ประเทศ นำเข้า	ออสเตรเลีย	0.2	0.7	0.1	27.6	1.5	6	4.6	0.1	3.9	0	2	0.2	3.8	4.5	2.2	57.4
	บรูไน	5.1	0	0.2	8.5	3	2.6	1.5	0	21.9	0	0.1	0.8	8.3	1.3	0.7	54
	กัมพูชา	0.1	0		13.2	0.7	0.6	0.7		0.5			0	6.2	8.4	6.5	36.9
	จีน	5.6	0.1	0.1	5.4	2.4	7.6	7.9	0.1	3.8	0.3	0.6	0.9	1.4	2.2	3.5	41.9
	อินโดนีเซีย	4.2	0.2	0	28.4	0	7.4	4.9	0	5	0.1	0.5	0.6	8.2	4.6	2.1	66.2
	ญี่ปุ่น	7.6	0.3	0.2	23.4	2.8	0	4	0	2.7	0.2	0.4	1.3	1.2	3.3	3.1	50.5
	เกาหลีใต้	5.3	0	0.1	22.2	1.9	8.6	0	0	1.9	0.1	0.3	0.7	1.6	1.1	3.9	47.7
	ลาว	0.1	0		11.3	0.1	0.8	0.4		0.5			0	0.4	23.9	3.8	41.3
	มาเลเซีย	2.7	0.3	0.1	22	5.4	7.1	5	0	0	0.1	0.3	1	9.8	4.4	2.4	60.6
	เมียนมาร์	0.2	0		18.6	1.6	0.7	0.7		1.4			0.1	4.8	6.4	0.8	35.3
	นิวซีแลนด์	11.6	0.2	0.1	23	1.8	6.1	5.3	0	2.8	0	0.3	0.2	3.5	4.2	1.8	60.9
	ฟิลิปปินส์	1.5	0.3	0	21.9	7.9	9.3	8.3	0	4.5	0.2	0.4	0	6	5.6	3.4	69.3
	สิงคโปร์	1.7	0.3	0.3	13.6	3.9	5.5	5.6	0	12.8	0	0.2	1.9	0	2.7	1.1	49.6
	ไทย	2.2	0.2	0.4	24.1	3	12.6	3.6	1.2	4.7	1.2	0.3	1.4	3	1.1	2.6	61.6
	เวียดนาม	1.9	0.1	0.9	28.2	2	6.4	14.8	0.2	2.3	0.1	0.2	1	1.2	3.3	12.1	74.7

3.2.2 สินค้าเกษตร

	ประเทศส่งออก																
	ออสเตรเลีย	บรูไน	กัมพูชา	จีน	อินโดนีเซีย	ญี่ปุ่น	เกาหลีใต้	ลาว	มาเลเซีย	เมียนมาร์	นิวซีแลนด์	ฟิลิปปินส์	สิงคโปร์	ไทย	เวียดนาม	RCEP	
ประเทศนำเข้า	0.4	0	0.2	8.3	2.6	1	1.1	0	4.1	0.1	14.9	0.6	4.7	6.3	4.7	49	
ออสเตรเลีย	10.3	0	2.4	5.4	4.6	0.3	0.3	0	45.5	0.1	0.8	1	7.6	6.1	0.6	85	
บรูไน	0.7			2.9	1.2	2.3	0.5		0.6	0.2		0.1	1.2	20.3	10.4	40.4	
กัมพูชา	4.1	0	0.2	0	4.4	0.7	0.6	0.2	1.8	0.5	5.4	0.5	0.2	5.5	2.3	26.4	
จีน	16.1	0	0	13.4	0.1	0.5	0.8	0	2.6	0.5	4	0.6	1.5	7.1	0.9	48.1	
อินโดนีเซีย	7	0	0	12.9	2.1	0	2.2	0	1.7	0.1	2.4	1.8	0.7	6.1	2.6	39.6	
ญี่ปุ่น	8.7	0	0	11.4	1.9	1.1	0	0	1.7	0.1	2.1	1.1	0.4	2.6	4.2	35.3	
เกาหลีใต้	0			2.2	0	0.2	0.2		0	0		0	0.1	39.2	5.1	47	
ลาว	5.6	0	0.2	11.3	15.3	0.8	0.8	0	0.1	0.5	3.6	1.4	3.3	7.8	3.4	54.1	
มาเลเซีย	1.5			7.7	11.4	0	0.2		1.8	0.5		0.1	1.9	12.7	0.5	38.3	
เมียนมาร์	30.7	0	0.1	6.6	1.6	0.6	1	0	3.7	0	1.6	0.8	3	4.1	1.8	55.6	
นิวซีแลนด์	8.1	0	0.1	10.9	11.1	0.4	0.7	0	7.9	1.2	3.2	0	3.7	4.3	10.1	61.7	
ฟิลิปปินส์	8.7	0	0.2	10.3	7.6	3.3	1.3	0	18.6	0.2	4.5	0.6	0	5.6	2.3	63.2	
สิงคโปร์	5.7	0	2.2	14.6	4.7	2.4	1.7	2	3.8	4.7	3.9	0.4	3.1	0.2	5.2	54.6	
ไทย	7.6	0	9.2	6.6	6.3	1.5	1.6	0.9	3.1	1	2.2	0.3	1.3	3.7	3	48.3	
เวียดนาม																	

3.2.3 สินค้าอุตสาหกรรม (HS 28-96)

	ประเทศส่งออก																
	ออสเตรเลีย	บรูไน	กัมพูชา	จีน	อินโดนีเซีย	ญี่ปุ่น	เกาหลีใต้	ลาว	มาเลเซีย	เมียนมาร์	นิวซีแลนด์	ฟิลิปปินส์	สิงคโปร์	ไทย	เวียดนาม	RCEP	
ประเทศนำเข้า	0.2	0	0.1	32.6	1.3	6.5	3	0.1	2.2	0	1.1	0.2	1	5	2.2	55.5	
บรูไน	0.4	0	0	18.5	3.2	5.6	2.6	0	18.5	0	0	0.1	17.1	2.3	0.7	69.0	
กัมพูชา	0.0	0.0		15.7	0.2	0.5	0.7		0.4			0.0	6.8	5.4	5.6	35.3	
จีน	1	0.1	0.1	8.2	1.8	11.3	11.3	0.1	3.9	0.3	0.3	1.1	1.9	2.7	4.8	48.9	
อินโดนีเซีย	1.5	0	0	36.9	0	10.2	6	0.1	3.6	0	0.2	0.7	5.9	5.3	2.7	73.1	
ญี่ปุ่น	0.6	0	0.4	34.9	2.5	0	4.6	0	2.4	0.2	0.2	1.7	1.6	4.3	4.5	57.9	
เกาหลีใต้	0.7	0	0.1	32.4	1.4	12.5	0	0	1.8	0.1	0.2	0.8	2.2	1.3	5.6	59.1	
ลาว	0.2	0.0		14.7	0.1	0.9	0.5		0.7			0.0	0.5	18.2	3.8	39.5	
มาเลเซีย	1.2	0	0	26.2	3.3	9	5.1	0	0	0.1	0.1	1.2	8.5	4.6	2.6	61.9	
เมียนมาร์	0.0	0.0		23.1	0.6	0.9	0.9		0.8			0.0	1.3	4.9	1.0	33.6	
นิวซีแลนด์	10.2	0	0.1	28.5	1.3	7.2	3.3	0	1.9	0	0.2	0.2	1.1	4.8	2.1	60.9	
ฟิลิปปินส์	0.3	0	0	26.3	5.3	12.3	8.4	0	3.9	0	0.1	0	6	6.5	2.6	71.7	
สิงคโปร์	0.8	0	0.3	15.3	3.5	6.5	6	0	11.7	0	0	2.4	0	2.8	1.3	50.6	
ไทย	1	0	0.4	30.2	2.3	16.3	4.3	0.4	4.6	0.2	0.1	1.6	3.2	1.5	2.7	68.8	
เวียดนาม	0.6	0	0.4	31.5	1.5	7.1	16.2	0.1	2	0	0	1.1	0.9	3.2	13.6	78.2	

การค้าการลงทุนระหว่างไทยกับ RCEP

ประเทศสมาชิก RCEP เป็นคู่ค้าที่สำคัญของไทยคิดเป็นร้อยละ 58.9 ของมูลค่าการค้าระหว่างประเทศทั้งหมดในปี พ.ศ. 2565 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สัดส่วนดังกล่าวสูงกว่ามากเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่น ๆ อย่าง ทวีปอเมริกาเหนือ และสหภาพยุโรป ที่มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 12.4 และ 6.6 ในปี 2565 ตามลำดับ สิ่งที่น่าสังเกต คือ ไทยมีการพึ่งพาดตลาดในทวีปอเมริกาเหนือเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากปี พ.ศ. 2554-65 โดยเฉพาะตลาดสหรัฐฯ (ตารางที่ 3.3)

ความเชื่อมโยงทางการค้ากับสมาชิก RCEP ของไทย ส่วนใหญ่เป็นการเชื่อมโยงผ่าน GVCs ที่มีทั้งการนำเข้าชิ้นส่วนและส่วนประกอบ หรือ P&C (Parts and Components) และ สินค้าอุตสาหกรรมสำเร็จรูป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าของไทยกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่การค้ากับประเทศอื่น ๆ นอก RCEP ส่วนใหญ่เป็นสินค้าสำเร็จรูป

ความเชื่อมโยงดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการค้าระหว่างไทยกับประเทศสมาชิก RCEP เกิดขึ้นก็ต่อเมื่อไทยสามารถส่งออกสินค้าสำเร็จรูปไปจำหน่ายได้ทั้งในและนอกประเทศสมาชิก RCEP ดังนั้นตัวเลขที่ไทยพึ่งพาดการค้ากับประเทศสมาชิก RCEP ที่สูง ไม่ได้หมายความว่าเหตุการณ์ที่นอกเหนือความคาดหมายที่เกิดขึ้นนอกภูมิภาคจะส่งผลกระทบต่อไทยลดลงแต่อย่างใด

หากพิจารณาการค้ากับสมาชิก RCEP รายประเทศ พบว่า ประเทศสมาชิกที่มีใช้ ASEAN มีสัดส่วนสูงกว่าที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม ASEAN เล็กน้อย โดยประเทศสมาชิก RCEP ที่มีใช้ ASEAN มีสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 37.3 ในปี พ.ศ. 2565 สูงกว่าการค้ากับสมาชิกในกลุ่ม ASEAN ที่คิดเป็นร้อยละ 21.6

การค้าของไทยกับประเทศสมาชิก RCEP ที่มีใช้ ASEAN กระจุกตัวกับประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ (จีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น) ในขณะที่ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดียมีสัดส่วนที่จำกัดแต่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการค้าระหว่างไทยและอินเดีย (ตารางที่ 3.3.1)

ประเทศสมาชิก RCEP ที่มีใช้ ASEAN คิดเป็นร้อยละ 56 ของการส่งออกรวมของไทย ในปี พ.ศ. 2565 สัดส่วนดังกล่าวต่ำกว่าเมื่อเทียบกับสัดส่วนทางการนำเข้าที่เท่ากับร้อยละ 61.7 ASEAN เป็นตลาดส่งออกที่สำคัญที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 25 ของการส่งออกรวมของไทย รองลงมาได้แก่ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ที่ทั้งสองประเทศคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15.2 ของการส่งออกรวมของไทย ในขณะที่การส่งออกไปยังประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือคิดเป็นเพียงร้อยละ 12.1 ในทางตรงกันข้ามประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก RCEP อย่างอเมริกาเหนือ และสหภาพยุโรปคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18.4 และ 8 ต่อการส่งออกรวมของไทยในช่วงเวลาเดียวกัน (ตารางที่ 3.3.2)

สมาชิก RCEP เป็นแหล่งนำเข้าที่สำคัญของไทยคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 61.7 ในปี พ.ศ. 2565 โดยเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งนำเข้าที่สำคัญที่สุด และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของไทย โดยสัดส่วนต่อการนำเข้ารวมของไทยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 14.1 ในปี 2554-5 เป็นร้อยละ 43 ในปี พ.ศ. 2565 รองลงมาได้แก่ อาเซียน และโอเชียเนีย (ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์) ที่สัดส่วนต่อการนำเข้ารวมของไทยเท่ากับร้อยละ 18.7 และ 17.3 ตามลำดับ ในปี พ.ศ. 2565 ในขณะที่ไทยนำเข้าจากนอกกลุ่มสมาชิก RCEP อย่าง สหรัฐฯ และสหภาพยุโรปคิดเป็นสัดส่วนค่อนข้างต่ำ เพียงร้อยละ 6.7 และ 5.7 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.3.3)

ตารางที่ 3.3 บทบาทของสมาชิก RCEP ต่อการค้าระหว่างประเทศของไทย ปี 2554-2565

ที่มา: นักวิจัยคำนวณจากฐานข้อมูล UNComtrade

3.3.1 การค้าระหว่างประเทศ (ร้อยละต่อมูลค่าการค้าระหว่างประเทศรวมทุกประเทศ)

	2554-5	2558-9	2561-62	2563-4	2565
RCEP16	57.2	59.8	60.4	60.6	58.9
สมาชิก RCEP ที่มีใช้ ASEAN	36.5	36.7	37.2	39.0	37.3
ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ	31.0	31.0	31.1	33.0	30.7
อินเดีย	1.8	1.9	2.5	2.5	3.0
ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์	3.7	3.8	3.6	3.6	3.6
ASEAN	20.7	23.1	23.2	21.6	21.6
อเมริกาเหนือ	8.6	10.3	10.6	12.0	12.4
สหภาพยุโรป	7.5	8.1	7.8	7.4	6.6

3.3.2 การส่งออก (ร้อยละต่อมูลค่าการส่งออกรวมทุกประเทศ)

	2554-5	2558-9	2561-62	2563-4	2565
RCEP16	55.5	55.9	58.0	56.3	56.0
สมาชิก RCEP ที่มีใช้ ASEAN	31.0	30.3	31.7	32.4	31.0
ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ	12.0	11.3	12.0	13.4	12.1
อินเดีย	2.4	2.5	3.0	2.8	3.7
ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์	16.7	16.6	16.7	16.2	15.2
ASEAN	24.5	25.7	26.3	23.9	25.0
อเมริกาเหนือ	11.3	13.2	13.7	16.9	18.4
สหภาพยุโรป	8.4	8.5	8.3	7.8	8.0

3.3.3 การนำเข้า (ร้อยละต่อมูลค่าการนำเข้ารวมทุกประเทศ)

	2554-5	2558-9	2561-62	2563-4	2565
RCEP16	58.9	64.1	63.0	65.4	61.7
สมาชิก RCEP ที่มีใช่ ASEAN	41.6	43.7	42.9	46.2	43.0
ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ	14.1	21.0	20.7	24.6	23.3
อินเดีย	1.4	1.3	2.0	2.3	2.4
ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์	26.1	21.5	20.2	19.4	17.3
ASEAN	17.4	20.4	20.1	19.2	18.7
อเมริกาเหนือ	6.2	7.4	7.4	7.0	6.7
สหภาพยุโรป	7.1	7.8	7.6	6.9	5.7

สินค้าส่งออกสำคัญของไทยไปยังประเทศสมาชิก RCEP ส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุตสาหกรรม คิดเป็นร้อยละ 73 ของการส่งออกของไทย รายการสินค้าส่งออกสำคัญได้แก่ สินค้าอิเล็กทรอนิกส์ (HS 84 และ 85) กลุ่มยานยนต์ (รถยนต์และชิ้นส่วน) (HS 86-89) โดยสินค้า 2 กลุ่มนี้คิดเป็นสัดส่วนเกือบร้อยละ 40 ของการส่งออกทั้งหมด สินค้าอื่น ๆ ที่มีความสำคัญรองลงมา ได้แก่ ผลิตภัณฑ์พลาสติกและยาง (HS 39-40) และอาหารสำเร็จรูป (HS 16-24) ที่คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 13.4 และ 8.5 ในปี พ.ศ. 2565 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.4)

ตารางที่ 3.4 โครงสร้างสินค้าส่งออกของไทยไปยังสมาชิก RCEP ปี 2554-65 (ร้อยละต่อการส่งออกรวมของไทยไปยังสมาชิก RCEP)

ที่มา: นักวิจัยคำนวณจากฐานข้อมูล UNComtrade

HS Section	2554-5	2558-9	2563-4	2565
สัตว์มีชีวิต ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ (HS1-5)	1.5	1.5	1.5	1.5
ผลิตภัณฑ์จากพืช (HS 6-14)	3.4	4.5	5.8	6.2
ผลิตภัณฑ์น้ำมันและไขมันจากพืชหรือสัตว์ (HS15)	0.4	0.2	0.6	1.2
อาหารสำเร็จรูป เครื่องดื่ม สุรา ยาสูบ (HS16-24)	7.7	8.2	8.2	8.5
ผลิตภัณฑ์แร่ (HS25-27)	10.1	6.4	5.7	7.2
เคมีภัณฑ์และสิ่งของที่เกี่ยวข้อ (HS28-38)	7.7	6.5	7.1	7.0
พลาสติกและของที่ทำด้วยพลาสติก ยางและของที่ทำด้วยยาง (HS39-40)	16.9	13.5	13.7	13.4
ผลิตภัณฑ์จากหนังและของที่ทำด้วยหนังดังกล่าว เครื่องอาน และเครื่องเทียมลาก (HS41-43)	0.4	0.5	0.5	0.5

HS Section	2554-5	2558-9	2563-4	2565
ไม้และของทำด้วยไม้ (HS44-46)	1.2	1.5	1.3	1.3
เยื่อไม้และกระดาษ (HS 47-49)	0.8	0.9	1.1	1.1
สิ่งทอและของทำด้วยสิ่งทอ (HS50-63)	2.5	2.8	2.1	2.2
รองเท้า เครื่องสวมศีรษะ (HS64-67)	0.1	0.2	0.1	0.1
ของทำด้วยหิน พลาสติก เซรามิกและแก้ว (HS68-70)	0.9	1.1	1.0	1.0
ไข่มุก แร่รัตนชาติหรือกึ่งรัตนชาติ โลหะมีค่า (HS71)	1.6	2.9	3.9	3.7
โลหะสามัญและของทำด้วยโลหะสามัญ (HS72-83)	5.4	5.4	5.7	6.4
สินค้าเครื่องจักร สินค้าอิเล็กทรอนิกส์และส่วนประกอบต่าง ๆ (HS 84-85)	26.1	26.1	25.0	23.3
อุปกรณ์เกี่ยวกับการขนส่งต่าง ๆ ยานบก ยานอากาศ ยานน้ำ (HS 86-89)	11.0	14.4	13.2	12.6
อุปกรณ์และเครื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในทางทัศนศาสตร์ เช่น ใช้สำหรับการถ่ายรูป (HS90-92)	1.6	2.6	1.9	1.6
อาวุธและกระสุน (HS 93)	0.0	0.0	0.0	0.1
ผลิตภัณฑ์ เบ็ดเตล็ด (HS94-96)	1.0	1.1	1.0	0.8
งานศิลปะ วัตถุโบราณ (HS97)	0.0	0.0	0.0	0.0
สินค้าประเภทอื่น ๆ (HS98-99)	0.0	0.0	0.0	0.0

ในขณะที่สินค้านำเข้าส่วนใหญ่ของไทยจากประเทศสมาชิก RCEP เป็นวัตถุดิบและสินค้าชั้นกลาง โดยสินค้านำเข้าที่สำคัญ ได้แก่ ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องจักร (HS 84 และ 85) ที่คิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 34.7 ในปี พ.ศ. 2565 ชิ้นส่วนเหล่านี้นำมาใช้ในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมอื่น ๆ ทั้งที่เป็นสินค้าสำเร็จรูปอย่างเครื่องใช้ไฟฟ้า และสินค้ากึ่งสำเร็จรูป (เช่น ฮาร์ดดิสก์ และแผงวงจร เป็นต้น) สินค้านำเข้าที่สำคัญอีก 2 กลุ่มที่ไทยนำเข้าจากสมาชิก RCEP คือ ผลิตภัณฑ์โลหะ (HS 72-83) ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม (HS -25-27) และ เคมีภัณฑ์ (HS 28-38) (ตารางที่ 3.5)

ตารางที่ 3.5 โครงสร้างสินค้านำเข้าของไทยจากสมาชิก RCEP ปี พ.ศ. 2554-65 (ร้อยละต่อการนำเข้ารวมของไทยจากสมาชิก RCEP)

ที่มา: นักวิจัยคำนวณจากฐานข้อมูล UNComtrade

หน่วย: ร้อยละ

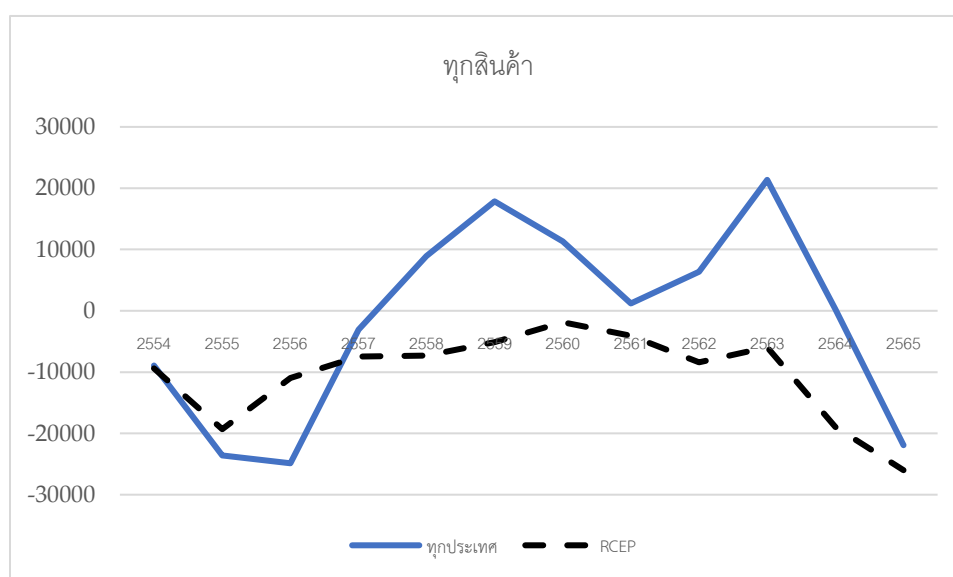
HS Section	2554-5	2558-9	2563-4	2565
สัตว์มีชีวิต ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ (HS1-5)	1.3	1.3	1.3	1.3
ผลิตภัณฑ์จากพืช (HS 6-14)	1.2	1.7	2.4	2.4
ผลิตภัณฑ์น้ำมันและไขมันจากพืชหรือสัตว์ (HS15)	0.3	0.2	0.2	0.2
อาหารสำเร็จรูป เครื่องดื่ม สุรา ยาสูบ (HS16-24)	1.4	1.6	2.1	1.9
ผลิตแร่ (HS25-27)	9.3	9.2	8.5	11.5
เคมีภัณฑ์และสิ่งของที่เกี่ยวข้อง (HS28-38)	7.3	7.4	9.0	9.4
พลาสติกและของที่ทำด้วยพลาสติก ยางและของที่ทำด้วยยาง (HS39-40)	5.3	5.7	6.0	5.4
ผลิตภัณฑ์จากหนังและของที่ทำด้วยหนังดังกล่าว เครื่องอานและเครื่องเทียมลาก (HS41-43)	0.3	0.4	0.4	0.3
ไม้และของทำด้วยไม้ (HS44-46)	0.4	0.3	0.3	0.3
เยื่อไม้และกระดาษ (HS 47-49)	1.1	1.1	1.2	1.1
สิ่งทอและของทำด้วยสิ่งทอ (HS50-63)	2.4	2.5	2.4	2.3
รองเท้า เครื่องสวมศีรษะ (HS64-67)	0.2	0.3	0.3	0.3
ของทำด้วยหิน พลาสติก ซีเมนต์ เซรามิกและแก้ว (HS68-70)	1.0	1.2	1.2	1.1
ไข่มุก แร่รัตนชาติหรือกึ่งรัตนชาติ โลหะมีค่า (HS71)	4.0	2.5	2.8	3.2
โลหะสามัญและของทำด้วยโลหะสามัญ (HS72-83)	15.8	15.4	15.6	16.0
สินค้าเครื่องจักร สินค้าอิเล็กทรอนิกส์และส่วนประกอบต่าง ๆ (HS 84-85)	37.5	38.6	37.7	34.7
อุปกรณ์เกี่ยวกับการขนส่งต่าง ๆ ยานบก ยานอากาศ ยานน้ำ (HS 86-89)	7.9	6.4	5.1	5.2
อุปกรณ์และเครื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในทางทัศนศาสตร์ เช่น ใช้สำหรับการถ่ายภาพ (HS90-92)	2.8	2.9	2.7	2.3
อาวุธและกระสุน (HS 93)	0.1	0.1	0.0	0.0
ผลิตภัณฑ์ เบ็ดเตล็ด (HS94-96)	0.8	1.1	1.3	1.1
งานศิลปะ วัตถุโบราณ (HS97)	0.0	0.0	0.0	0.0
สินค้าประเภทอื่น ๆ (HS98-99)	0.0	0.0	0.0	0.0

ไทยขาดดุลการค้ากับสมาชิก RCEP อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เกินดุลการค้ากับประเทศอื่น ๆ (รูปที่ 3.2.1). หากเราจำแนกสินค้าทั้งหมดออกเป็นสินค้าเกษตรและอาหาร (รูปที่ 3.2.2) และสินค้าอุตสาหกรรม (รูปที่ 3.2.3) พบว่าแนวโน้มการขาดดุลการค้ากับประเทศสมาชิก RCEP พบแต่ในสินค้าอุตสาหกรรม ในขณะที่สินค้าเกษตรและอาหาร ไทยเกินดุลการค้ากับประเทศที่สมาชิก RCEP ในขณะที่ไทยเกินดุลการค้ากับประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก RCEP ทั้งในสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรม แนวโน้มดุลการค้าสอดคล้องกับภาพที่นำเสนอก่อนหน้านี้ที่สมาชิก RCEP เป็นคนป้อนวัตถุดิบ และสินค้าชั้นกลางให้ไทยเพื่อไปผลิตสินค้าสำเร็จรูปเพื่อจำหน่ายในและต่างประเทศ สินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าใน GVC ในขณะที่สินค้าเกษตรและอาหารที่การผลิตมักพึ่งพาวัตถุดิบภายในประเทศ และไทยเป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกสำคัญ และสินค้าเกษตรและอาหารของไทยจำนวนหนึ่ง เช่น ถั่วเหลือง ปาล์ม น้ำมันดิบ ยังคงมีมาตรการกีดกันทางการค้าทั้งในรูปภาษีศุลกากรและที่มิใช่ภาษีศุลกากร

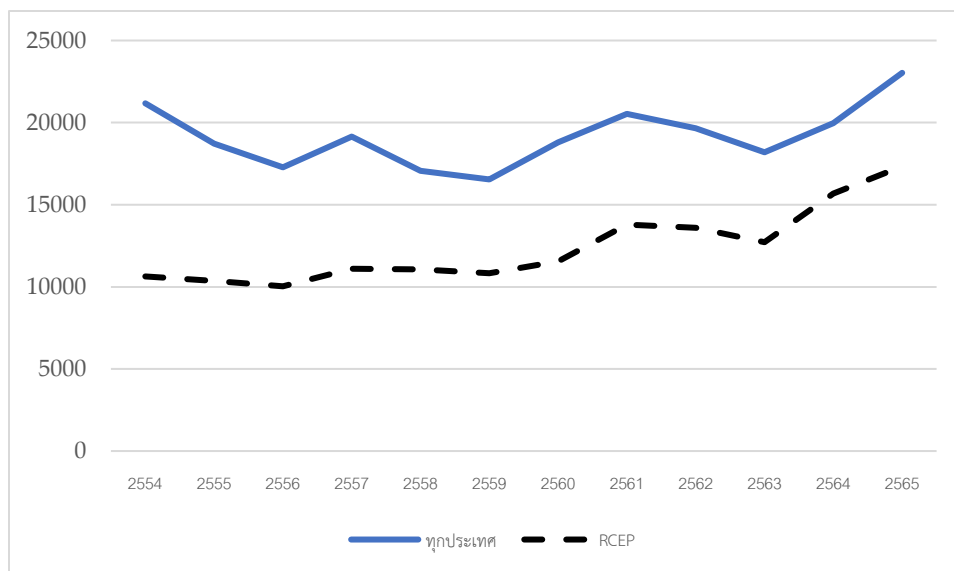
รูปที่ 3.2 ดุลการค้าของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2554-2565

ที่มา: นักวิจัยคำนวณจากฐานข้อมูล UNComtrade

3.2.1 สินค้าทุกประเภท

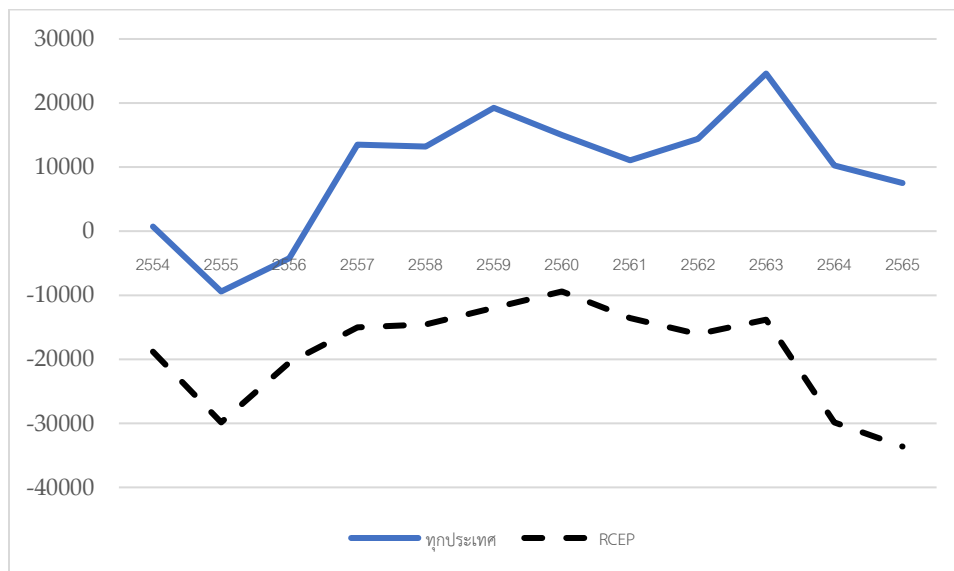

3.2.2 สินค้าเกษตรและอาหาร

หมายเหตุ: สินค้าเกษตรและอาหาร หมายถึง สินค้าที่อยู่ใน HS 1-24

3.2.3 สินค้าอุตสาหกรรม

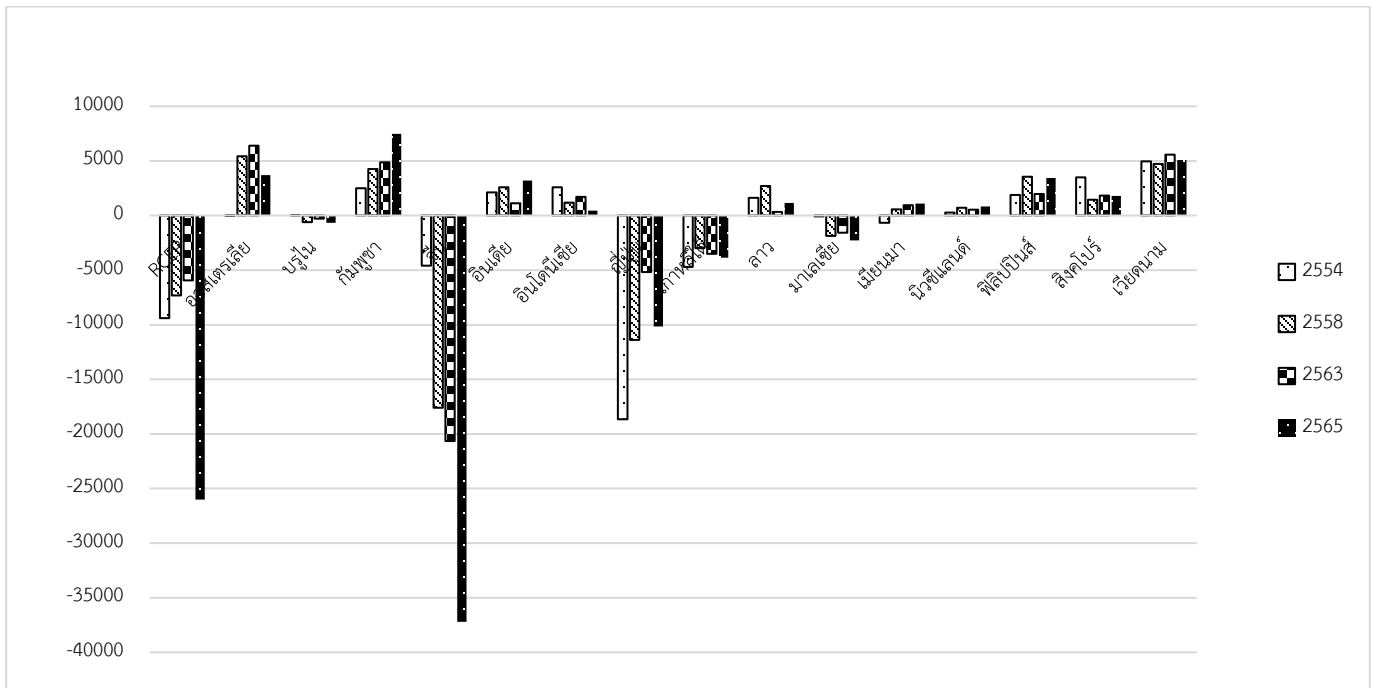
หมายเหตุ: สินค้าอุตสาหกรรม หมายถึง สินค้าที่อยู่ใน HS 25-99

แนวโน้มข้างต้นสอดคล้องกับการวิเคราะห์ดุลการค้าในระดับทวิภาคีระหว่างไทยกับประเทศสมาชิก RCEP ไทยขาดดุลการค้ากับประเทศจีน ญี่ปุ่น มาเลเซีย และเกาหลีใต้ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นผู้ผลิตชิ้นส่วนสำคัญของโลก โดยเฉพาะชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ ในขณะที่ไทยเกินดุลการค้ากับสมาชิก RCEP อื่น ๆ (รูปที่ 3.3.1 และ 3.3.3) ในขณะที่ดุลการค้าในสินค้าเกษตรและอาหารไทยเกินดุลกับสมาชิก RCEP ทุกประเทศ (รูปที่ 3.3.2)

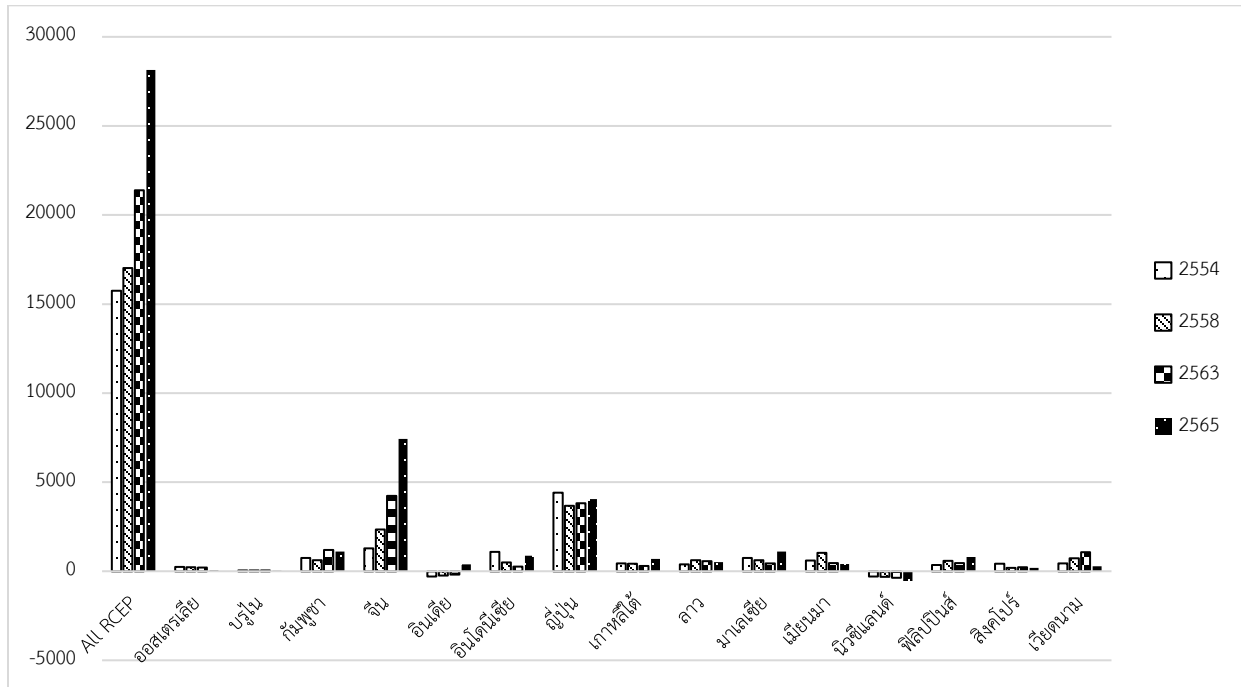
รูปที่ 3.3 ดุลการค้าในระดับทวิภาคีระหว่างไทยกับประเทศสมาชิก RCEP ระหว่าง ปี พ.ศ. 2554-2565

ที่มา: นักวิจัยคำนวณจากฐานข้อมูล UNComtrade

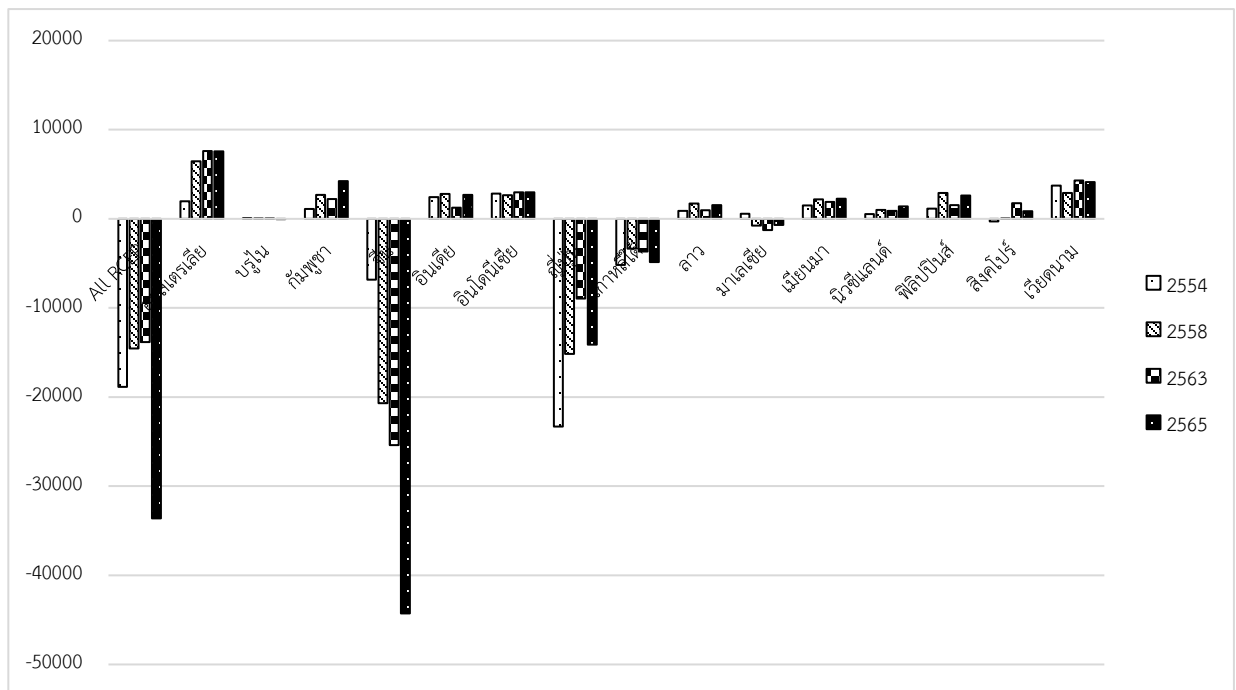
3.3.1 ภาพรวม (ทุกสินค้า)

3.3.2 สินค้าเกษตร และอาหาร (HS 01-27)

3.3.3 สินค้าอุตสาหกรรม (HS 28-99)

ตารางที่ 3.6 นำเสนอดัชนีการเสริมซึ่งกันและกันทางการค้า หรือ TCI (Trade Complementary Index) ของประเทศเศรษฐกิจที่สำคัญทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิก RCEP ระหว่างปี พ.ศ. 2563-65 อนึ่ง การคำนวณ TCI รวมประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก RCEP อย่าง สหรัฐฯ และเม็กซิโกเข้ามา เพื่อใช้เป็นเกณฑ์เปรียบเทียบกับความสูงต่ำของค่า TCI ระหว่างไทยกับประเทศสมาชิก RCEP

โดยหลักการ ค่า TCI สะท้อนถึงความต้องการนำเข้าของสินค้าของประเทศหนึ่ง ๆ (เช่น ไทย) มีความสอดคล้องกับโครงสร้างสินค้าที่อีกประเทศหนึ่ง (เช่น ประเทศสมาชิก RCEP) ส่งออกมาน้อยเพียงใด ค่า TCI อยู่ระหว่าง 0- ร้อยละ 100 ค่า TCI ที่สูง หมายถึง ความต้องการนำเข้าสินค้าของประเทศนั้นสอดคล้องกับโครงสร้างสินค้าส่งออกของอีกประเทศ โอกาสการค้าจึงมีแนวโน้มสูง การคำนวณ TCI ดำเนินการที่พิกัด 6 หลักของระบบ Harmonized System เนื่องจากค่า TCI ค่อนข้างเสถียรไม่ผันผวนมากนักระหว่างปี พ.ศ. 2563-65 มากนัก ดังนั้นการวิเคราะห์ต่อไปใช้ข้อมูลปี พ.ศ. 2565²²

บทวิเคราะห์ TCI พบว่าประเทศสมาชิก RCEP ส่วนใหญ่มีค่า TCI ที่สูงเมื่อเทียบกับการส่งออกของจีน (เทียบโครงสร้างการนำเข้าสินค้าของประเทศสมาชิก RCEP กับโครงสร้างการส่งออกของจีน หรือพิจารณาที่แถวตั้ง/Column จีน) เช่น TCI (ไทยนำเข้า vs จีนส่งออก) พบว่าเท่ากับร้อยละ 41 ในขณะที่ TCI ของสิงคโปร์เทียบกับการส่งออกของจีนเท่ากับ 54.2 เป็นต้น แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนถึงบทบาทการเป็น Global Factory ของจีนที่มีขอบเขตการผลิตที่หลากหลาย

แนวโน้มที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ประเทศสมาชิก RCEP จำนวนมาก ยกเว้น เพียง เกาหลีใต้ มาเลเซีย ที่มีค่า TCI ที่สูงเมื่อเทียบกับการส่งออกของประเทศนอกสมาชิก RCEP อย่างสหรัฐฯ และสูงกว่าเมื่อเทียบกับสมาชิก RCEP แนวโน้มดังกล่าวตอกย้ำคุณลักษณะเฉพาะของ RCEP ที่ไม่ใช่กลุ่มปิดที่ประเทศสมาชิกค้ากันเองสูง แต่ยังสัมพันธ์กับประเทศนอกสมาชิก RCEP

ค่า TCI ของประเทศสมาชิก RCEP แตกต่างกันไปตามตำแหน่งบน GVC และ Lead Firms ใน GVC ที่เข้ามาใช้ประเทศสมาชิกนั้น ๆ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ และไทย เป็นฐานการผลิตสำคัญของญี่ปุ่นในภูมิภาค ค่า TCI ของไทยเมื่อเทียบกับการส่งออกของมาเลเซีย สิงคโปร์ และญี่ปุ่นจะมีค่าสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ กรณียกเว้น คือ เวียดนาม ที่แม้เป็นฐานการผลิตสำคัญของบริษัทข้ามชาติเกาหลีใต้ แต่โดย GVC การผลิตที่เวียดนามนำเข้าชิ้นส่วนจากจีน สิงคโปร์ และ มาเลเซีย

²² ดู Trade Complementary Index ของปี พ.ศ. 2563-64 ในภาคผนวกที่ 1

ตารางที่ 3.6 Trade Complementary Index ของประเทศเศรษฐกิจสำคัญระหว่างปี พ.ศ. 2565

ที่มา: คำนวณโดยนักวิจัย

	ประเทศส่งออก							
	สหรัฐ	ไทย	ไต้หวัน	เกาหลี	สิงคโปร์	เม็กซิโก	มาเลเซีย	ญี่ปุ่น
สหรัฐ		38.9	27.8	38.2	31.2	42.0	32.3	42.4
ไทย	52.9		30.1	37.1	31.3	26.5	37.7	41.9
ไต้หวัน	24.9	44.1		27.0	40.9	42.7	21.7	42.9
เกาหลี	30.7	24.7	50.7		28.3	28.9	40.3	36.0
สิงคโปร์	38.0	20.7	46.9	29.3		38.0	40.8	21.3
เม็กซิโก	33.2	33.2	46.3	39.6	39.5		41.7	31.7
มาเลเซีย	25.1	31.2	48.4	35.8	38.3	47.3		50.9
ญี่ปุ่น	31.8	26.3	50.7	30.5	23.9	29.8	28.8	
อินโดนีเซีย	41.0	19.8	26.9	50.0	34.5	27.8	36.1	31.2
จีน	38.4	15.2	22.4	47.3	29.8	30.1	38.8	38.5
ฟิลิปปินส์	21.8	27.0	19.5	41.0	34.3	30.6	36.6	35.4
เวียดนาม	23.4	32.4	26.1	37.5	31.9	39.3	36.7	30.4
ออสเตรเลีย	50.0	39.4	23.2	38.3	32.8	34.2	33.9	37.5
นิวซีแลนด์	47.2	37.2	22.9	39.3	34.4	33.0	32.8	36.6

	ประเทศส่งออก					
	อินโดนีเซีย	จีน	ฟิลิปปินส์	เวียดนาม	ออสเตรเลีย	นิวซีแลนด์
สหรัฐ	23.5	51.3	18.9	30.1	9.4	15.5
ไทย	23.5	41.0	21.9	24.9	10.9	14.6
ไต้หวัน	41.3	22.2	30.0	30.7	24.7	13.1

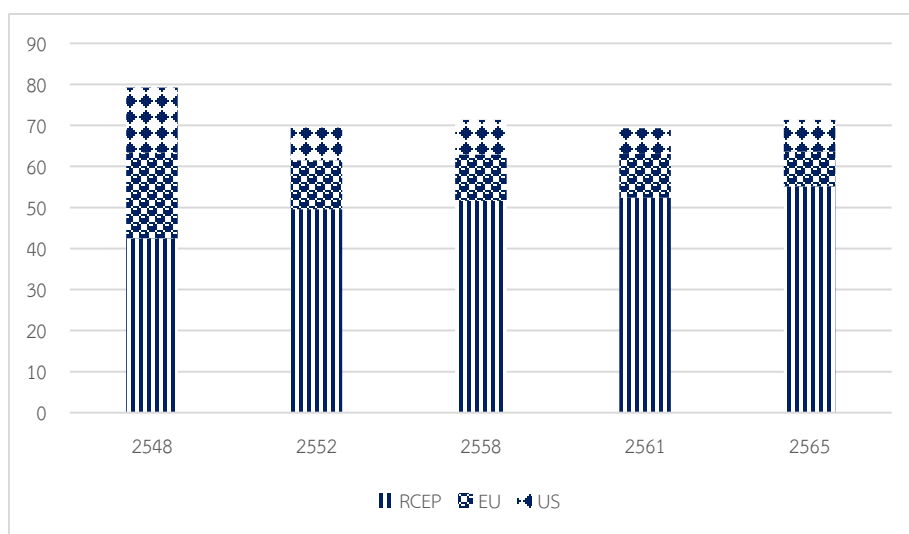
	ประเทศส่งออก					
	อินโดนีเซีย	จีน	ฟิลิปปินส์	เวียดนาม	ออสเตรเลีย	นิวซีแลนด์
เกาหลี	23.1	40.3	40.2	24.9	38.0	20.7
สิงคโปร์	21.3	54.2	35.4	16.0	33.2	33.2
เม็กซิโก	34.0	43.2	18.1	41.7	25.1	31.2
มาเลเซีย	24.4	39.9	23.0	36.8	31.8	26.3
ญี่ปุ่น	25.8	35.3	27.8	41.0	19.8	26.9
อินโดนีเซีย		24.5	31.3	39.1	38.4	15.2
จีน	19.4		38.9	38.2	21.8	27.0
ฟิลิปปินส์	23.7	40.9		32.3	23.4	32.4
เวียดนาม	22.9	37.0	36.0		18.1	36.7
ออสเตรเลีย	22.1	47.4	15.3	27.2		16.7
นิวซีแลนด์	21.8	44.5	14.2	26.2	16.6	

ทางการลงทุน ประเทศสมาชิก RCEP มีความสำคัญทางการลงทุนโดยตรง ทั้งที่นักลงทุนจากประเทศ RCEP เข้ามาลงทุนในไทย และเป็นแหล่งที่นักลงทุนโดยตรงของไทยออกไปลงทุนโดยตรง ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2548 -2565 สัดส่วนการลงทุนโดยตรงจากประเทศสมาชิก RCEP ในไทยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 40 ในปี พ.ศ. 2548 เป็นร้อยละ 60 ในปี พ.ศ.2565 นักลงทุนโดยตรงสำคัญเดิมของไทยไม่ว่าเป็นสหรัฐฯ และสหภาพยุโรปมีสัดส่วนลดลง โดยในปี พ.ศ. 2565 สัดส่วนของสหภาพยุโรป และสหรัฐฯ เท่ากับร้อยละ 8.5 และ 7.7 ตามลำดับ ลดลงจากร้อยละ 20.9 และ 15.8 จากปี พ.ศ. 2548

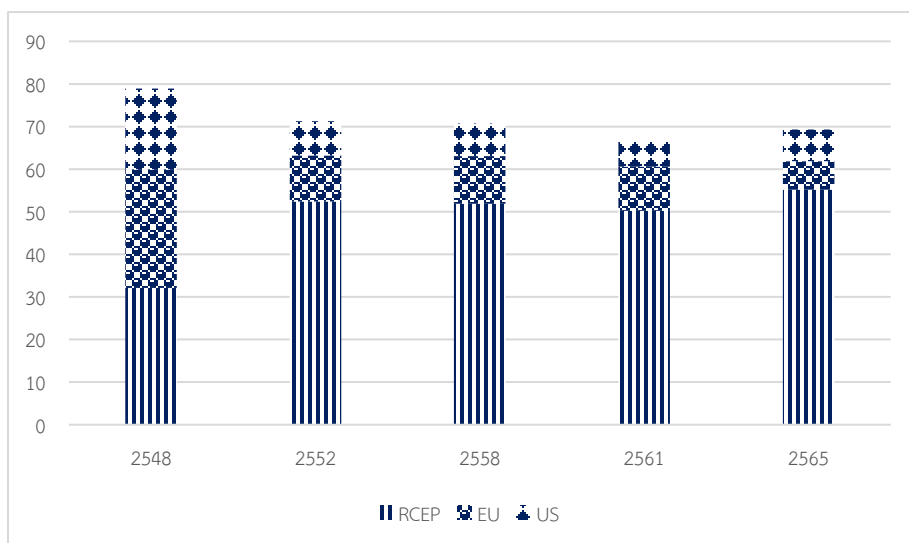
เรื่องดังกล่าวเป็นประเด็นที่มีนัยยะต่อสถานการณ์ภูมิรัฐศาสตร์ที่กำลังเกิดขึ้น ณ ขณะนี้ กล่าวคือ ทางด้านหนึ่ง แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนถึงสถานการณ์ที่สหรัฐฯ ละเลยไทยในฐานะการผลิตในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ดังนั้นท่ามกลางสถานการณ์ภูมิรัฐศาสตร์ สหรัฐฯ อาจเพิ่มระดับการลงทุนโดยตรงในไทยเพื่อรักษาสมดุลในภูมิภาค และไทยอาจได้อานิสงค์ทางด้านเงินลงทุนโดยตรงจากสหรัฐฯ

ในอีกด้านหนึ่งผลกระทบจากวิกฤต COVID-19 โดยเฉพาะผลต่อศักยภาพการออกไปลงทุนโดยตรงในต่างประเทศทำให้บริษัทต่าง ๆ รวมทั้งบริษัทสหรัฐฯ อาจเลือกขยายกำลังการผลิตที่มีอยู่เดิมก่อนหน้าในภูมิภาคที่ไม่ใช่จีน แทนการออกไปลงทุนใหม่ หากเป็นเช่นนั้นโอกาสที่ไทยจะได้รับเม็ดเงินลงทุนอาจน้อยลง (รูปที่ 3.4)

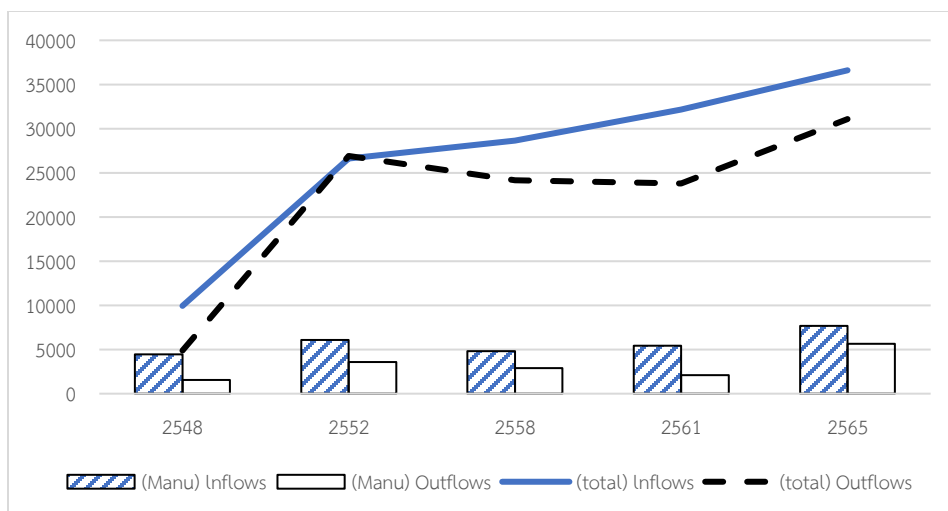
ทางด้าน การออกไปลงทุนโดยตรงของนักลงทุนไทยมีแนวโน้มคล้ายกัน ที่ไทยออกไปลงทุนในประเทศสมาชิก RCEP เพิ่มมากขึ้น (รูปที่ 3.5) ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ ทั้งนักลงทุนจากประเทศสมาชิก RCEP ที่มาลงทุนที่ไทย และที่ไทยออกไปลงทุนในประเทศสมาชิก RCEP ให้ความสนใจไปที่กิจกรรมอื่น ๆ ที่มีใช้ภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะภาคบริการ ภาคเศรษฐกิจเหล่านี้ยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะข้อจำกัดในด้านสัดส่วนการถือหุ้นโดยชาวต่างชาติ ไม่เหมือนในภาคอุตสาหกรรมที่มีระดับการเปิดเสรีมากกว่า (รูปที่ 3.6)

รูปที่ 3.4 สัดส่วนการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของไทย พ.ศ. 2548-65
ที่มา: นักวิจัยคำนวณจากฐานข้อมูลธนาคารแห่งประเทศไทย

รูปที่ 3.5 สัดส่วนการลงทุนโดยตรงของไทยในต่างประเทศ พ.ศ. 2548-65
ที่มา: นักวิจัยคำนวณจากฐานข้อมูลธนาคารแห่งประเทศไทย

รูปที่ 3.6 การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในไทยและการลงทุนโดยตรงของไทยไปต่างประเทศระหว่างปี พ.ศ. 2548-65 จำแนกเป็นภาคการผลิต

ที่มา: นักวิจัยคำนวณจากฐานข้อมูลธนาคารแห่งประเทศไทย

3.3 ความตกลง RCEP และพันธะผูกพันทางการเปิดตลาดสินค้า

3.3.1 ภาพรวมของความตกลง

ความตกลง RCEP ประกอบด้วย 20 ข้อบท (Chapters) และมี 4 ภาคผนวก (Annex) ดังสรุปในตารางที่ 8 จากทั้งหมด 20 ข้อบท มี 10 ข้อบทที่มีพันธะผูกพัน ในขณะที่อีก 10 ข้อบทเป็นกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกและลดช่องว่างการพัฒนาระหว่างกันและกัน ดังนั้นการวิเคราะห์ในลำดับถัดไปให้ความสำคัญกับ 10 ข้อบทที่มีพันธะผูกพัน

ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่

- (1) ข้อบทเกี่ยวกับการเปิดเสรีทางการค้า และการเปิดเสรีบริการ
- (2) การสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก ซึ่งประกอบด้วย

- บทที่ 4 พิธีการศุลกากรและการอำนวยความสะดวกทางการค้า
- บทที่ 5 มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช
- บทที่ 6 มาตรฐาน กฎระเบียบทางเทคนิค และกระบวนการตรวจสอบและรับรอง
- บทที่ 9 การเคลื่อนย้ายชั่วคราวของบุคคลธรรมดา
- บทที่ 10 การลงทุน
- บทที่ 11 ทรัพย์สินทางปัญญา
- บทที่ 12 การค้าอิเล็กทรอนิกส์
- บทที่ 13 การแข่งขันทางการค้า
- บทที่ 16 การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ

ภายใต้กรอบการเปิดเสรีภายใต้ RCEP มีสินค้า 440 จากทั้งสิ้น 9,557 รายการ²³ เป็นสินค้าที่ไม่มีข้อผูกพัน โดยกว่าครึ่ง (231) เป็นสินค้านานยนต์ และสินค้าการเกษตร (เช่น ข้าว ถั่วเหลือง ปาล์ม กากถั่วเหลือง น้ำมันดิบ) ที่เป็นสิ่งที่ไทยให้ความสำคัญครอบคลุมตลอด (ตารางที่ 3.8) แต่มีข้อจำกัด (ส่วนต่างระหว่างอัตราภาษีปกติและสิทธิพิเศษ) ที่ไทยให้กับประเทศต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 6 ในปีแรก หากเราไม่นับรวมรายการพิเศษอย่างอาวุธ (Arms and Ammunition) พิสัยของแต้มต่ออยู่ระหว่างร้อยละ 2-20 โดยกลุ่มสินค้าเกษตร (HS 6-14) มีแต้มต่อภาษีสูงสุด (ร้อยละ 20) อย่างไรก็ตามสินค้าเกษตรหลายรายการยังมีมาตรการคุ้มครองในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีใช้ภาษีศุลกากร ดังนั้นแต้มต่อภาษีที่สูงอาจไม่มีนัยยะต่อการเปิดเสรีที่แท้จริงได้

ในขณะที่กลุ่มสินแร่ (HS25-27) กลุ่มเคมีภัณฑ์ (HS 28-38) และ กลุ่มยานยนต์ (HS 86-89) เป็นกลุ่มที่มีแต้มต่อภาษีที่ต่ำที่สุด (ร้อยละ 2) แต่มีแต้มต่อภาษีที่ต่ำสำหรับกลุ่มสินแร่ และเคมีภัณฑ์ เป็นผลจากภาษีศุลกากรเดิมหรือภาษี MFN (Most-favoured Nation) มีค่าต่ำอยู่แล้ว ในขณะที่กลุ่มยานยนต์ คือ กลุ่มที่ไทยไม่เปิดเสรีเพิ่มเติมในกรอบ RCEP

นอกจากนี้ภายใต้กรอบ RCEP มีสินค้า 726 รายการที่ไทยยกเว้นการเปิดเสรีให้กับประเทศสมาชิกบางประเทศ และ/หรือมีเงื่อนไขเพิ่มเติม (ตารางที่ 3.9) เช่น สินค้าบางรายการไทยไม่เปิดเสรีกับญี่ปุ่น เกาหลี และ/หรือจีน แต่เปิดให้กับประเทศสมาชิกอื่น ๆ ของ RCEP ในบางกรณีไทยมีการเพิ่มเงื่อนไข เช่น สินค้าที่มีลักษณะการว่าจ้างผลิต หรือ OEM (Original Equipment Manufacturing) ต้องทำในอาเซียน ออสเตรเลีย เกาหลีใต้ และนิวซีแลนด์ แต่ไม่นับรวมในกรณีของจีนและญี่ปุ่น เป็นต้น ข้อยกเว้นดังกล่าวทำให้ผลกระทบจากการเปิดเสรีที่เกิดขึ้นจริงภายใต้กรอบ RCEP มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้น

สิทธิพิเศษทางภาษีที่ไทยให้กับสมาชิก RCEP ส่วนมากมาจาก FTAs ที่เคยลงนามกับประเทศอื่น ๆ ไปก่อนหน้านี้ เรื่องดังกล่าวสะท้อนจุดยืนของไทยในการใช้ FTA ที่ค่อนข้างไปทางการแสวงหาตลาดส่งออกให้สินค้าไทย แต่ยังคงป้องกันการนำเข้าจากประเทศคู่แข่งจาก FTA

ในขณะที่การเปิดเสรีการค้าการบริการภายใต้ RCEP มีความคล้ายคลึงกับ AFAS 10th package โดยอาจมีแตกต่างกันเล็กน้อยใน Mode 3 (Foreign Presence) และ 4 (Movement of Natural Persons) (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวกที่ 2) การไม่เปิดเสรีเพิ่มเติมในภาคบริการเมื่อเทียบกับกรอบ AFAS 10th package ทำให้เราสามารถอนุมานผลกระทบโดยตรงที่จำกัดต่อการส่งเสริมการลงทุนระหว่างสมาชิกจากกรอบ RCEP

²³ พันธะการเปิดเสรีผูกพันภายใต้กรอบ RCEP ใช้ความละเอียดสินค้าที่พิกัด 8 หลักของระบบ HS

พันธกรณีในกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ไทยได้ดำเนินไปก่อนหน้าแล้ว เช่น ในข้อบทที่ 4 การจัดการของ เร่งด่วน (Express consignment) ที่ต้องปล่อยสินค้าออกมาภายใน 6 ชั่วโมงนับจากที่สินค้ามาถึง และการกำหนด มูลค่าสินค้าและค่าขนส่งขั้นต่ำที่ไม่มีการเก็บภาษี เป็นต้น หรือในข้อบทที่ 12 การค้าอิเล็กทรอนิกส์ จะไม่มีการเก็บ ภาษีจากการส่งผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Transmission) เช่น การส่งข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต และ สนับสนุนให้มีการใช้การยืนยันตัวตนทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น การรับลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ หรือกรณีข้อบทที่ 13 การแข่งขันที่ให้ประเทศสมาชิกต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า เป็นต้น ในขณะที่ข้อบทอื่น ๆ เช่น บทที่ 5 มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช และ บทที่ 6 มาตรฐาน กฎระเบียบทางเทคนิค และกระบวนการ ตรวจสอบและรับรอง เป็นการวางกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกเท่านั้น (ตารางที่ 3.7)

ตารางที่ 3.7 ข้อผูกพัน (Commitments) ของประเทศไทยภายใต้ข้อตกลง RCEP และความคืบหน้า

ที่มา: นักวิจัยประมวลจากข้อตกลง RCEP จาก website <https://www.dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/rcep/rcep-text>

บท	ข้อผูกพันที่ต้องทำ	ความคืบหน้า
บทที่ 2 การค้าสินค้า	ลดภาษี 66.3% ของรายการสินค้าทั้งหมด (ใช้พิกัดศุลกากร: 8 digit HS code) ภายใน 1 ปีแรกที่ข้อตกลง RCEP มีผลบังคับใช้ และมีการลดภาษีสินค้าจำนวน 13.4% 8.9% 2.6% ภายใน 10 15 20 ปี ตามลำดับ โดยมีสินค้าเพียง 4.6% ที่ไม่มีข้อผูกพันต้องลดภาษี	ข้อผูกพันนี้ดำเนินการไปแล้วภายใต้ข้อตกลง ASEAN และ FTAs ฉบับอื่น ๆ
บทที่ 4 พิธีการศุลกากรและการอำนวยความสะดวกทางการค้า	<ol style="list-style-type: none"> 1. ของเร่งด่วนและสินค้าเน่าเสียง่าย <ol style="list-style-type: none"> a. สินค้าที่กล่าวถึงนั้นต้องออกมาจากด่านศุลกากรภายใน 6 ชั่วโมงนับตั้งแต่สินค้ามาถึงและมีการส่งเอกสารที่จำเป็นสำหรับการตรวจสอบ (Article 4.15 (1)d) b. มีการกำหนดมูลค่าสินค้าและค่าขนส่งขั้นต่ำที่ไม่มีการเก็บภาษี นอกเหนือจากสินค้าที่ระบุเกณฑ์เป็นการเฉพาะอยู่แล้ว (Article 4.15 (1)f) 	ไทยได้ดำเนินการตามข้อกำหนดที่กล่าวมาแล้ว โดยมูลค่าขั้นต่ำคือ 1500 บาทที่จะไม่มีการเก็บภาษี
บทที่ 5 มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช	ตั้ง/มอบหมายให้หน่วยงานหนึ่ง ๆ หรือมากกว่า สำหรับการประสานงาน ติดต่อกับ สนับสนุน การดำเนินงานภายใต้บทนี้ (Article 5.15 (a))	สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) https://www.acfs.go.th/#/
บทที่ 6 มาตรฐานกฎระเบียบทางเทคนิค และกระบวนการตรวจสอบและรับรอง	ตั้ง/มอบหมายให้หน่วยงานหนึ่ง ๆ หรือมากกว่า สำหรับการประสานงาน ติดต่อกับ สนับสนุน การดำเนินงานภายใต้บทนี้ (Article 6.12 (a))	สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) https://www.tisi.go.th/
บทที่ 8 การค้าบริการ	การเปิดเสรีทางการค้าบริการภายใต้ RCEP สอดคล้องกับ กรอบความตกลงว่าด้วยการค้าบริการของอาเซียนชุดที่ 9 (ASEAN Framework Agreement on Services (AFAS))	ข้อผูกพันได้รับการดำเนินการแล้ว

บท	ข้อผูกพันที่ต้องทำ	ความคืบหน้า																												
	<p>Package 9th) แต่มากกว่าเมื่อเทียบกับ ความตกลงระหว่างอาเซียนกับคู่เจรจาอื่น ๆ (ASEAN plus)</p> <p>ข้อผูกพันของไทยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้</p> <table border="1" data-bbox="428 386 1440 1154"> <thead> <tr> <th data-bbox="428 386 898 435"></th> <th data-bbox="898 386 1440 435">จำนวนหมวดย่อยที่เปิดเสรีการบริการ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="428 435 898 483">Mode 1: การให้บริการข้ามพรมแดน</td> <td data-bbox="898 435 1440 483">69</td> </tr> <tr> <td data-bbox="428 483 898 532">Mode 2: การบริโภคนอกประเทศ</td> <td data-bbox="898 483 1440 532">146</td> </tr> <tr> <td data-bbox="428 532 898 862">Mode 3: การจัดตั้งธุรกิจ โดยผู้ให้บริการสามารถถือหุ้นไม่เกิน 25%</td> <td data-bbox="898 532 1440 581">117 โดยจำแนกเป็น</td> </tr> <tr> <td data-bbox="428 581 898 630"> ไม่เกิน 25%</td> <td data-bbox="898 581 1440 630">3 เช่น ธุรกิจประกันภัย ตัวแทนการเงิน</td> </tr> <tr> <td data-bbox="428 630 898 678"> ไม่เกิน 49%</td> <td data-bbox="898 630 1440 678">78 เช่น บริการเช่ารถ คลังสินค้า</td> </tr> <tr> <td data-bbox="428 678 898 727"> ไม่เกิน 51%</td> <td data-bbox="898 678 1440 727">13 เช่น ธุรกิจภาพยนตร์ การกำจัดสารพิษพิษ</td> </tr> <tr> <td data-bbox="428 727 898 862"> ไม่เกิน 70%</td> <td data-bbox="898 727 1440 862">46 เช่น การจัดการคาร์โก และคอนเทนเนอร์</td> </tr> <tr> <td data-bbox="428 862 898 911">100%</td> <td data-bbox="898 862 1440 911">ห้องเย็น 3 เช่น วิทยาลัยที่เกี่ยวกับนวัตกรรม</td> </tr> <tr> <td data-bbox="428 911 898 959"></td> <td data-bbox="898 911 1440 959">วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และบริษัทให้</td> </tr> <tr> <td data-bbox="428 959 898 1008"></td> <td data-bbox="898 959 1440 1008">คำปรึกษาทางการลงทุน</td> </tr> <tr> <td data-bbox="428 1008 898 1057">Mode 4: การให้บริการโดยบุคคลธรรมดา</td> <td data-bbox="898 1008 1440 1057">86 สาขาผูกพันเฉพาะ นักธุรกิจ และผู้</td> </tr> <tr> <td data-bbox="428 1057 898 1105"></td> <td data-bbox="898 1057 1440 1105">โอนย้ายภายในบริษัท (ในระดับผู้บริหาร</td> </tr> <tr> <td data-bbox="428 1105 898 1154"></td> <td data-bbox="898 1105 1440 1154">ผู้จัดการ และผู้เชี่ยวชาญ)</td> </tr> </tbody> </table>		จำนวนหมวดย่อยที่เปิดเสรีการบริการ	Mode 1: การให้บริการข้ามพรมแดน	69	Mode 2: การบริโภคนอกประเทศ	146	Mode 3: การจัดตั้งธุรกิจ โดยผู้ให้บริการสามารถถือหุ้นไม่เกิน 25%	117 โดยจำแนกเป็น	ไม่เกิน 25%	3 เช่น ธุรกิจประกันภัย ตัวแทนการเงิน	ไม่เกิน 49%	78 เช่น บริการเช่ารถ คลังสินค้า	ไม่เกิน 51%	13 เช่น ธุรกิจภาพยนตร์ การกำจัดสารพิษพิษ	ไม่เกิน 70%	46 เช่น การจัดการคาร์โก และคอนเทนเนอร์	100%	ห้องเย็น 3 เช่น วิทยาลัยที่เกี่ยวกับนวัตกรรม		วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และบริษัทให้		คำปรึกษาทางการลงทุน	Mode 4: การให้บริการโดยบุคคลธรรมดา	86 สาขาผูกพันเฉพาะ นักธุรกิจ และผู้		โอนย้ายภายในบริษัท (ในระดับผู้บริหาร		ผู้จัดการ และผู้เชี่ยวชาญ)	
	จำนวนหมวดย่อยที่เปิดเสรีการบริการ																													
Mode 1: การให้บริการข้ามพรมแดน	69																													
Mode 2: การบริโภคนอกประเทศ	146																													
Mode 3: การจัดตั้งธุรกิจ โดยผู้ให้บริการสามารถถือหุ้นไม่เกิน 25%	117 โดยจำแนกเป็น																													
ไม่เกิน 25%	3 เช่น ธุรกิจประกันภัย ตัวแทนการเงิน																													
ไม่เกิน 49%	78 เช่น บริการเช่ารถ คลังสินค้า																													
ไม่เกิน 51%	13 เช่น ธุรกิจภาพยนตร์ การกำจัดสารพิษพิษ																													
ไม่เกิน 70%	46 เช่น การจัดการคาร์โก และคอนเทนเนอร์																													
100%	ห้องเย็น 3 เช่น วิทยาลัยที่เกี่ยวกับนวัตกรรม																													
	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และบริษัทให้																													
	คำปรึกษาทางการลงทุน																													
Mode 4: การให้บริการโดยบุคคลธรรมดา	86 สาขาผูกพันเฉพาะ นักธุรกิจ และผู้																													
	โอนย้ายภายในบริษัท (ในระดับผู้บริหาร																													
	ผู้จัดการ และผู้เชี่ยวชาญ)																													
บทที่ 9 การเคลื่อนย้ายชั่วคราวของบุคคลธรรมดา	การเปิดเสรีบางส่วน คือ เปิดเสรีสำหรับบางอาชีพ (Article 9.5 และภาคผนวก 4 ว่าด้วยตารางข้อผูกพันเฉพาะในการเคลื่อนย้ายชั่วคราวของบุคคลธรรมดา)	ข้อผูกพันได้รับการดำเนินการแล้ว																												
บทที่ 10 การลงทุน	ไม่มีการกำหนดเงื่อนไข/ข้อกำหนดต่าง ๆ เกี่ยวกับการเข้า การขยาย การดำเนินการการลงทุนในประเทศสมาชิก RCEP (Article 10.6)	มีข้อยกเว้นเกี่ยวกับสินค้าบางชนิด โดยเฉพาะ อย่างเช่น ผลิตภัณฑ์ทาง																												

บท	ข้อผูกพันที่ต้องทำ	ความคืบหน้า
		การเกษตร (การขยายพันธุ์เมล็ดเทียมดำ (Onion seed propagation)) การประมง การขุดหินอ่อน ที่กล่าวมาทั้งหมดอยู่ในขอบเขตการสนับสนุนการลงทุนของไทย (ภาคผนวก 3 ตารางข้อสงวนและมาตรการที่ไม่สอดคล้องกับพันธกรณีสำหรับบริการและการลงทุน)
บทที่ 11 ทรัพย์สินทางปัญญา	มีการระบุนโยบายการการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา (Article 11.58)	ข้อผูกพันได้รับการดำเนินการแล้ว
บทที่ 12 การค้าอิเล็กทรอนิกส์	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่มีการกำหนดภาษีศุลกากรกับการส่งผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ (electronic transmission) ระหว่างภาคีสัญญา (Article 12.11) 2. สนับสนุนการค้าอิเล็กทรอนิกส์ และพัฒนากฎระเบียบเกี่ยวกับการค้าอิเล็กทรอนิกส์ข้ามพรมแดน เช่น การใช้การยืนยันตัวตนทางอิเล็กทรอนิกส์ และลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ (Article 12.6) 3. ไม่มีข้อกำหนดว่าต้องให้ทำงานหรือใช้งานอุปกรณ์ประมวลผล (Computing facilities) ในอาณาเขตของคู่สัญญา (Article 12.14(2)) 	ข้อผูกพันได้รับการดำเนินการแล้ว
บทที่ 13 การแข่งขันทางการค้า	การมีอยู่ของกฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า (Article 13.3)	ข้อผูกพันได้รับการดำเนินการแล้ว
บทที่ 16 การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ	การเปิดเผยกฎหมายและกฎระเบียบต่อสาธารณะชน (Article 16.4)	ข้อผูกพันได้รับการดำเนินการแล้ว
บทที่ 11 ทรัพย์สินทางปัญญา	มีการระบุนโยบายการการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา (Article 11.58)	ข้อผูกพันได้รับการดำเนินการแล้ว
บทที่ 12 การค้าอิเล็กทรอนิกส์	<ol style="list-style-type: none"> 4. ไม่มีการกำหนดภาษีศุลกากรกับการส่งผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ (electronic transmission) ระหว่างภาคีสัญญา (Article 12.11) 	ข้อผูกพันได้รับการดำเนินการแล้ว

บท	ข้อผูกพันที่ต้องทำ	ความคืบหน้า
	5. สนับสนุนการค้าอิเล็กทรอนิกส์ และพัฒนากฎระเบียบเกี่ยวกับการค้าอิเล็กทรอนิกส์ข้ามพรมแดน เช่น การใช้การยืนยันตัวตนทางอิเล็กทรอนิกส์ และลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ (Article 12.6) 6. ไม่มีข้อกำหนดว่าต้องให้ทำงานหรือใช้งานอุปกรณ์ประมวลผล (Computing facilities) ในอาณาเขตของคู่สัญญา (Article 12.14(2))	
บทที่ 13 การแข่งขันทางการค้า	การมีอยู่ของกฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า (Article 13.3)	ข้อผูกพันได้รับการดำเนินการแล้ว
บทที่ 16 การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ	การเปิดเผยกฎหมายและกฎระเบียบต่อสาธารณะชน (Article 16.4)	ข้อผูกพันได้รับการดำเนินการแล้ว

หมายเหตุ: *Ratchet คือ การให้สิทธิประโยชน์กับนักลงทุนของภาคีโดยอัตโนมัติ หากมีการปรับปรุงกฎหมายให้เสรีมากยิ่งขึ้นจากปัจจุบัน แต่ไม่สามารถแก้ไขกฎหมายให้เข้มงวดกว่าเดิมได้

ตารางที่ 3.8 จำนวนสินค้าที่ได้รับการลดภาษีโดยประเทศไทย ภายใต้ข้อตกลง RCEP

ที่มา: นักวิจัยประมวลจากข้อตกลง RCEP จาก website <https://www.dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/rcep/rcep-text>

HS section	คำอธิบายรายการ	จำนวนสินค้าที่ไม่มีข้อผูกพัน	จำนวนรายการสินค้าทั้งหมด	% ของจำนวนสินค้าที่ไม่มีข้อผูกพัน	อัตราภาษี MFN (%)	ภาษีปีแรกภายใต้ RCEP (%)	ส่วนต่างภาษี
1	สัตว์มีชีวิต ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ (HS1-5)	66	521	0.1	15	10	5
2	ผลิตภัณฑ์จากพืช (HS 6-14)	61	474	0.1	27	8	19
3	ผลิตภัณฑ์น้ำมันและไขมันจากพืชหรือสัตว์ (HS15)	24	156	0.2	23	6	17
4	อาหารสำเร็จรูป เครื่องดื่ม สุรา ยาสูบ (HS16-24)	50	442	0.1	26	14	12
5	ผลิตภัณฑ์ (HS25-27)	0	204	0	3	1	2
6	เคมีภัณฑ์และสิ่งค้าที่เกี่ยวข้อง (HS28-38)	0	1157	0	4	1	3
7	พลาสติกและของที่ทำด้วยพลาสติก ยาง และของที่ทำด้วยยาง (HS39-40)	0	480	0	8	5	ภ

HS section	คำอธิบายรายการ	จำนวนสินค้าที่ไม่มีข้อผูกพัน	จำนวนรายการสินค้าทั้งหมด	% ของจำนวนสินค้าที่ไม่มีข้อผูกพัน	อัตราภาษี MFN (%)	ภาษีปีแรกภายใต้ RCEP (%)	ส่วนต่างภาษี
8	ผลิตภัณฑ์จากหนังและของที่ทำด้วยหนังดังกล่าว เครื่องอาน และเครื่องเทียมลาก (HS41-43)	0	100	0	15	11	4
9	ไม้และของทำด้วยไม้ (HS44-46)	0	157	0	9	0	9
10	เยื่อไม้และกระดาษ (HS 47-49)	0	269	0	4	1	3
11	สิ่งทอและของทำด้วยสิ่งทอ (HS50-63)	1	1079	0	14	7	7
12	รองเท้า เครื่องสวมศีรษะ (HS64-67)	0	74	0	24	12	12
13	ของทำด้วยหิน พลาสติก ซีเมนต์ เซรามิกและแก้ว (HS68-70)	0	215	0	11	4	7
14	ไข่มุก แร่รัตนชาติหรือกึ่งรัตนชาติ โลหะมีค่า (HS71)	0	81	0	8	4	4
15	โลหะสามัญและของทำด้วยโลหะสามัญ (HS72-83)	0	909	0	7	3	4
16	สินค้าเครื่องจักร สินค้าอิเล็กทรอนิกส์และส่วนประกอบต่าง ๆ (HS 84-85)	7	2067	0	6	3	3

HS section	คำอธิบายรายการ	จำนวนสินค้าที่ไม่มีข้อผูกพัน	จำนวนรายการสินค้าทั้งหมด	% ของจำนวนสินค้าที่ไม่มีข้อผูกพัน	อัตราภาษี MFN (%)	ภาษีปีแรกภายใต้ RCEP (%)	ส่วนต่างภาษี
17	อุปกรณ์เกี่ยวกับการขนส่งต่าง ๆ ยานบก ยานอากาศ ยานน้ำ (HS 86-89)	231	565	0.4	19	17	2
18	อุปกรณ์และเครื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในทางทัศนศาสตร์ เช่น ใช้สำหรับการถ่ายรูป (HS90-92)	0	329	0	5	0	5
19	อาวุธและกระสุน (HS 93)	0	27	0	27	0	27
20	ผลิตภัณฑ์ เบ็ดเตล็ด (HS94-96)	0	239	0	16	2	15
21	งานศิลปะ วัตถุโบราณ (HS97)	0	12	0	18	0	18
	รวม	440	9557		11	5	6

ตารางที่ 3.9 ข้อยกเว้นสำหรับสมาชิก RCEP แบ่งตาม HS (พิกัดศุลกากร)

ที่มา: นักวิจัยประมวลจากข้อตกลง RCEP Annex 1 (Schedule of Tariff Commitments) จาก website <https://www.dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/rcep/rcep-text>

HS section	Description	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9
1	สัตว์มีชีวิต ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ (HS1-5)	72	1	0	0	0	0	0	0	0
2	ผลิตภัณฑ์จากพืช (HS 6-14)	0	0	1	2	0	0	0	0	0
3	ผลิตภัณฑ์น้ำมันและไขมันจากพืชหรือสัตว์ (HS15)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	อาหารสำเร็จรูป เครื่องดื่ม สุรา ยาสูบ (HS16-24)	0	2	14	7	1	0	0	0	0
5	ผลิตภัณฑ์แร่ (HS25-27)	0	0	7	0	0	1	0	0	0
6	เคมีภัณฑ์และสิ่งค้าที่เกี่ยวข้อง (HS28-38)	0	0	21	18	0	2	0	0	0
7	พลาสติกและของที่ทำด้วยพลาสติก ยางและของที่ทำด้วยยาง (HS39-40)	0	1	24	0	0	0	0	0	0
8	ผลิตภัณฑ์จากหนังและของที่ทำด้วยหนังดังกล่าว เครื่องอาน และเครื่องเทียมลาก (HS41-43)	0	2	0	0	0	0	0	0	0
9	ไม้และของทำด้วยไม้ (HS44-46)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	เยื่อไม้และกระดาษ (HS 47-49)	0	0	12	0	0	0	0	0	0
11	สิ่งทอและของทำด้วยสิ่งทอ (HS50-63)	0	3	18	1	0	0	0	0	0
12	รองเท้า เครื่องสวมศีรษะ (HS64-67)	0	0	28	0	0	0	0	0	0

HS section	Description	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9
13	ของทำด้วยหิน พลาสติกอร์ ซีเมนต์ เซรามิคและแก้ว (HS68-70)	0	0	23	2	0	0	0	0	0
14	ไข่มุก แร่รัตนชาติหรือกึ่งรัตนชาติ โลหะมีค่า (HS71)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	โลหะสามัญและของทำด้วยโลหะสามัญ (HS72-83)	2	0	120	7	0	0	0	0	0
16	สินค้าเครื่องจักร สินค้าอิเล็กทรอนิกส์และส่วนประกอบต่าง ๆ (HS 84-85)	21	1	92	47	0	20	106	1	8
17	อุปกรณ์เกี่ยวกับการขนส่งต่าง ๆ ยานบก ยานอากาศ ยานน้ำ (HS 86-89)	21	0	0	0	0	0	0	0	10
18	อุปกรณ์และเครื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในทางทัศนศาสตร์ เช่น ใช้สำหรับการถ่ายรูป (HS90-92)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	อาวุธและกระสุน (HS 93)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	ผลิตภัณฑ์ เบ็ดเตล็ด (HS94-96)	0	0	7	0	0	0	0	0	0
21	งานศิลปะ วัตถุโบราณ (HS97)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Total	116	10	367	84	1	23	106	1	18

Notes: E1 = สินค้าที่ไม่มีข้อผูกพันต่อญี่ปุ่น (Unbound for Japan); E2 = สินค้าที่ไม่มีข้อผูกพันต่อเกาหลี (Unbound for Korea); E3 = สินค้าที่ไม่มีข้อผูกพันต่อจีน (Unbound for China); E4 = สินค้าที่ไม่มีข้อผูกพันต่อจีนและเกาหลี (Unbound for China and Korea); E5 = สินค้าที่ไม่มีข้อผูกพันต่อญี่ปุ่นและเกาหลี (Unbound for Japan and Korea) ; E6 = สินค้าที่ไม่มีข้อผูกพันต่อจีนและญี่ปุ่น (Unbound for China and Japan); E7= Subject to OEM condition for ASEAN, Australia, Korea and New Zealand and Unbound for China and Japan; E8= Subject to OEM condition for ASEAN, Australia, Japan, Korea and New Zealand and Unbound for China; E9= Subject to OEM condition for ASEAN, Australia, China, Korea and New Zealand and Unbound for Japan.

3.3.2 การเปรียบเทียบสารัตถะกับความตกลงอื่น

ความตกลง RCEP พัฒนามาจากแนวคิด ASEAN+6 ที่พยายาม ขยายบทบาทของกลุ่มอาเซียน ให้เชื่อมโยงกับประเทศคู่เจรจาที่สำคัญในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก เกิดเป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่แข็งแกร่ง ตามพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) เป็นการขยายและต่อยอดความตกลงการค้าเสรี หรือความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ ที่อาเซียนได้ทำไว้กับจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ แบบแยกกันมาก่อน ให้กว้างขวางและครอบคลุมมากขึ้น ครอบคลุมการเปิดเสรีในเชิงลึก คือ การขยายความตกลงการค้าเสรีที่ว่าด้วยการเปิดตลาดและการลดภาษี ศุลกากร ให้ครอบคลุมถึงเรื่องการลงทุน การบริการและการเปิดกว้างในประเด็นการค้า ยุคปัจจุบัน เช่น การแข่งขันทางการค้า พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ทรัพย์สินทางปัญญา การส่งเสริมนวัตกรรมที่สร้างสรรค์ การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างรัฐสมาชิก การอำนวยความสะดวก ในการค้ายุคใหม่ การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ ความโปร่งใสของกฎระเบียบ ประเด็นดังกล่าวซึ่งมีมิติที่ลึกกว่ากรอบความตกลงอาเซียน จะทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ยังมีความตกลงในภูมิภาคที่มีลักษณะคล้ายกับ RCEP ที่นำมาเปรียบเทียบกัน ได้แก่ CPTPP และ IPEF

3.3.2.1 ความตกลง ASEAN+1 FTA

ก่อนเกิดความตกลง RCEP อาเซียนได้ทำความตกลงการค้าเสรีกับประเทศคู่เจรจารายประเทศหรือเขตเศรษฐกิจ เรียกว่าเป็น ASEAN+1 FTA ดังต่อไปนี้

- ASEAN-Australia-New Zealand Free Trade Area
- ASEAN-China Free Trade Agreements
- ASEAN-India Free Trade Area
- ASEAN-Japan Free Trade Area
- ASEAN-Republic of Korea Free Trade Area
- ASEAN-Hong Kong, China Free Trade Area

ความตกลงดังกล่าวได้เปิดเสรีการค้าแล้วระดับหนึ่ง ผลของ RCEP ต่อ GVC เกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ RCEP เปิดเสรีไม่น้อยไปกว่าความตกลงที่ได้ทำไปก่อนหน้านี้ ทั้งนี้ RCEP ได้เพิ่มความครอบคลุมและเชื่อมโยงกว่า ASEAN+1 FTA กล่าวคือ

- ครอบคลุมหัวข้อใหม่ เช่น ทรัพย์สินทางปัญญาและการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ
- เพิ่มกว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าที่สามารถสะสมถิ่นกำเนิด ทำให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากรการผลิต ข้ามประเทศ และการบูรณาการห่วงโซ่อุปทานภายในเขตการค้าเสรี RCEP

- เป็นครั้งแรกที่มีตารางข้อสงวนการเปิดตลาดด้านการลงทุน
- แก้ปัญหาข้อแตกต่างของหลักเกณฑ์และข้อกำหนดระหว่างความตกลง ASEAN+1 แต่ละฉบับ ทำให้ง่ายต่อการปฏิบัติตามมากกว่าเดิม
- RCEP เป็น FTA ฉบับแรกระหว่างจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ซึ่งมีขนาดเศรษฐกิจรวมกันเป็น 24% ของโลก

3.3.2.2 ความตกลง CPTPP (Comprehensive and Progressive Agreement on Trans-Pacific Partnership)

ความตกลง CPTPP (Comprehensive and Progressive Agreement on Trans-Pacific Partnership) หรือความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก เป็นความตกลงการค้าที่ปัจจุบันมีประเทศที่เข้าร่วม 11 ประเทศ ได้แก่ แคนาดาและเม็กซิโก จากภูมิภาคอเมริกาเหนือ; ชิลีและเปรูจากภูมิภาคอเมริกาใต้; ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ จากภูมิภาคออสเตรเลียและโอเชียเนีย; ญี่ปุ่นจากภูมิภาคเอเชียตะวันออก; และสิงคโปร์ บรูไน มาเลเซีย และเวียดนามจากภูมิภาคอาเซียน โดยวิวัฒนาการมาจากความตกลง TPP (Trans-Pacific Partnership) ที่มีสหรัฐอเมริกาเข้าร่วมด้วย แต่ได้ถอนตัวไปในภายหลัง แม้ว่าไทยและอีกหลายประเทศอาเซียนยังไม่ได้เข้าร่วม CPTPP แต่ความตกลงดังกล่าวก็ยังเปิดรับสมาชิกใหม่ ซึ่งมีข่าวว่าอังกฤษ จีน และจีนไทเป (ไต้หวัน) ก็กำลังสนใจที่จะสมัครเข้าร่วม ทั้งนี้การที่สหรัฐถอนตัวออกไปมีผลทำให้การเข้าถึงตลาดสหรัฐที่เป็นจุดเด่นของ TPP มีลดน้อยลง แต่ก็ทำให้ประเด็นที่ภาคประชาสังคมมีความห่วงใย อย่างความคุ้มครองสิทธิบัตรยา ได้ถูกถอดออกไปด้วยหลังสหรัฐถอนตัว อย่างไรก็ตาม CPTPP ยังคงเป็น FTA ที่มีความเข้มงวดกว่า RCEP และมีพันธกรณีที่ประเทศต้องปฏิบัติตามด้วยกรอบเวลาอันกระชั้น

3.3.2.3 ความตกลง IPEF (Indo-Pacific Economic Framework)

แม้ว่าสหรัฐได้ถอนตัวจากความตกลง TPP ที่ได้วิวัฒนาการมาเป็น CPTPP แต่ความสำคัญในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ของเอเชีย ทำให้สหรัฐและญี่ปุ่นได้ร่วมกันวางยุทธศาสตร์ Indo-Pacific ซึ่งรวมถึงการจัดตั้งแผนงาน IPEF (Indo-Pacific Economic Framework) หรือกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอินโด-แปซิฟิก ซึ่งประกอบด้วยสมาชิก 14 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ อินเดีย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ฟิจิ และ 7 ประเทศอาเซียน ได้แก่ ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน และเวียดนาม กรอบความร่วมมือ IPEF ประกอบด้วยเสาหลักความร่วมมือ 4 เสา ได้แก่ (1) การค้า (2) ห่วงโซ่อุปทาน (3) พลังงานสะอาด การลดการปล่อยคาร์บอน และโครงสร้างพื้นฐาน และ (4) ภาษีและการต่อต้านทุจริต อย่างไรก็ตาม IPEF มีความแตกต่างจาก CPTPP และ RCEP ตรงที่เป็นเพียงความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่ความตกลงทางการค้าที่มีผลผูกพัน ไม่ได้มีข้อผูกพันเรื่องการเปิดตลาดหรือการลดภาษีศุลกากร

สรุปเปรียบเทียบความตกลงที่กล่าวมาข้างต้นเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 1.1) หมายเหตุว่าจะไม่เปรียบเทียบกับ IPEF เนื่องจาก IPEF เป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีใช้ FTA

Asian economies' participation in major trade frameworks

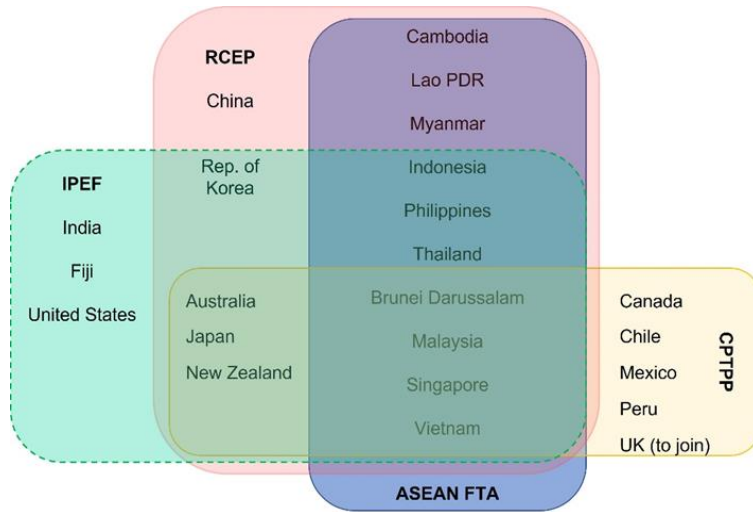
Country/region	IPEF (13)	CPTPP (11)	RCEP (15)
China		Applied	●
Japan	●	●	●
South Korea	●		●
Taiwan		Applied	
Brunei	●	●	●
Cambodia			●
Indonesia	●		●
Laos			●
Malaysia	●	●	●
Myanmar			●
Philippines	●		●
Singapore	●	●	●
Thailand	●		●
Vietnam	●	●	●
Australia	●	●	●
New Zealand	●	●	●
India	●		Withdrew
U.S.	●	Withdrew	

Number of members in parenthesis; other members of CPTPP include Canada, Mexico, Peru, Chile Source: White House

รูปที่ 3.7 ตารางแสดงการเข้าร่วมความตกลงหรือความร่วมมือของประเทศหรือเขตเศรษฐกิจในภูมิภาค

หมายเหตุ: ข้อมูลก่อนการเข้าร่วม IPEF ของฟิจิ และการสมัครเข้าร่วม CPTPP ของอังกฤษ

ที่มา: Nikkei Asia อ้างอิงแหล่งข้อมูลจากทำเนียบขาว ในรายงานข่าว Indo-Pacific framework to begin with 13 nations, including India โดย Kentaro Iwamoto วันที่ 23 พฤษภาคม ค.ศ. 2022

รูปที่ 3.8 แผนภาพแสดงความเกี่ยวข้องของประเทศหรือเขตเศรษฐกิจต่างๆกับความตกลงหรือความร่วมมือในภูมิภาค หมายเหตุ: แผนภาพไม่ได้แสดงการสมัครเข้าร่วม CPTPP ของจีนและไต้หวัน

ที่มา: Overseas Development Institute ในบทความ “How will Southeast Asia benefit from the Indo-Pacific Economic Framework?” โดย Sherilyn Raga วันที่ 18 กรกฎาคม ค.ศ. 2022

ตารางที่ 3.10 เปรียบเทียบความตกลง FTA ที่เกี่ยวข้อง

RCEP	CPTPP	ASEAN + 1
บทบัญญัติเบื้องต้นและค่านิยามทั่วไป	✓	✓
การค้าสินค้า มีการเปิดตลาดสินค้าบางรายการให้สมาชิกแตกต่างกัน	เปิดตลาดให้สมาชิกทุกประเทศเหมือนกันยกเว้นบางรายการสินค้า	เปิดตลาดให้สมาชิกทุกประเทศเหมือนกัน
กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า ใช้การสะสมแบบ Bilateral Cumulation ที่วัตถุประสงค์ต้องได้ถิ่นกำเนิดสินค้าตามหลักเกณฑ์ที่ตกลงกันก่อน จึงจะมาสะสมถิ่นกำเนิดได้ และจะเปิดให้ผู้ผลิต ผู้ส่งออก และผู้นำเข้ารับรองถิ่นกำเนิดสินค้าด้วยตัวเองได้	ใช้การสะสมแบบ Full Cumulation ที่สามารถสะสมทุกมูลค่าที่เกิดขึ้นในประเทศภาคี และให้ผู้ผลิต ผู้ส่งออก และผู้นำเข้ารับรองถิ่นกำเนิดสินค้าได้ด้วยตัวเอง	ใช้การสะสมแบบ Bilateral Cumulation รับรองถิ่นกำเนิดสินค้าโดยหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานที่รัฐรับรอง
พิธีศุลกากรและการอำนวยความสะดวกทางการค้า	✓	✓
มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช	✓	✓
มาตรฐาน กฎระเบียบทางเทคนิค และกระบวนการตรวจสอบและรับรอง	✓	✓
การเยียวยาทางการค้า	✓	✓

RCEP	CPTPP	ASEAN + 1
<p>การค้าบริการ + 3 ภาคผนวก (การเงิน/โทรคมนาคม/วิชาชีพ)</p> <p>การเปิดตลาดการค้าบริการมีรูปแบบทั้ง Negative List Approach และ Positive List Approach ซึ่งได้ตกลงที่จะมีการแปลงเป็น Negative List Approach ในอนาคต ยกเว้น LDCs</p>	<p>การเปิดตลาดการค้าบริการอยู่ในรูปแบบ Negative List Approach</p>	<p>การเปิดตลาดการค้าบริการอยู่ในรูปแบบ Positive List Approach</p>
<p>การเคลื่อนย้ายชั่วคราวของบุคคลธรรมดา</p>	✓	✓
<p>การลงทุน</p> <p>ไม่มีการบังคับใช้การระงับข้อพิพาทระหว่างนักลงทุนและรัฐ (ISDS)</p>	<p>มีการบังคับใช้การระงับข้อพิพาทระหว่างนักลงทุนและรัฐ (ISDS)</p>	<p>มีการบรรจุเรื่องการระงับข้อพิพาทระหว่างนักลงทุนและรัฐ (ISDS) ใน work programme เกือบทุกความตกลง ยกเว้น ASEAN-Hong Kong ที่ยังคงต้องหารือ</p>
<p>ทรัพย์สินทางปัญญา</p> <p>ไม่มีการบังคับให้เข้าเป็นภาคี Budapest Treaty และ UPOV 1991</p>	<p>บังคับให้เข้าเป็นภาคี Budapest Treaty และ UPOV 1991</p>	<p>เป็นเพียงความตระหนักถึงความสำคัญและอาจมีความร่วมมือ</p>
<p>พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์</p> <p>ยกเว้นการเก็บภาษีศุลกากรสำหรับการส่งผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ตามมติของที่ประชุม WTO</p> <p>กำหนดให้สมาชิกมีกฎหมายที่เอื้ออำนวยต่อพาณิชย์</p>	<p>ยกเว้นการเก็บภาษีศุลกากรสำหรับการส่งผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นการถาวร</p>	<p>เป็นเพียงความตระหนักถึงความสำคัญและอาจมีความร่วมมือ</p>

RCEP	CPTPP	ASEAN + 1
อิเล็กทรอนิกส์ อาทิ การคุ้มครองผู้บริโภคออนไลน์จากการกระทำที่ฉ้อฉลและหลอกลวง การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลออนไลน์ โดยคำนึงถึงแนวทางระหว่างประเทศ		
การแข่งขันทางการค้า ความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างความโปร่งใส	สมาชิกต้องมีกฎหมายแข่งขันทางการค้า บทลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำ ความผิด และกระบวนการบังคับใช้กฎหมายแข่งขันทางการค้าที่เป็นธรรม	-
วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม	✓	-
ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ	✓	✓
การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ เป็นเพียงความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างความโปร่งใส ไม่มีข้อผูกพันการเปิดตลาด	มีข้อผูกพันการเปิดตลาด	-
บทบัญญัติทั่วไปและข้อยกเว้น	✓	✓
บทบัญญัติเกี่ยวกับสถาบัน	✓	
การระงับข้อพิพาท	✓	✓

RCEP	CPTPP	ASEAN + 1
บทบัญญัติสุดท้าย	✓	✓
	เรื่องอื่น ๆ รัฐวิสาหกิจ แรงงาน สิ่งแวดล้อม ความสอดคล้องด้านกฎระเบียบ ความโปร่งใสและการต่อต้าน การคอร์รัปชัน	-

3.3.3 ตารางการเปิดเสรีและสิทธิพิเศษทางภาษี

การเปิดเสรีภายใต้กรอบ RCEP สลับซับซ้อนในลักษณะที่มีประเทศสมาชิกจำนวนหนึ่ง เช่น ไทย ออสเตรเลีย บรูไน กัมพูชา ญี่ปุ่น ลาว มาเลเซีย เมียนมาร์ นิวซีแลนด์ มีตารางลดภาษีศุลกากรตารางเดียวที่ให้กับประเทศสมาชิกทุกประเทศ ในขณะที่จีน อินโดนีเซีย เกาหลีใต้ ฟิลิปปินส์ และ เวียดนามที่มีตารางการลดภาษีแยกระหว่างอาเซียน ออสเตรเลีย จีน ญี่ปุ่น เกาหลี และนิวซีแลนด์แยกออกจากกัน ในกรณีของฟิลิปปินส์ตารางการเปิดเสรีจะมีลักษณะแตกต่างจากสมาชิกอื่น ๆ กล่าวคือ ฟิลิปปินส์มีตารางลดภาษีศุลกากรสำหรับทุกประเทศสำหรับประเทศสมาชิก RCEP ที่ไม่ใช่อาเซียน ฟิลิปปินส์ก็จะมีตารางการลดภาษีศุลกากรเฉพาะในบางรายการ

ภาคผนวกที่ 3 นำเสนอการข้อมูกพันการลดภาษีศุลกากรของประเทศสมาชิก RCEP ที่มีระยะการปรับตัว 20 ปี สิ่งที่น่าจะเป็นประเด็นหลักของตารางการลดภาษีศุลกากรในภาคผนวกที่ 3 คือ กรอบ RCEP เป็นกรอบ FTA แรกที่เปิดเสรีของ 3 ประเทศมหาอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และจีน ในขณะที่ประเทศอื่น ๆ รวมทั้งสามมหาอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการเปิดเสรีผ่านกับประเทศสมาชิกอื่น ๆ ก่อนหน้ามาแล้ว

จีนเปิดเสรีให้กับเกาหลีใต้ และญี่ปุ่นน้อยกว่าเมื่อเทียบกับการเปิดเสรีให้กับอาเซียน ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ในตารางการลดภาษีศุลกากรของจีนให้กับเกาหลีใต้ในปีแรกที่กรอบ RCEP มีผลบังคับใช้ พบว่าร้อยละ 57 ของรายการสินค้าทั้งหมดให้สิทธิพิเศษทางภาษี (หรือส่วนต่างภาษีศุลกากร) ตั้งแต่ร้อยละ 0 ไม่เกินร้อยละ 5 หรือ (0,5) ร้อยละ 23.3 ได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีเท่ากับ (5, 10) ลักษณะการลดภาษีศุลกากรของจีนที่ให้กับญี่ปุ่นเป็นไปในทำนองเดียวกัน โดยสัดส่วนดังกล่าวเท่ากับร้อยละ 68 และ 12 ตามลำดับ ในขณะที่ในกรณีของอาเซียนสิทธิพิเศษทางภาษีกระจายระหว่าง (0,5), (5,10) และ (10,15) เท่ากับร้อยละ 37 30 และ 12 ตามลำดับ การเปิดเสรีให้กับออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์คล้ายคลึงกับทางอาเซียน การเปิดเสรีของเกาหลีใต้ที่ให้กับจีนและญี่ปุ่นคล้ายกับกรณีการเปิดเสรีของจีนที่เปิดให้กับจีนและญี่ปุ่นต่ำกว่าเมื่อเทียบกับอาเซียน

หากพิจารณาการเปิดเสรีในระยะต่อไป สัดส่วนการเปิดเสรีก็ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นในช่วงสิทธิพิเศษที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่น เมื่อ RCEP มีผลบังคับใช้ครบ 10 ปี สัดส่วนสินค้าที่ได้รับสิทธิพิเศษ (10,15) ที่จีนให้กับเกาหลีใต้เพิ่มจากร้อยละ 1.6 ในปีแรก เพิ่มเป็นร้อยละ 16.6 ในขณะที่สัดส่วนสินค้าที่ได้รับสิทธิพิเศษ (15,20) เพิ่มขึ้นจาก 0.9 เป็นร้อยละ 7.7

ตารางที่ 3.11 นำเสนอเมทริกซ์สัดส่วน (ร้อยละ) รายการสินค้าที่กรอบ RCEP ให้สิทธิพิเศษทางภาษีกับประเทศสมาชิก RCEP มากกว่า FTA ก่อนหน้า โดยแถวตั้ง (Column) แรกในตารางที่ 3.11 หมายถึงประเทศผู้ให้สิทธิพิเศษทางภาษี (ประเทศนำเข้า) ในขณะที่แถวนอน (Row) แรกในตารางที่ 3.11 แสดงประเทศที่ได้รับสิทธิพิเศษทางภาษี (ประเทศส่งออก) เช่น พิจารณาแถวนอนที่ 2 (AUS) ค่าในตารางชี้ให้เห็นว่า ออสเตรเลียไม่ได้มีสิทธิพิเศษทางภาษีภายใต้กรอบ RCEP มากกว่า FTA ก่อนหน้าระหว่างออสเตรเลียและบรูไน (ในกรณีนี้ คือ ASEAN Australia New Zealand FTA-AANZFTA)

ตารางที่ 3.11 เมทริกซ์สิทธิพิเศษทางภาษีภายใต้กรอบ RCEP เทียบกับสิทธิพิเศษทางภาษีของ FTA ที่ลงนามไปก่อนหน้านี้

ที่มา: นักวิจัยประมวลจากข้อตกลง RCEP จาก website <https://www.dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/rcep/rcep-tex>

	ประเทศผู้ให้สิทธิพิเศษทางภาษี (ประเทศนำเข้า)														
	AUS	BRN	CHN	IDN	JPN	KHM	KOR	LAO	MMR	MYS	NZL	PHL	THA	VNM	
AUS		0.0	0.1	2.4	0.0	1.3	0.6	4.3	1.1	0.0	0.0	0.9	0.0	0.0	
BRN	0.0		0.4	0.0	0.0	0.0	2.5	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	
CHN	0.0	0.0		5.8	40.6	8.6	0.6	0.3	0.4	0.3	0.0	0.9	1.6	0.6	
IDN	0.4	0.0	0.4		1.1	0.0	2.5	0.0	0.1	0.0	1.2	0.0	0.0	0.1	
JPN	0.0	0.0	51.4	4.1		21.8	70.7	40.7	37.5	0.0	0.1	0.4	1.0	0.0	
KHM	0.4	0.0	0.4	0.0	1.0		2.5	0.0	0.1	0.0	1.2	0.0	0.0	0.1	
KOR	0.0	0.0	0.1	10.4	38.3	0.7		4.5	1.1	0.1	0.1	1.0	1.5	1.9	
LAO	0.4	0.0	0.4	0.0	1.0	0.0	2.5		0.1	0.0	1.2	0.0	0.0	0.1	
MMR	0.4	0.0	0.4	0.0	1.0	0.0	2.5	0.0		0.0	1.2	0.0	0.0	0.1	
MYS	0.0	0.0	0.4	0.0	0.0	0.0	2.5	0.0	0.1		0.0	0.0	0.0	0.0	
NZL	0.0	0.0	0.0	2.4	0.0	1.3	1.7	4.3	1.1	0.0		0.9	0.0	0.0	
PHL	0.4	0.0	0.4	0.0	0.2	0.0	2.5	0.0	0.1	0.0	1.2		0.0	0.1	
THA	0.0	0.0	0.4	0.0	0.8	0.0	2.5	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0		0.1	
VNM	0.0	0.0	0.4	0.0	0.0	0.0	0.9	0.0	0.1	0.0	0.1	0.0	0.0		

หมายเหตุ: AUS=ออสเตรเลีย; BRN=บรูไน; CHN = จีน; IDN = อินโดนีเซีย; JPN = ญี่ปุ่น; KHM= กัมพูชา; KOR= เกาหลีใต้ ; LAO = ลาว; MMR= เมียนมาร์; MYS = มาเลเซีย; NZL = นิวซีแลนด์; PHL = ฟิลิปปินส์; THA = ไทย; และ VNM = เวียดนาม

ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 0.1 ของรายการสินค้าทั้งหมดที่ออสเตรเลียสิทธิพิเศษทางภาษีภายใต้กรอบ RCEP มากกว่ากรอบอื่น ๆ ที่ทำกับจีนก่อนหน้านี้ (ในกรณีนี้ คือ China–Australia Free Trade Agreement-CAFTA)

ข้อค้นพบสำคัญในตารางที่ 3.11 คือ สัดส่วนรายการสินค้าที่ประเทศสมาชิก RCEP ลดภาษีศุลกากรให้กับประเทศสมาชิกมีค่อนข้างจำกัด ยกเว้นเพียง 3 ประเทศ คือ จีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่นที่ยังไม่เคยมี FTA ต่อกันและกันมาก่อนหน้า โดยเฉพาะจีน-ญี่ปุ่น และ ญี่ปุ่น-เกาหลีใต้ ในกรณีของจีน การให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรในปีแรกสูงถึงร้อยละ 40.6 ของรายการสินค้าทั้งหมดกับญี่ปุ่น เทียบกับร้อยละ 0.6 ที่จีนให้กับเกาหลีใต้ ในขณะที่รายการสินค้าที่ญี่ปุ่นให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรแก่จีนและเกาหลีใต้เท่ากับร้อยละ 51.4 และ 70.7 ของรายการสินค้าทั้งหมด

กรอบ RCEP ให้สิทธิพิเศษทางภาษีมากกว่า FTA ที่ลงนามก่อนหน้าระหว่างกลุ่มโอเชียเนียกับอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และประเทศในภูมิภาคอินโดจีน แม้ทั้งออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ลงนาม FTA อย่าง AANZFTA แล้ว แต่ข้อผูกพันการเปิดเสรีภายใต้ AANZFTA (ลงนามในปี พ.ศ. 2552/ ค.ศ. 2009) ค่อนข้างจำกัดโดยเฉพาะในกลุ่มอินโดจีน²⁴ เช่น กัมพูชาลดภาษีเป็นศูนย์เพียงร้อยละ 4.7 ของรายการสินค้าทั้งหมดระหว่างปี พ.ศ. 2552-2565/ ค.ศ. 2009-2023 และเพิ่มเป็นร้อยละ 88 ในปี พ.ศ. 2566/ค.ศ. 2024 เป็นต้น (DFTA, 2009) สัดส่วนรายการที่สิทธิพิเศษทางภาษีภายใต้กรอบ RCEP มากกว่ากรอบ FTA ที่ลงนามก่อนหน้ามีค่อนข้างจำกัด แต่ก็ยังมีสัดส่วนไม่เกินร้อยละ 10

นอกจากนั้นประเทศสมาชิกยังสามารถมีกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดเพิ่มเติมจากกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดกลาง (Chapter 3) ข้อกำหนดดังกล่าวเรียกว่าเป็น Tariff Differential กฎเพิ่มเติมดังกล่าวมักอยู่ในลักษณะที่สินค้าจากประเทศต้นทางจำเป็นต้องใช้วัตถุดิบและชิ้นส่วนจากประเทศต้นทางเพิ่มเติม รูปที่ 3.9 นำเสนอตัวอย่างจากใบคำขอรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าของญี่ปุ่น

โดยรวมสิทธิพิเศษทางภาษีภายใต้กรอบ RCEP ในภาพรวมจึงมีค่อนข้างจำกัด แต่อาจจะจะมีผลกระทบต่อการค้าระหว่างญี่ปุ่น-เกาหลีใต้-จีน อย่างไรก็ตามผลกระทบจะมียากน้อยเพียงใด และเพียงพอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซัพพลายเชน หรือไม่ ขึ้นอยู่กับขนาดสิทธิพิเศษทางภาษี กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิด และรายการสินค้าที่มีข้อเรียกร้องกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดจากประเทศต้นทางเพิ่มเติม²⁵

²⁴ ดูรายละเอียดเพิ่มเติม Official Text ที่ https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/aust_guide_whole.pdf

²⁵ หากพิจารณา Tariff Differential Appendix พบว่าในกรณีของญี่ปุ่น รายการที่ปรากฏใน Appendix ประกอบไปด้วย ผักและผลไม้ (HS 08,11, 20) ผลิตภัณฑ์เหล็ก (HS 41) และรองเท้า (HS 64) ในขณะที่รายการของจีนประกอบด้วย เนื้อ (HS02) ผลิตภัณฑ์พลาสติก (HS 39) ผลิตภัณฑ์ฝ้าย (HS 52) สินแร่ (HS 68) เครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้าและผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์บางรายการ (HS 84-85) และมอเตอร์ไซด์ (HS 8711) และเกาหลีใต้ประกอบด้วย อาหารทะเล (HS03) ผักและผลไม้ (HS 07-09, 12-23) เคมีภัณฑ์ (HS28-29) ผลิตภัณฑ์จากไม้ (HS 44) ผลิตภัณฑ์เซรามิก (HS 69-70) และ เครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้าและผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์บางรายการ (HS 84-85)

Determining the RCEP Country of Origin

(As of February 2022)

Claiming preferential tariff rates under the RCEP Agreement requires the importer to both confirm whether a given good intended for import is treated as an originating good as stipulated in Chapter 3 (Rules of Origin) and determine an **RCEP Country of Origin**.

RCEP Country of Origin

- Claiming preferential tariff rates under the RCEP Agreement requires the importer to both identify the Party in which a good obtained its originating status as stipulated in Chapter 3 (Rules of Origin) and to separately identify an **RCEP Country of Origin** in accordance with the provisions of Article 2.6.
- If an importing Party has stipulated multiple tariff rates that differ by an exporting Party (tariff differentials) for a given good intended for import, the tariff rate applied is determined by an **RCEP Country of Origin**.

รูปที่ 3.9 ไบร่รับรองถิ่นกำเนิดสินค้าของญี่ปุ่น

ที่มา: นักวิจัยคัดลอกจาก https://www.customs.go.jp/english/epa/rcep/rcep_gensankoku_E.pdf

3.3.4 กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดและบทวิเคราะห์ความยากง่ายในการปฏิบัติตาม

กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่กำหนดผลการเปิดเสรีที่เกิดขึ้นจาก FTA ในกรณีของกรอบ RCEP กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดอยู่ใน Chapter 3 ที่มี 2 ส่วน

ส่วนแรกเป็นกฎในรายผลิตภัณฑ์ (Product specific rules: PSRs) ที่กำหนดเกณฑ์ในแต่ละสินค้าที่ระดับความละเอียด 6 หลักของระบบ HS²⁶ และส่วนที่สองเป็นกฎเกณฑ์ด้านอื่น ๆ หรือที่เรียกว่าเป็น Regional wide components (RWCs) เช่น กรณียกเว้นการไม่ปฏิบัติตามกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิด (de minimis) ความพยายามลดการขอเอกสาร (minimum data requirement) การสะสมถิ่นกำเนิดของประเทศสมาชิกที่สาม ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารจัดการสินค้าภายในประเทศสมาชิกอื่นๆ

ตารางที่ 3.12 นำเสนอคุณลักษณะของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดรายผลิตภัณฑ์ของ RCEP กับ FTA สำคัญ ๆ ในภูมิภาค ได้แก่ CPTPP, ASEAN-China FTA (ACFTA), ASEAN-Japan Economic Partnership Agreement (AJEPA), ASEAN-Australia-New Zealand FTA (AANZFTA), ASEAN-Korea FTA (AKFTA) และ ASEAN-India FTA (AIFTA) กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดรายผลิตภัณฑ์ในแต่ละ FTA ถูกจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

²⁶ ในกรณีของกรอบ RCEP ใช้ HS Version 2012 เป็นเกณฑ์

กลุ่มแรก คือ กลุ่มที่ต้องปฏิบัติตามกฎว่าด้วยกำเนิดแบบเดียว โดยอาจอยู่ในลักษณะ

- การกำหนดให้ต้องใช้วัตถุดิบจากประเทศสมาชิกทั้งหมด (Wholly obtain: WO),
- ข้อกำหนดทางด้านเทคนิค (Technical Requirement: TR),
- การบังคับใช้ชิ้นส่วนจากประเทศสมาชิก (Regional Value Content :RVC) หรือ
- การเปลี่ยนพิกัดภาษีที่อาจเกิดขึ้นที่ระดับ 2 หลัก (Chapter: CC) 4 หลัก (Heading: CH) หรือ 6 หลัก (Sub-heading: CSH) อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น

กลุ่มสอง คือ กลุ่มที่มีกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดมากกว่า 1 กฎให้เลือกใช้ โดยกฎที่ให้เลือกเป็นการผสมผสานระหว่าง WO, TR, RVC, CC, CH, หรือ CSH เช่น ผู้ประกอบการสามารถเลือกใช้ระหว่าง RVC หรือ CH ในการพิสูจน์ถิ่นกำเนิดสินค้า

กลุ่มสาม คือ กลุ่มที่มีกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดมากกว่า 1 กฎให้ปฏิบัติตามทั้งหมด เช่น ผู้ประกอบการสามารถเลือกใช้ระหว่าง RVC พร้อมกับ CH ในการพิสูจน์ถิ่นกำเนิดสินค้า

กลุ่มสี่ คือ กลุ่มที่มีกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่อยู่ใน 3 กลุ่มข้างต้น

เราพบว่าร้อยละ 58.8 ของรายการสินค้าทั้งหมดในกรอบ RCEP มีทางเลือกในการปฏิบัติตามกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิด (กลุ่มสอง) ในขณะที่อีกร้อยละ 33.5 เป็นกฎเดียว (กลุ่มแรก) ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 2.4 และ 5.3 ที่เป็นลักษณะกฎมากกว่า 1 กฎ (กลุ่มสาม) และอื่น ๆ (กลุ่มสี่)

ทางเลือกของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดในกลุ่มสองเกือบทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 46.5 ของสินค้าทั้งหมด หรือร้อยละ 80 ของสินค้าที่อยู่ในกลุ่มที่ 2 ให้เลือกระหว่างการเปลี่ยนพิกัดภาษีที่ 4 หลัก (CH) หรือ การใช้ชิ้นส่วนภายในประเทศสมาชิกที่ร้อยละ 40 (RVC40) ในกรณีของสินค้าในกลุ่มเครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้า (HS 84) และชิ้นส่วนและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (HS 85) เป็นสินค้าที่เกี่ยวข้องกับ GVC กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดเป็นทางเลือกระหว่าง CSH หรือ RVC40

ในกลุ่มแรก กฎส่วนใหญ่เป็น CC ที่คิดเป็นร้อยละ 20.5 รองลงมาได้แก่ CH ที่คิดเป็นร้อยละ 8.8 ของรายการสินค้าทั้งหมด โดย CC พบในกลุ่มสินค้าเกษตรและสินค้าขั้นปฐม (HS01-24) ในขณะที่กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสำหรับสินค้าสินแร่ (HS 25-27) และกลุ่มสิ่งทอและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม (HS 50-63) เป็น CH กฎในลักษณะ WO พบในกลุ่มสัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ (HS 01-05) และผัก (HS06-15)

หากเปรียบเทียบกับ FTA อื่น ๆ พบว่า กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดรายผลิตภัณฑ์ของ RCEP มีความคล้ายคลึงกับกฎฯ ภายใต้ FTA ที่เป็น ASEAN ทำกับประเทศพัฒนาแล้ว (AANZFTA, JAEPA และ AKFTA) ที่มีทางเลือกของกฎว่าด้วยแหล่งกำเนิด (กลุ่มสอง) และมักอยู่ในลักษณะเลือกระหว่าง CH หรือ RVC40 อนึ่งแม้ร้อยละใน RVC ที่มักกำหนดที่ร้อยละ 40 ในกรอบ RCEP และ FTA อื่น ๆ แต่กรอบ RCEP มีสมาชิกที่มากกว่า โอกาสที่จะบรรลุสัดส่วนการใช้ชิ้นส่วนภายในประเทศสมาชิกจึงทำได้ง่ายกว่า

ตารางที่ 3.12 กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของ RCEP และ FTA สำคัญในภูมิภาค (ร้อยละต่อรายการสินค้าทั้งหมด)

ที่มา: นักวิจัยประมวลจากข้อตกลง RCEP จาก website <https://www.dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/rcep/rcep-text>

ลักษณะของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิด		RCEP	CPTPP	AANZFTA	JAIPA	AKFTA	ACFTA	AIFTA
กลุ่มที่ 1 กฎเดียว (1.1+2.1+3.1+4.1+5.1+6)		33.5	98.9	15	22.2	14	73.4	0
กลุ่มที่ 2 กฎทางเลือก (2.2+3.2+4.2)		58.8	0.6	60.6	62.5	85.9	18.2	100
กลุ่มที่ 3 มีกฎมากกว่า 1 กฎ (2.3+3.3+4.2.2+5.4.3)		2.4	0	1	12.5	0.1	2.9	0
กลุ่มที่ 4 อื่น ๆ		5.3	0.5	23.4	2.8	0	5.5	0
1.1	WO single	3.2	16	6.8	0.1	12.3	4.4	0
1.2	WO or	0	0.6	0	0	0.1	0	100
1.2.1	WO or RVC45	0	0.6	0	0	0.1	0	0
1.2.2	WO or RVC35/CSH	0	0	0	0	0	0	100
2.1	CC	20.5	18	4.9	15	0	6.6	0
2.2	CC or	5.2	0.5	11.9	2.6	0	4.1	0
2.2.1	CC/RVC40	5.2	0.5	11.6	2.6	0	4.1	0
2.2.2	CC/Tech	0	0	0.3	0	0	0	0
2.3	CC plus	1.6	0	0.8	12.4	0	0.5	0

ลักษณะของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิด		RCEP	CPTPP	AANZFTA	JAIPA	AKFTA	ACFTA	AIFTA
2.3.1	CC plus exception at CC	1.5	0	0	2.7	0	0.5	0
2.3.2	CC plus exception at CH	0	0	0.1	1.7	0	0.1	0
2.3.3	CC plus exception at CSH	0	0	0	0.1	0	0	0
2.3.4	CC plus tech	0	0	0.7	8	0	0	0
2.4	Other CC (CC/RVC) plus tech	0	0	3.9	0	0	0	0
3.1	CH single	8.8	30.2	2.1	2.5	0.2	0.1	0
3.2	CH or	46.5	0	41.2	61.8	83.6	16.1	0
3.2.1	CH/RVC	46.5	0	39.1	61.8	83.6	11.1	0
3.2.2	CH/Tech	0	0	1.6	0	0	0	0
3.2.3	CH/RVC/Tech	0	0	0.4	0	0	5	0
3.3	CH plus	0.6	0	0.2	0.1	0	0	0
3.3.1	CH plus exception at CSH	0.6	0	0	0	0	0	0
3.3.2	CH plus tech	0	0	0.2	0.1	0	0	0
3.3.3	CH plus exception at CH and CSH	0	0	0	0	0	0	0

ลักษณะของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิด		RCEP	CPTPP	AANZFTA	JAIPA	AKFTA	ACFTA	AIFTA
3.4	Other CH	0	0	1.6	0.3	0	1.3	0
3.4.1	CH plus exception at CC or RVC40	0	0	1.4	0.3	0	1	0
3.4.2	CH plus exception at CH or RVC40	0	0	0	0	0	0	0
3.4.3	CH or RVC40 plus tech	0	0	0.1	0	0	0.3	0
4.1	CSH single	0.2	21.3	0	0.1	0.3	0	0
4.2	CSH or	12.3	0	19.5	0.7	2.2	2.1	0
4.2.1	CSH or RVC	12.3	0	19.5	0.7	2.2	2.1	0
4.3	CSH plus	0.3	0	0	0	0	0	0
4.3.1	CSH plus exception	0	0	0	0	0	0	0
4.3.2	CSH plus exception at CSH	0.3	0	0	0	0	0	0
4.3.3	CSH plus exception CH and CSH	0	0	0	0	0	0	0
4.4	Other CSH	0.1	0	4.6	0	0	0	0

ลักษณะของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิด		RCEP	CPTPP	AANZFTA	JAIPA	AKFTA	ACFTA	AIFTA
4.4.1	CSH plus exception at CC or RVC	0.1	0	0	0	0	0	0
4.4.2	CSH plus exception at CSH or RVC	0	0	0.7	0	0	0	0
4.4.3	CSH or RVC plus tech	0	0	3.9	0	0	0	0
5	RVC	0.8	13.4	1.3	4.5	1.1	62.3	0
5.1	RVC40	0.8	13.4	1.3	4.5	1.1	62.3	0
5.2	RVC 35	0	0	0	0	0	0	0
5.3	RVC greater than 40	0	0	0	0	0	0	0
5.3.1	RVC45	0	0	0	0	0	0	0
5.3.2	RVC60	0	0	0	0	0	0	0
5.3.3	RVC70	0	0	0	0	0	0	0
5.4	Other RVC	0	0	0	0	0.1	2.4	0
5.4.1	RVC or CH or CC plus exception at CC	0	0	0	0	0	0	0
5.4.2	RVC or CH or RVC35 plus CSH	0	0	0	0	0	0	0

ลักษณะของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิด		RCEP	CPTPP	AANZFTA	JAIPA	AKFTA	ACFTA	AIFTA
5.4.3	RVC plus tech	0	0	0	0	0.1	2.4	0
6	Tech single	0	0	1.4	0	0	0.1	0
7	TR	0	0	0	0	0	0	0

หมายเหตุ: จำนวนรายการสินค้าทั้งหมดของ RCEP, CPTPP, AANZFTA, JAIPA, AKFTA, and AIFTA เท่ากับ 5,066; 5,205; 5,182; 4,916; 5,052; 5,388; และ 5,052 รายการตามลำดับ

ในขณะที่กลุ่มแรกใน FTA ของกรอบเหล่านี้ (AANZFTA, JAEPA และ AKFTA) มีน้อยกว่าเมื่อเทียบกับ RCEP โดยมีสัดส่วนต่อรายการสินค้าทั้งหมดเท่ากับร้อยละ 15, 14 และ 22.2 ตามลำดับ โดยกฎที่ใช้แตกต่างกันไปในแต่ละ FTA เช่น ในกรอบ AANZFTA ร้อยละ 6.8 มีลักษณะเป็น WO ในขณะที่ร้อยละ 4.9 เป็นแบบ CC หรือในกรณีของ JAEPA และ AKFTA CC และ WO เป็นกฎที่พบบ่อยในกลุ่มนี้ เป็นต้น

ข้อสังเกตที่สำคัญอีกประการหนึ่งจากการเปรียบเทียบกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของ FTA เหล่านี้ คือ สัดส่วนของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดในกลุ่มที่พบมากถึงร้อยละ 10 ในกรอบ AANZFTA ทั้งนี้เพราะกรอบ AANZFTA ในขณะที่กรอบ FTA อื่น ๆ สัดส่วนของกลุ่มนี้อยู่ระหว่างร้อยละ 0.1-2.8 เหตุผลสำคัญที่ทำให้กลุ่มนี้ พบมากในกรอบ AANZFTA คือ กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของ AANZFTA มักมีข้อยกเว้น หรือข้อกำหนดเพิ่มเติม เช่น HS 220421 other wine²⁷ กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดเป็นลักษณะ RVC40/ CSH แต่การเปลี่ยนแปลงพิกัดต้องไม่ใช่มาจากหมวด HS 220429 เป็นเรื่องยากที่จะหาข้อสรุปว่าการมีข้อกำหนดเพิ่มเติมดังกล่าวทำให้กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดปฏิบัติตามยากขึ้นหรือไม่ อย่างไรก็ตามข้อกำหนดเพิ่มเติมดังกล่าวสามารถสร้างความสับสน และบั่นทอนแรงจูงใจในการใช้สิทธิ FTA เรื่องดังกล่าวพบน้อยมากในกรอบ RCEP

หากเปรียบเทียบกับ ACFTA and AIFTA ซึ่งกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดมักเป็นกฎกลางที่ประยุกต์กับสินค้าจำนวนมาก เช่น กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดในกรอบ AIFTA ที่เป็นทางเลือกระหว่าง WO RVC35 หรือ CSH ในขณะที่กรอบ ACFTA ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มแรกๆ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 73.4 ของสินค้าทั้งหมด โดยร้อยละ 62.3 ของรายการสินค้าทั้งหมด หรือ กว่าร้อยละ 85 ในกลุ่มนี้เป็น RVC40 อีกร้อยละ 6.6. เป็น CC และ ร้อยละ 4.4 เป็น WO

หากเปรียบเทียบกับ FTA ขนาดใหญ่ (Mega FTA) อย่าง CPTPP ที่กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดมักจะเป็นกลุ่มแรกๆ ที่คิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 80 ของรายการสินค้าทั้งหมด โดย ร้อยละ 37.1 เป็น CH ร้อยละ 24.4 เป็น CSH และร้อยละ 20.4 เป็น CC ในขณะที่กฎในลักษณะ RVC 40 มีการบังคับใช้กับสินค้าเพียงร้อยละ 15.1 และส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มเครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้า (HS 84) ชิ้นส่วนและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (HS 85) และสินค้าอุตสาหกรรมอื่น ๆ (HS 90-97)²⁸

ประเด็นหนึ่งที่มักถูกหยิบยกขึ้นมาใน FTA ขนาดใหญ่อย่าง RCEP คือ ผลต่อการสร้างห่วงโซ่อุปทานการผลิต (Supply Chain Formation) บนสมมติฐานที่ว่าหากกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดใน RCEP ที่ส่วนใหญ่เป็น RVC40 (ที่อาจอยู่ในกลุ่มที่ 2 ทางเลือก หรือ กลุ่มที่ 1 กฎเดียว) และด้วยจำนวนสมาชิกที่มาก และครอบคลุมมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ RCEP น่าจะทำให้ประเทศสมาชิกเปลี่ยนห่วงโซ่อุปทานไปยังประเทศสมาชิก RCEP มากขึ้น อย่างไรก็ตามผลกระทบต่อห่วงโซ่อุปทานการผลิตข้างต้นจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ อย่างไร กติกาการสะสมถิ่นกำเนิดระหว่างประเทศสมาชิก (Cumulative rules) เป็นหัวใจสำคัญ และการใช้ระบบรับรองสิทธิถิ่นกำเนิดด้วยตัวเอง (Self-

²⁷ คำอธิบายรายการสินค้าของ HS 222904 คือ grape must with fermentation prevented or arrested by the addition of alcohol: in containers holding 2 l. or less

²⁸ นอกจากนั้นลักษณะเฉพาะที่สำคัญประการหนึ่งของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดใน CPTPP คือ CPTPP มีกฎต่างหากสำหรับสิ่งทอและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม (HS 50-63) และยานยนต์ (HS 8701-8707) ดังปรากฏใน Annex 4-A and Annex 3-D ซึ่งมีความสลับซับซ้อนเพิ่มขึ้นมากเมื่อเทียบกับสินค้าอื่น ๆ โดยเฉพาะสินค้ากลุ่มยานยนต์

certification) ซึ่งระบุไว้ในกฎเกณฑ์ด้านอื่น ๆ ของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิด หรือที่เรียกว่าเป็น Regional wide components (RWCs)

กรอบ RCEP ยินยอมให้มีการสะสมถิ่นกำเนิดระหว่างประเทศสมาชิกได้ในระดับปานกลาง กล่าวคือ ประเทศสมาชิกหนึ่ง ๆ สามารถเอาวัตถุดิบ ชิ้นส่วนและส่วนประกอบจากประเทศสมาชิกอื่น ๆ มานับรวมเพื่อให้สินค้าที่ผลิตขึ้นเป็นไปตามกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดและได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรในประเทศสมาชิกอื่น ๆ (สมมติเป็นประเทศสมาชิกที่ 2) โดยวัตถุดิบ ชิ้นส่วนและส่วนประกอบอาจมาจากประเทศสมาชิกที่ 1 2 หรือ สมาชิกอื่น ๆ (ประเทศที่ 3). ใน RCEP ได้ แต่วัตถุดิบ ชิ้นส่วนและส่วนประกอบจากประเทศสมาชิกที่จะนับรวมต้องได้กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของสินค้าของตัวเอง การสะสมถิ่นกำเนิดระหว่างประเทศสมาชิกดังกล่าวเรียกว่าเป็น Diagonal cumulation

เรื่องดังกล่าวต่างจากข้อกำหนดในกรอบ CPTPP ที่แม้ชิ้นส่วนและส่วนประกอบจากประเทศที่ 3 จะไม่ได้กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของสินค้านั้น แต่ยินยอมให้นำเฉพาะส่วนย่อยที่มาจากประเทศที่สามได้ หรือ ที่เรียกว่าเป็น Full Cumulation เช่น มอเตอร์ในตัวเองไม่เป็นไปตามกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าของมอเตอร์ แต่มีชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ในมอเตอร์มาจากประเทศสมาชิก ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวสามารถนำมานับรวมในการคำนวณถิ่นกำเนิดสินค้า เช่น ร้อยละ 15 ของชิ้นส่วนทั้งหมดในมอเตอร์ที่มาจากประเทศสมาชิก ในขณะที่กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของมอเตอร์กำหนดว่าต้องใช้ชิ้นส่วนจากประเทศสมาชิกไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ดังนั้นมอเตอร์ทั้งหมดไม่สามารถนับรวมในการคำนวณถิ่นกำเนิดสินค้า แต่ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ (ร้อยละ 15) สามารถนับรวมได้ในกรอบ CPTPP แต่ทำไม่ได้ในกรอบ RCEP

แต่จุดเด่นของกรอบ RCEP คือ การยินยอมให้ผู้ประกอบการในประเทศสมาชิกสามารถทำการรับรองสิทธิตนเองได้ หรือ Self-certification แตกต่างจากกรอบ CPTPP เรื่องดังกล่าวสำคัญเพราะในห่วงโซ่การผลิตที่สลับซับซ้อนโอกาสที่สินค้าหนึ่งจะเกี่ยวข้องกับชิ้นส่วนจำนวนมากที่ผลิตในหลากหลายประเทศ การทำเอกสารเกี่ยวกับเพื่ออธิบายการจัดหาชิ้นส่วนเหล่านี้เสนอต่อส่วนราชการเพื่อพิสูจน์ว่าสินค้านั้น ๆ เป็นไปตามกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าหรือไม่ อย่างไรจึงเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมาก การมีระบบ self-certification จึงมีส่วนช่วยลดภาระดังกล่าว

ตารางที่ 3.14 นำเสนอระดับความยากของการปฏิบัติตามกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของ FTA พัฒนาใน Kohpaiboon and Jongwanich (2022) เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินของ Kohpaiboon and Jongwanich (2022) คือ CSH เป็นเกณฑ์ที่ปฏิบัติง่ายที่สุดให้คะแนนเท่ากับ 1 เกณฑ์ในลำดับถัดมาคือ CH และ RVC40 ที่กำหนดคะแนนเท่ากับที่ 3 คะแนนสำหรับ CC เท่ากับ 5 และ ในกรณีที่กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดเป็น WO หรือ TR มีคะแนนเท่ากันเท่ากับ 7 หลักเกณฑ์การให้คะแนนดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาในอดีต เช่น Estevadeoral and Suominen (2006) และ Hayakawa (2014) ยกเว้น Kohpaiboon and Jongwanich (2022) ที่กำหนดให้ WO สำหรับสินค้าเกษตรและสินค้าขั้นปฐมให้คะแนนต่ำสุดเท่ากับกรณี CSH ที่เท่ากับ 1 เนื่องจากสินค้าเกษตรและสินค้าขั้นปฐมเหล่านี้มีขบวนการผลิตที่เกิดขึ้นทั้งหมดในประเทศหนึ่ง ๆ เท่านั้น ดังนั้นกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดในลักษณะ WO จึงปฏิบัติตามได้ไม่ยาก ในกรณีกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดมีข้อกำหนดเพิ่มเติม คะแนนความยากจะเพิ่มขึ้น

เป็น 0.5, 0.75, 1, และ 1.25 ในกรณีที่ถูกส่วนเพิ่มเป็น CSH, CH, CC, และ อื่น ๆ ในทางตรงกันข้ามหากสูงกว่าด้วยถิ่นกำเนิดให้ทางเลือก คะแนนความยากจะเท่ากับทางเลือกที่ง่ายที่สุด

คะแนนความยากของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของ RCEP เท่ากับ 3.31 สูงกว่าเมื่อเทียบกับ AIFTA AANZFTA AKFTA และ ACFTA ที่มีคะแนนเท่ากับ 1, 2.74, 2.9 และ 3.08 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามคะแนนของ RCEP ต่ำกว่าในกรณีของ CPTPP และ JAEPA ที่มีคะแนนความยากของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดเท่ากับ 3.37 และ 3.78 ตามลำดับ

เหตุผลประการสำคัญที่ทำให้คะแนนความยากของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของ AIFTA ต่ำที่สุดเพราะกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของ AIFTA เป็นกฎกลางที่นิยมใช้ในกรอบ FTA ในช่วงก่อนมี North American Free Trade Area (NAFTA) (Garay and Cornejo, 2002) ในขณะที่กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของ RCEP มีคะแนนความยากมากกว่า AANZFTA และ AKFTA เนื่องจากสัดส่วนรายการสินค้าที่เผชิญกฎในลักษณะ CC ภายใต้กรอบ RCEP สูงกว่า ในกรณีที่เทียบกับ ACFTA สัดส่วนรายการสินค้าที่เผชิญกฎ RVC สูงกว่ากรอบ RCEP และทำให้คะแนนความยากของกฎฯ จึงต่ำกว่าเมื่อเทียบกับ RCEP

กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของ RCEP มีคะแนนความยากต่ำกว่ากว่ากรณี JAEPA เนื่องจากกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดภายใต้กรอบ JAEPA มักมีข้อกำหนดเพิ่มเติม ในกรณีเปรียบเทียบกับ CPTPP กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของ RCEP มีคะแนนต่ำกว่า เพราะกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของ RCEP มีความยืดหยุ่นมากกว่า โดยเฉพาะรายการสินค้าจำนวนมากมักมีกฎ RVC 40 เป็นทางเลือกให้ผู้ประกอบการ และทำให้คะแนนความยากของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของ RCEP ต่ำกว่า

คะแนนความยากของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดของสินค้าเกษตรสูงกว่าสินค้าอุตสาหกรรมในทุก FTA ที่ครอบคลุมในการศึกษานี้ แต่ตัวคะแนนมีความแตกต่างกันไปในแต่ละ FTA โดย FTA ที่สมาชิกประกอบด้วยทั้งประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา คะแนนความยากในสินค้าเกษตรมักจะสูงกว่าเมื่อเทียบกับ FTA ระหว่างประเทศกำลังพัฒนาด้วยกัน ในขณะที่สินค้าอุตสาหกรรม กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดส่วนใหญ่มีลักษณะเป็น CC, CH, หรือ CSH และทำให้คะแนนอยู่ในพิสัยที่แคบ ๆ ระหว่าง 2.7-3.5 โดยประเทศมหาอำนาจในอุตสาหกรรมการผลิตอย่างจีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น มีคะแนนความยากของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าที่สูงกว่าเมื่อเทียบกับ FTA อื่น ๆ ที่ครอบคลุมในการศึกษานี้

ตารางที่ 3.13 กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดด้านอื่น ๆ (Regional-wide components) ของ RCEP และ FTA ที่สำคัญในภูมิภาค

ที่มา: นักวิจัยประมวลจากข้อตกลง RCEP จาก website <https://www.dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/rcep/rcep-text>

	RCEP	CPTPP	AANZFTA	JAIPA	AKFTA	ACFTA	AIFTA
Cumulation rule (diagonal vs full cumulation)	Diagonal	Full	Diagonal	Diagonal	Diagonal	ไม่มี	Diagonal
ระบบการรับถิ่นกำเนิดสินค้าโดยตัวเอง (Private self-certificate)	มี	ไม่มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
De minimis (% of FOB value vs % of weight)	10%	10%	10%	10%	10%	ไม่มี	
ข้อกำหนดการเรียกร้องข้อมูลที่จำกัด (Minimum Data Requirement)	มี	มี	มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	
การทำ consignment	มี	ไม่มี	มี	มี	มี	ไม่มี	มี
ข้อกำหนดเกี่ยวกับใบรับรองถิ่นกำเนิดในลักษณะ Back-to-back	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

ตารางที่ 3.14 คะแนนความยากง่ายของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าใน RCEP และ FTA ที่สำคัญในภูมิภาค

ที่มา: นักวิจัยประมวลจากข้อตกลง RCEP จาก website <https://www.dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/rcep/rcep-text>

HS	Description	RCEP	CPTPP	AANZFTA	JAEP	AKFTA	ACFTA	AIFTA
01-05	Animal & Animal Products	4.62	2.21	2.48	5.23	1.22	7.00	1.00
06-15	Vegetable Products	3.96	2.55	2.90	4.91	1.17	7.00	1.00
16-24	Foodstuffs	4.50	1.79	4.14	5.08	1.48	6.94	1.00
25-27	Mineral Products	3.16	2.66	2.79	3.01	3.00	7.00	1.00
28-38	Chemicals & Allied Industries	2.79	1.50	1.46	3.02	2.79	7.00	1.00
39-40	Plastics / Rubbers	3.05	2.65	3.10	3.00	2.66	7.00	1.00
41-43	Raw Hides, Skins, Leather, & Furs	3.99	2.23	3.18	4.98	2.93	5.12	1.00
44-49	Wood & Wood Products	3.41	2.87	2.96	3.00	2.68	7.00	1.00
50-63	Textiles	4.32	4.20	4.01	5.21	2.46	4.12	1.00
64-67	Footwear / Headgear	3.13	2.91	3.49	4.15	2.64	6.74	1.00
68-71	Stone / Glass	3.21	2.84	3.26	3.21	2.36	7.00	1.00
72-83	Metals	3.17	2.40	3.68	4.54	2.61	7.00	1.00
84-85	Machinery / Electrical	2.04	1.56	2.35	3.05	2.69	7.00	1.00
86-89	Transportation	4.20	3.57	4.25	4.38	2.70	7.00	1.00
90-96	Miscellaneous	2.49	1.79	2.52	2.85	2.08	6.99	1.00
คะแนนเฉลี่ย (ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน)		3.3 (1.4)	(1.8)	(1.6)	(1.3)	(1.2)	(2.2)	(0)

กล่าวด้วยถิ่นกำเนิดใน RCEP น่าจะมีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการสร้างห่วงโซ่การผลิต (Supply Chain Formation) มากกว่าเมื่อเทียบกับ CPTPP ทั้งนี้เพราะกว่าด้วยถิ่นกำเนิดของ RCEP มักจะอยู่ใน CSH/RVC 40 และ CH/RVC ดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับการค้าเดิมของประเทศสมาชิก RCEP ที่สูงกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ดังนั้น การมีทางเลือก RVC 40 จึงน่าจะมีส่วนช่วยอำนวยความสะดวกในการสร้างห่วงโซ่การผลิตมากกว่าเมื่อเทียบกับ CPTPP แม้กว่าด้วยถิ่นกำเนิดภายใต้กรอบ CPTPP มักจะเป็น CSH ซึ่งมีคะแนนต่ำที่สุด แต่การแบ่งงานกันทำที่ละเอียดใน Global Value Chain (GVCs) การปฏิบัติตาม CSH จึงอาจสร้างภาระได้เช่นกัน

3.4 การใช้ประโยชน์จาก RCEP ที่ผ่านมา

การใช้ประโยชน์สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรตามกรอบ RCEP ของไทยทั้งทางด้านการนำเข้าและส่งออก ก่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับ FTA ที่ลงนามไปก่อนหน้านี้ และ กระจุกตัวอยู่เพียงไม่กี่ประเทศ ทางด้านการนำเข้าของไทย ที่นำเสนอในตารางที่ 3.15 พบว่าในปี พ.ศ. 2565 มี 8 ประเทศที่ขอใช้สิทธิ จีนเป็นประเทศที่มีการขอใช้สิทธิมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 74.2 ของคำขอใช้สิทธิทั้งหมด รองลงมาได้แก่ เกาหลี (ร้อยละ 15.9) ญี่ปุ่น (ร้อยละ 6.8) ที่เหลืออีก 5 ประเทศ (ออสเตรเลีย มาเลเซีย นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ และเวียดนาม) ใช้สิทธิร่วมกันคิดเป็นเพียงร้อยละ 3.1 หากพิจารณาในรายละเอียดของ 3 ประเทศแรกพบว่า สินค้าที่มีการขอใช้สิทธิกระจุกตัวอยู่เพียงไม่กี่รายได้ เช่น มีสินค้า 503 รายการ (ณ ระดับความละเอียดที่ HS 8 digit) ที่ขอใช้สิทธิ คิดเป็นมูลค่าเพียง 367 ล้านเหรียญสหรัฐ ในขณะที่เกาหลีใต้ รายการสินค้าและมูลค่าการขอใช้สิทธิเท่ากับ 65 รายการ คิดเป็นมูลค่า 78.6 ล้านเหรียญสหรัฐ และในกรณีของญี่ปุ่น รายการสินค้าและมูลค่าการขอใช้สิทธิเท่ากับ 121 รายการ คิดเป็นมูลค่า 33.6 ล้านเหรียญสหรัฐ

จำนวนรายการและมูลค่าการขอใช้สิทธิข้างต้นต่ำมากเมื่อเทียบกับ FTA ที่ประเทศเหล่านี้มีกับไทยก่อนหน้านี้ เช่น ในกรณีของมีสินค้า 6,265 รายการที่ขอใช้สิทธิผ่านกรอบ ACFTA และ Thailand-China FTA โดย 5,768 รายการที่ผ่านกรอบ ACFTA ในขณะที่มี 102 รายการที่ขอใช้สิทธิพิเศษทางภาษีภายใต้กรอบ RCEP ในขณะที่ 401 รายการที่พบทั้งในกรอบ RCEP และ ACTFA

ข้อมูลในลักษณะเดียวกันพบในกรณีของเกาหลีใต้และญี่ปุ่น โดยในกรณีของเกาหลีใต้ พบว่ามี 1,763 รายการ หรือคิดเป็นสัดส่วนต่อมูลค่าเท่ากับร้อยละ 97.4 ที่ใช้สิทธิพิเศษภาษีผ่านกรอบ AKFTA เทียบกับ 32 รายการ (ร้อยละ 2.6 ของมูลค่า) ที่ใช้สิทธิพิเศษทางภาษีผ่านกรอบ RCEP ในขณะที่อีก 33 รายการที่ปรากฏทั้งในกรอบ AKFTA และ RCEP พร้อม ๆ กัน ในกรณีของญี่ปุ่น สินค้า 1,859 รายการที่ใช้สิทธิผ่านกรอบทวิภาคี ไทย-ญี่ปุ่น (Japan-Thailand Economic Partnership Agreement: JTEPA) เมื่อเทียบกับ 103 และ 19 รายการที่ใช้สิทธิผ่านกรอบ JAEP A และ RCEP ตามลำดับ โดยมี 49 รายการที่พบการขอใช้สิทธิทั้ง JAEP A และ RCEP

ตารางที่ 3.15 การใช้สิทธิพิเศษทางภาษีทางด้านนำเข้าตามกรอบ RCEP เทียบกับ FTA กรอบอื่น ๆ ปี 2565
ที่มา: นักวิจัยคำนวณจากข้อมูลการใช้สิทธิพิเศษทางด้านนำเข้า กรมศุลกากร กระทรวงการคลัง

	จีน	เกาหลีใต้	ญี่ปุ่น
1. รายการสินค้าที่ขอใช้สิทธิพิเศษ RCEP			
1.1 จำนวนรายการ	503	65	121
1.2 มูลค่า (ล้านเหรียญสหรัฐ)	367.0	78.6	33.6
2. สัดส่วนร้อยละต่อมูลค่าการขอใช้สิทธิของประเทศสมาชิก RCEP ทุกประเทศ	74.2	15.9	6.8
3. ความสำคัญเมื่อเทียบกับการค้าทวิภาคีกับไทย			
3.1 (ร้อยละ) จำนวนรายการสินค้า	6.6	1.3	0.9
3.2 (ร้อยละ) มูลค่านำเข้ารวม	1.8	0.8	0.1
4. ความสำคัญเมื่อเทียบกับ FTA ที่ลงนามไปก่อน			
4.1 จำนวนรายการสินค้า			
กรอบทวิภาคี	0	n.a.	1,859
กรอบ ASEAN plus	5,768	1,763	103
RCEP	102	32	19
ASEAN plus +RCEP	401	33	49
4.2 (ร้อยละ) มูลค่า			
กรอบทวิภาคี	0	n.a.	94.8
กรอบ ASEAN plus	98	97.4	0
RCEP	1.8	2.6	0.3

ข้อมูลทางการส่งออกไม่แตกต่างจากทางการนำเข้ามากนัก (ตารางที่ 3.16) กล่าวคือ การใช้สิทธิพิเศษทางภาษีผ่านกรอบ RCEP ยังมีน้อยมากเมื่อเทียบกับ FTA ที่ลงนามก่อนหน้า เช่น ในกรณีของจีนที่มี 1,257 รายการที่รับสิทธิพิเศษภาษีผ่านกรอบ ACFTA ในขณะที่มี 8 รายการที่ขอรับสิทธิพิเศษทางภาษีผ่านกรอบ RCEP และ 30 รายการที่มีการขอใช้สิทธิทั้งกรอบ RCEP และ ACFTA ในกรณีของเกาหลีและญี่ปุ่นมีลักษณะการใช้ที่คล้ายกัน

แนวโน้มที่มีการใช้หลายกรอบ FTA พร้อม ๆ กัน น่าจะสะท้อนถึงความไม่ชัดเจนถึงสิทธิพิเศษทางภาษีในแต่ละกรอบที่ผู้ประกอบการเผชิญ นอกจากนี้พ.ศ. 2565 เป็นปีแรกของการบังคับใช้ RCEP จึงมีความเป็นไปได้ที่ผู้ประกอบการอาจจะยังไม่ตระหนักถึงกรอบใหม่อย่าง RCEP ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องปรับปรุงระบบข้อมูลข่าวสารเพื่อให้ผู้ประกอบการมีความชัดเจน และสามารถวางแผนการใช้สิทธิได้ดียิ่งขึ้น

ตารางที่ 3.16 การใช้สิทธิพิเศษทางภาษีทางด้านส่งออกตามกรอบ RCEP เทียบกับ FTA กรอบอื่น ๆ ปี 2565

ที่มา: นักวิจัยคำนวณจากข้อมูลการใช้สิทธิพิเศษทางด้านส่งออก กองสิทธิประโยชน์ทางการค้า กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

	จีน	เกาหลีใต้	ญี่ปุ่น
1. รายการสินค้าที่ขอใช้สิทธิพิเศษ RCEP			
1.1 จำนวนรายการ	47	38	91
1.2 มูลค่า (ล้านเหรียญสหรัฐ)	178.93	614.03	178.91
2. สัดส่วนร้อยละต่อมูลค่าการขอใช้สิทธิของประเทศสมาชิก RCEP ทุกประเทศ	18	61.8	18
3. ความสำคัญเมื่อเทียบกับการค้าทวิภาคีกับไทย			
3.1 (ร้อยละ) จำนวนรายการสินค้า	2	2	3.3
3.2 (ร้อยละ) มูลค่านำเข้ารวม	0.60	3.5	1.1
4. ความสำคัญเมื่อเทียบกับ FTA ที่ลงนามไปก่อน			
4.1 จำนวนรายการสินค้า			
กรอบทวิภาคี	0	n.a.	877
กรอบ ASEAN plus	1,257	954	59
RCEP	8	6	14
กรอบ ASEAN plus + RCEP	39	32	1
กรอบทวิภาคี +RCEP	0	n.a.	40
กรอบทวิภาคี+กรอบ ASEAN plus + RCEP	0	n.a.	36
4.2 (ร้อยละ) มูลค่า			
กรอบทวิภาคี	n.a.	n.a.	92.2
กรอบ ASEAN plus	99.3	85.5	5.4
RCEP	0.7	14.5	2.5

4. กรณีศึกษา: ยานยนต์แห่งอนาคตกับ RCEP

อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต ประกอบด้วย 4 ส่วนสำคัญ คือ

- (1) ยานยนต์ที่สามารถเชื่อมต่อสิ่งต่าง ๆ (Connected)
- (2) ยานยนต์ขับเคลื่อนอัตโนมัติ (Automated)
- (3) ยานยนต์ที่ใช้ร่วมกัน (Shared) และ
- (4) ยานยนต์ไฟฟ้า (Electrified)

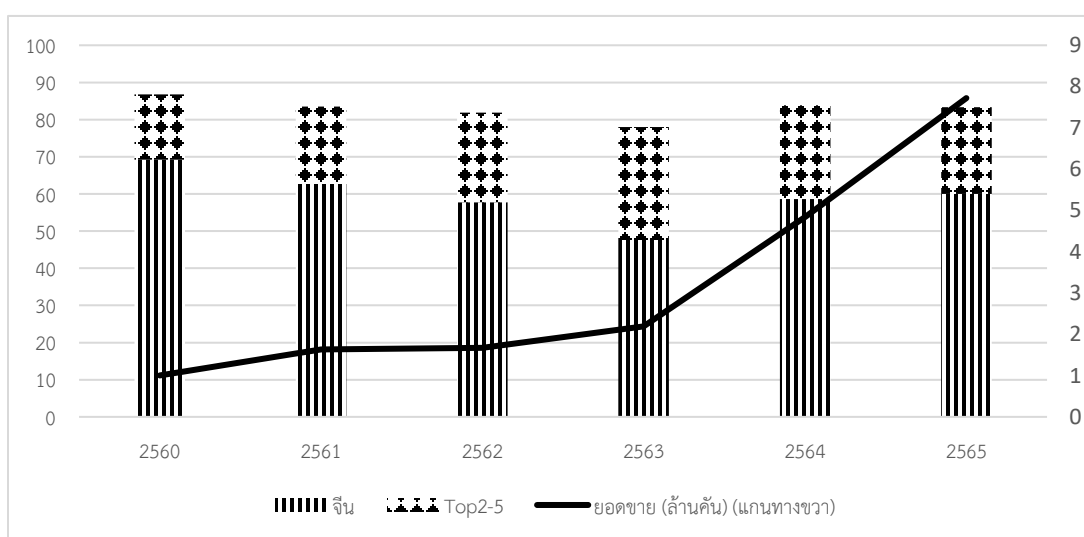
ยานยนต์ไฟฟ้าเป็นส่วนที่ได้รับความสนใจมากที่สุด ใน 4 ส่วนของยานยนต์แห่งอนาคต ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีต่อฐานการผลิตภายในประเทศ (Disruptive effect) และสะท้อนถึงความต้องการฉวยโอกาสใช้กระแสการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่กำลังเกิดขึ้น หรือ Technology Leapfrogging แต่ในความเป็นจริงทั้ง 4 ด้านมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากันและสามารถขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน ได้โดยไม่ต้องทุ่มเทน้ำหนักไปที่ด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป โดยเฉพาะกับไทยที่เป็นฐานการผลิตยานยนต์อันดับสามใน (ทั้งรถยนต์สำเร็จรูป หรือ ICEVs และชิ้นส่วน) มาอย่างยาวนาน และฐานการผลิตเพื่อส่งออกตั้งแต่สหราชอาณาจักรเป็นต้นมา (มากกว่า 20 ปี) การทวีความสำคัญของยานยนต์ไฟฟ้า หรือ EVs คาดว่าจะส่งผลบั่นทอนความต้องการยานยนต์อันดับสามภายในระดับหนึ่งและส่งผลกระทบต่อฐานการผลิตในไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

วันนี้แม้ยอดขาย EVs เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยปี พ.ศ. 2565 ยอดขายยานยนต์ EVs จะมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 14 ของยอดขายยานยนต์รวมทั่วโลก แต่เมื่อเทียบกับจำนวนรถยนต์ที่จดทะเบียนทั้งหมด EVs ยังคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 2

ท่ามกลางกระแสความขัดแย้งระหว่างประเทศมหาอำนาจที่ส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อุปทานการผลิตชิ้นส่วนสำคัญอย่างแบตเตอรี่ และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ความไม่แน่นอนทางด้านเทคโนโลยีโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับแบตเตอรี่ ความพยายามเสนอทางเลือกอื่น ๆ²⁹ นอกเหนือจากการพึ่งพาไฟฟ้าใน Power train ในการขับเคลื่อนยานยนต์ ดังนั้นความต้องการยานยนต์เครื่องสันดาปของโลกยังมีคงมืออยู่อย่างต่อเนื่องอีกพักใหญ่ และการกระจายน้ำหนักไปทั้ง 4 ส่วนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งยวดในบริบทของไทย

4.1 ยานยนต์ไฟฟ้า

ยานยนต์ไฟฟ้าเป็นอุตสาหกรรมที่หลาย ๆ ประเทศจับตามองความเชื่อที่ว่าอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้าเป็นอุตสาหกรรมใหม่ที่มาทดแทนอุตสาหกรรมยานยนต์เดิมที่ขับเคลื่อนโดยเครื่องยนต์ภายใน (Internal combustion engine) อย่างไรก็ตามแนวโน้มการใช้ประโยชน์ที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่าการผลิตและการใช้ (การบริโภค) ยานยนต์ไฟฟ้ายังกระจุกตัวสูงมากในประเทศพัฒนาแล้ว และจีนเท่านั้น ดังนำเสนอในรูปที่ 4.1 ที่ยอดขายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากราว 1 ล้านคันในปี พ.ศ. 2560 เป็นเกือบ 8 ล้านคันในปี พ.ศ. 2565 แต่การใช้กระจุกตัวสูงมาก โดย 5 ประเทศแรกที่มีการใช้ยานยนต์ไฟฟ้ามากที่สุดคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงเกือบร้อยละ 90 ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ในจำนวนนี้กว่าครึ่งหนึ่งใช้ในจีน การกระจุกตัวที่สูงเป็นผลจากปัจจัยพื้นฐานหลายปัจจัย เช่น ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นอย่างสถานีชาร์จ และราคาที่สูง

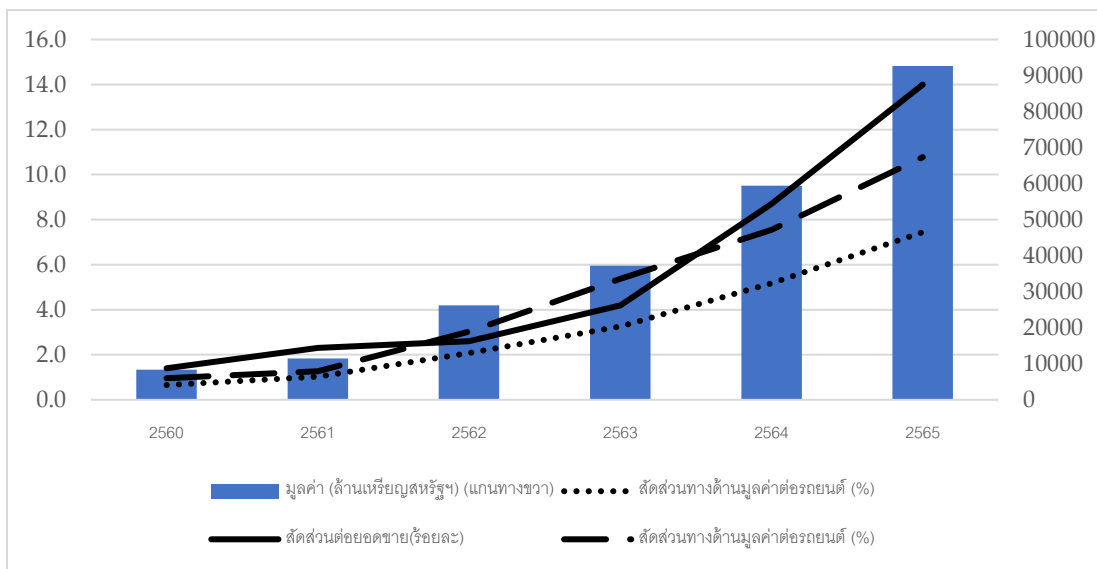

หมายเหตุ: ประเทศผู้ซื้อรถไฟฟ้าอันดับที่ 2-5 ได้แก่ สหรัฐฯ เยอรมัน สหราชอาณาจักร และฝรั่งเศส

รูปที่ 4.1 ยอดขายและประเทศผู้ซื้อรถยนต์ไฟฟ้า 5 อันดับแรกของโลกระหว่างปี พ.ศ. 2560-65

ที่มา: นักวิจัยคำนวณจากฐานข้อมูล International Organization of Motor Vehicle Manufacturers (OICA) available at <https://www.oica.net/category/production-statistics/2022-statistics/>

การส่งออกยานยนต์ไฟฟ้ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกัน (รูปที่ 4.2) แต่สัดส่วนการส่งออกต่อการส่งออกยานยนต์รวมพบว่ายังอยู่ในระดับที่ต่ำ สัดส่วนปริมาณการส่งออกของยานยนต์ไฟฟ้าต่อยานยนต์ทั้งหมดในปี 2565 เท่ากับร้อยละ 8 ในขณะที่สัดส่วนปริมาณการจำหน่ายยานยนต์ไฟฟ้าต่อยานยนต์ทั้งหมดเท่ากับร้อยละ 14 ความแตกต่างดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ายานยนต์ไฟฟ้าที่ผลิตขึ้นจำนวนมากยังเป็นการจำหน่ายภายในประเทศแนวโน้มที่สำคัญอีกประการหนึ่งในรูปที่ 4.2 คือ สัดส่วนปริมาณการส่งออกมีค่าต่ำกว่าสัดส่วนมูลค่าการส่งออกโดยตลอด แนวโน้มดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ายานยนต์ไฟฟ้ายังมีราคาที่สูงเมื่อเทียบกับยานยนต์เครื่องยนต์ภายใน

รูปที่ 4.2 การส่งออกยานยนต์ไฟฟ้าระหว่างปี พ.ศ. 2560-2565

ที่มา: ข้อมูลการส่งออกจาก S&P Global และข้อมูลการขายจาก International Organization of Motor Vehicle Manufacturers (OICA) available at <https://www.oica.net/category/production-statistics/2022-statistics/>

ในกรณีของไทยที่ภาครัฐมีนโยบายให้เงินอุดหนุนโดยตรงและทำให้ยอดจำหน่ายยานยนต์ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอย่างมากโดยในรอบ 11 เดือนแรกของปี พ.ศ. 2566 มียอดขายทั้งสิ้น 64,815 คัน เพิ่มขึ้นจากช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อน 7 เท่าตัว (ฐานเศรษฐกิจ, 2566) หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 10 ของรถยนต์จดทะเบียนทั้งหมดในช่วงเวลาเดียวกัน

แนวทางการสนับสนุนของไทย ณ ขณะนี้มุ่งเป้าไปที่การผลิตยานยนต์ไฟฟ้าในประเทศเป็นสำคัญโดยพยายาม เป็นฐานผลิตยานยนต์ไฟฟ้าจากการส่งเสริมภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ผู้ที่ได้รับการส่งเสริมต้องดำเนินการผลิตขึ้นส่วนสำคัญอย่างแบตเตอรี่ ให้ได้ภายใน 1-2 ปี โดยหวังว่าจะทำให้ห่วงโซ่อุปทานการผลิตเกิดขึ้นในประเทศควบคู่กับการให้สิทธิพิเศษแก่คนที่ทำสำเร็จ

อย่างไรก็ตามความพยายามดึงดูดเงินลงทุนสำหรับตั้งโรงงานแบตเตอรี่โดยกำหนดเงื่อนไขให้มีการผลิตแบตเตอรี่ในประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตแบตเตอรี่ระดับ Cell, Pack หรือ Module หากเลือกแบตเตอรี่ Pack และ Module ก็ต้องมีการผลิต PCU, BMS หรือ Traction motor ในประเทศเพิ่มเติม โดยหวังให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากการมาตั้งโรงงานผลิตแบตเตอรี่ของบริษัทรถยนต์³⁰ แต่เงื่อนไขการบังคับให้ผลิตเพียง แบตเตอรี่ Pack และ Module ยังไม่ชัดเจนว่าจะเพียงพอที่จะนำไปสู่การถ่ายทอดเทคโนโลยีดังที่มีการคาดการณ์ไว้³¹

แนวโน้มการลงทุนที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ บริษัทผู้ผลิตแบตเตอรี่รายใหญ่ของโลกที่กระจุกตัวอยู่เฉพาะที่ จีน อเมริกา และยุโรป หรือประเทศที่มีแร่สำคัญอย่างลิเทียม อย่าง ฮังการี และโปแลนด์ แนวโน้มดังกล่าวน่าจะสะท้อนการสร้างห่วงโซ่การผลิตของอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้าที่โรงงานรถยนต์ไฟฟ้าและโรงงานแบตเตอรี่มักจะอยู่ใกล้กัน ด้วยลักษณะการคำนวณต้นทุนดังกล่าวของแบตเตอรี่ยานยนต์ไฟฟ้าทำให้เกิด ข้อกังวลเกี่ยวกับระดับความสลับซับซ้อนในการผลิตแบตเตอรี่ Pack และ Module ที่กำลังเกิดขึ้นในไทยและเพียงพอหรือไม่ที่จะนำไปสู่การถ่ายทอดเทคโนโลยี

4.2 ยานยนต์แห่งอนาคตในมิติอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ไฟฟ้า

การวิเคราะห์ในส่วนนี้ให้ความสำคัญกับยานยนต์ที่เชื่อมต่อกับสิ่งต่าง ๆ และยานยนต์ขับเคลื่อนอัตโนมัติ ซึ่งทั้งสองมิติเชื่อมโยงกันและเกี่ยวเนื่องกับการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ นวัตกรรม และเทคโนโลยีซึ่งเป็นจุดสนใจสำคัญของงานศึกษาชิ้นนี้ ในขณะที่ยานยนต์ที่ใช้ร่วมกัน (Shared) แม้เป็นอีกมิติที่มีความสำคัญ แต่ความก้าวหน้าของมิติดังกล่าวเกี่ยวข้องกับปัจจัยอื่น ๆ เช่น การวิเคราะห์ทัศนคติต่อการเป็นเจ้าของรถยนต์ประเภทที่อยู่อาศัย (การมีที่จอดรถ) ระบบสินเชื่อการซื้อรถยนต์ เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้เกินกว่าขอบเขตของงานศึกษาที่กำลังดำเนินการอยู่ ดังนั้นในส่วนนี้จะให้ความสำคัญกับยานยนต์ที่เชื่อมต่อกับสิ่งต่าง ๆ และยานยนต์ขับเคลื่อนอัตโนมัติ

ยานยนต์ที่เชื่อมต่อกับสิ่งต่าง ๆ และยานยนต์ขับเคลื่อนอัตโนมัติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกัน โดยเป็นการเพิ่มฟังก์ชันให้รถยนต์สามารถเชื่อมต่อกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว หรือที่เรียกว่า Vehicle to Everything (V2X) เพื่อให้รถยนต์สามารถรับรู้ถึงสิ่งต่าง ๆ รอบตัว จากนั้นระบบประมวลผลจึงสั่งการไปยังระบบควบคุมตัวรถโดยอัตโนมัติ ซึ่งการจะเพิ่มฟังก์ชันดังกล่าวเข้าไปในตัวรถ จำเป็นต้องพึ่งพาอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เช่น กล้อง เซ็นเซอร์

³⁰ เป็นการลงทุนจากบริษัทรถยนต์จีน ญี่ปุ่น ไต้หวัน และยุโรป จำนวน 14 บริษัท มีกำลังการผลิตรวม 270,000 คัน ซึ่งปัจจุบันมีการผลิตออกสู่ตลาดแล้วจำนวน 11 บริษัท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรถยนต์ของจีน (ข้อมูล ณ เม.ย. 2566)

³¹ รัฐบาลออกมาตรการสนับสนุนระยะที่ 2 (EV 3.5) สำหรับปี 2566-2568 ที่จะให้เงินอุดหนุนการตั้งโรงงานผลิตแบตเตอรี่ 2.4 หมื่นล้านบาท โดยมีสิทธิประโยชน์ในการสนับสนุนให้เกิดการตั้งโรงงานแบตเตอรี่ระดับ cell โดยการให้เงินสนับสนุนร้อยละ 30 - 50 ของมูลค่าเงินรวม ตามกำลังการผลิตสูงสุดและพลังงานจำเพาะโดยน้ำหนักของแบตเตอรี่ และการยกเว้นอากรต่าง ๆ ในการส่งเสริมให้เกิดการลงทุนในประเทศ ในบางกรณีก็เป็นการร่วมลงทุนกับบริษัทไทย เช่น อรุณพลัส ในเครือ ปตท. กับ CATL ซึ่งเป็นผู้ผลิตแบตเตอรี่รายใหญ่ของโลกจากประเทศจีน นอกจากนี้ ตามเงื่อนไขของมาตรการสนับสนุน EV 3.5 กำหนดให้ผู้ประกอบการเริ่มต้นที่จะใช้ sourcing ที่เป็น local content เป็นโอกาสของผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ของไทยที่มีความพร้อมหรือความสามารถในการปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในการเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิต เช่น กรณีที่ผู้ผลิตรถยนต์ไฟฟ้าจากประเทศจีนอย่าง Chang An Automobile ประกาศว่าจะใช้ไทยเป็นฐานการผลิตรถยนต์พวงมาลัยขวา ส่งออกไปทั่วโลก และตั้งเป้าที่จะใช้ชิ้นส่วนในประเทศสำหรับรถรุ่นแรกๆที่ผลิตในไทยมากถึง 60% และจะเพิ่มถึง 80% ภายใน 5 ปี

ต่างๆ ระบบประมวลผล ตลอดจนเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และปัญญาประดิษฐ์ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงที่จะทำใหยานยนต์สามารถจะเชื่อมต่อกับระบบต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ชิ้นส่วนที่ใช้ในรถยนต์ที่มีอยู่เดิม จำเป็นต้องมีความเป็นเมคาทรอนิกส์ (Mechatronics) เพิ่มมากขึ้น

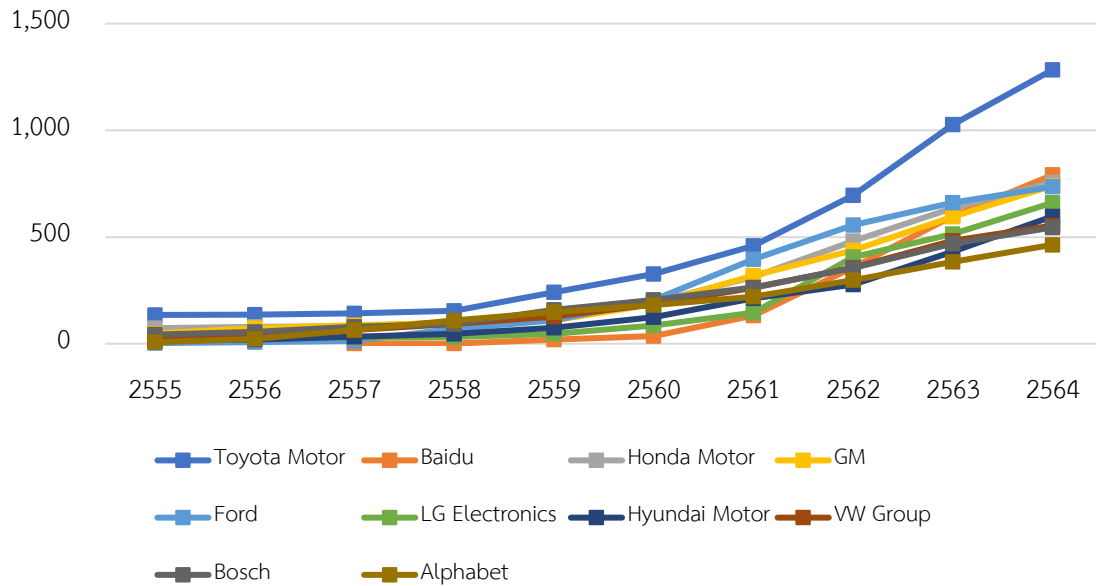
ระบบเหล่านี้เป็นสิ่งที่อยู่นอกห่วงโซ่อุปทานของยานยนต์เดิม การขับเคลื่อนจึงเกิดในลักษณะที่บริษัทรถยนต์เริ่มหาพันธมิตรในกลุ่มผู้ผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ กลุ่มผู้พัฒนาเทคโนโลยีที่อาจอยู่ในรูปของผู้ผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์รายใหญ่ของโลกเทียบเท่าบริษัทยานยนต์ สตาร์ทอัพ (Start-up) หรือการร่วมมือกันเองระหว่างบริษัทรถยนต์ เพื่อพัฒนาซอฟต์แวร์สำหรับใช้ในรถยนต์ของตน ซึ่งกลุ่มผู้ประกอบการเหล่านี้จะมีบทบาทมากขึ้นเรื่อย ๆ

ตัวอย่างการขยับไปสู่ยานยนต์แห่งอนาคตที่ชัดเจน คือ การตั้งบริษัทลูกชื่อ Woven Planet ของ Toyota ในปี พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นการแยกกิจการออกมาเพื่อพัฒนาซอฟต์แวร์ภายใต้ชื่อ Arene ที่คาดว่าจะนำมาใช้ภายในปี พ.ศ. 2568 โดยหน้าที่หลักคือ ควบคุมส่วนประกอบพื้นฐาน เช่น พวงมาลัย เบรก และคันเร่ง และจัดการระบบความปลอดภัย ตลอดจนตำแหน่งและข้อมูลการจราจรของรถยนต์ทุกคันที่มีระบบปฏิบัติการ ไม่ว่าจะยี่ห้อหรือรุ่นใด จะสามารถเข้าถึงฟังก์ชันที่ใช้ร่วมกันได้ ผู้บริโภคสามารถอัปเดตระบบออนไลน์ได้เหมือนกับซอฟต์แวร์บนสมาร์ทโฟน ทำให้สามารถปรับปรุงประสิทธิภาพได้อย่างรวดเร็ว (Nikkei Asia, 2021) รวมถึงเข้าซื้อบริษัท Carmera ในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งเป็นบริษัทสตาร์ทอัพที่ให้บริการแผนที่ความคมชัดสูง การซื้อ Carmera จะทำให้ Toyota เข้าถึงแผนที่ความละเอียดสูงแบบเรียลไทม์ซึ่งจำเป็นสำหรับยานยนต์ไร้คนขับในการค้นหาและนำทางรถยนต์

เช่นเดียวกัน Volkswagen Group ตั้งบริษัทลูกชื่อ Cariad ขึ้นมาในปี พ.ศ. 2563 เพื่อทำหน้าที่พัฒนาซอฟต์แวร์กลางโดยเฉพาะสำหรับรถยนต์ในเครือ เช่น Porsche, Audi, Lamborghini, Bentley, SEAT ฯลฯ เพื่อให้รถยนต์ในเครือเหล่านี้สามารถที่จะแชร์ซอฟต์แวร์เพื่อประหยัดต้นทุนที่ไม่ต้องพัฒนาแยกกัน

หรือกรณี Honda กับ Sony ร่วมกันพัฒนารถ EV ของตน และเปิดตัวรถยนต์ต้นแบบ Afeela ที่มีเทคโนโลยี Self-driving ในระดับ 3 (LV3-ADAS สูงสุดที่ระดับ LV5-ADAS) (Kawasaki, 2023) Foxconn กับ Tier IV ที่เป็นบริษัทสตาร์ทอัพที่ทำเกี่ยวกับ Driving technology กำลังพัฒนาโปรเจกต์ MIH ซึ่งเป็น Open platform ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์ที่สามารถช่วยให้ผู้ผลิตรถยนต์ไฟฟ้าสามารถออกแบบระบบปฏิบัติการขับเคลื่อนอัตโนมัติที่รองรับคำสั่งได้มากขึ้น เรื่องดังกล่าวครอบคลุมไปถึงผู้ผลิตแบตเตอรี่บางรายที่หันมาพัฒนาเทคโนโลยีสำหรับรถยนต์ไฟฟ้าเป็นของตนเอง เช่น LG กับ Magna (ในชื่อ Magna e-powertrain) ที่กำลังพัฒนาเทคโนโลยีขับเคลื่อนอัตโนมัติ (Jaewon, 2023)

เรื่องดังกล่าวสอดคล้องกับจำนวนสิทธิบัตรเกี่ยวกับระบบขับเคลื่อนอัตโนมัติที่ถือครองโดย จำนวนสิทธิบัตรปรับเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ โดยเฉพาะช่วงเกิด COVID-19 หลังปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา บริษัทรถยนต์ที่ถือครองสิทธิบัตรสูงสุด คือ Toyota ที่มีจำนวนสิทธิบัตรเกินกว่า 1,000 ฉบับ ในปี พ.ศ. 2564 ขณะที่บริษัทรถยนต์รายอื่น ๆ มีจำนวนสิทธิบัตรลดหลั่นลงมา (รูปที่ 4.3)

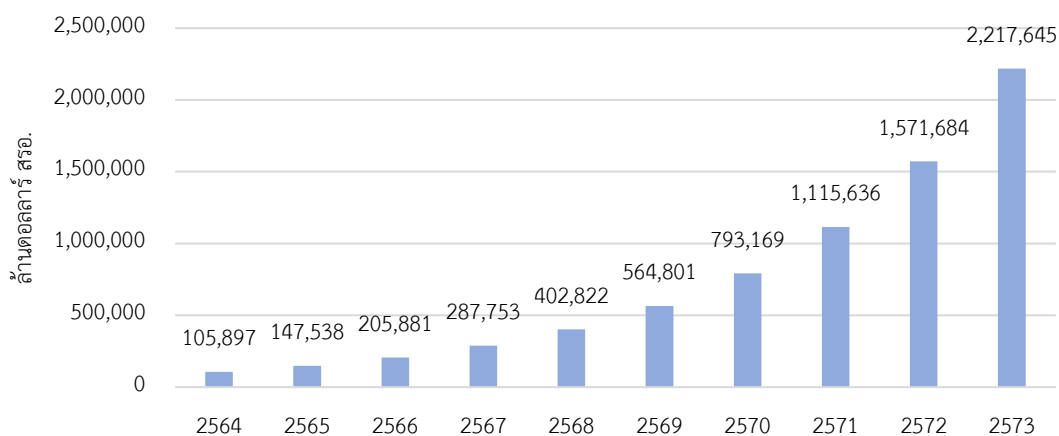

รูปที่ 4.3 บริษัทที่มีสิทธิบัตรเกี่ยวกับรถยนต์อัตโนมัติสูงสุด 10 อันดับแรก

ที่มา: ฐานข้อมูล Statista

สิ่งที่น่าสนใจคือ ผู้ผลิตที่อยู่ในอุตสาหกรรมอื่นๆ อย่าง LG Electronics จากอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ Alphabet ซึ่งเป็นบริษัทแม่ของ Google จากกลุ่ม Tech Company บริษัท Apple ที่เข้ามาเป็นผู้เล่นรายใหม่ในตลาดรถยนต์อัตโนมัติ จำนวนสิทธิบัตรของบริษัทเหล่านี้ที่เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดแสดงถึงความเอาใจริงเอาจังในการเข้ามาในตลาดยานยนต์ (Fukuoka and Shimizu, 2022) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคตเป็นเรื่องใหม่ที่เปิดพื้นที่เล่นให้ผู้ผลิตจากอุตสาหกรรมอื่น ไม่จำกัดอยู่เฉพาะผู้ผลิตรถยนต์เดิม และพื้นที่ดังกล่าวน่าจะเปิดกว้างมากขึ้นในอนาคตอันใกล้

การคาดการณ์ของ Next Move Strategy Consulting พบว่า ตลาดยานยนต์ขับเคลื่อนอัตโนมัติทั่วโลกจะมีมูลค่าสูงกว่า 2.2 ล้านล้านดอลลาร์ สรอ. ในปี พ.ศ. 2573 จากที่มีมูลค่าเพียง 0.1 ล้านล้านดอลลาร์ สรอ. ในปี พ.ศ. 2564 โดยจะมีอัตราการเติบโตอย่างรวดเร็วหลังปี พ.ศ. 2568 เป็นต้นไป (รูปที่ 4.4) การคาดการณ์ดังกล่าว สอดคล้องกับช่วงเวลาของบริษัทรถยนต์หลายรายเสร็จสิ้นกระบวนการพัฒนาเทคโนโลยี Autonomous driving และส่งรถยนต์รุ่นใหม่ของตนเข้าสู่ตลาด

รูปที่ 4.4 ขนาดตลาดของยานยนต์อัตโนมัติปี พ.ศ. 2564 และคาดการณ์ปี พ.ศ. 2565-2573

ที่มา: ข้อมูลคาดการณ์จาก Next Move Strategy Consulting ในฐานข้อมูล Statista

4.3 นัยยะของ RCEP ต่ออุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต

RCEP มีนัยยะที่สำคัญต่ออุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคตอย่างน้อย 5 ประการ

ประการแรก ณ ปัจจุบัน (มกราคม 2567) ยานยนต์ไฟฟ้าในไทยส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าจากต่างประเทศ กิจกรรมการผลิตภายในประเทศยังมีจำกัด และได้เปิดเสรีให้กับผู้ผลิตและส่งออกรายใหญ่อย่างจีนผ่านกรอบ ACFTA ไปแล้ว ในขณะที่กรอบ RCEP ยานยนต์ไฟฟ้าเป็นสินค้าที่ไทยยกเว้นจากการเปิดเสรี ดังนั้น RCEP จึงไม่มีนัยต่อการเปิดตลาดเพิ่มเติมทั้งทางด้านการส่งออก(ไทยยังไม่มีการผลิต) และนำเข้า (เปิดเสรีเพิ่มเติม)

ประการสอง บทวิเคราะห์พัฒนาการของยานยนต์ไฟฟ้าทั่วโลกชี้ให้เห็นว่ายานยนต์ไฟฟ้ายังเป็น Niche จำกัด อยู่เพียงตลาดประเทศพัฒนาแล้วและจีน โอกาสที่ประเทศอื่น ๆ จะเข้าไปผลิตและแข่งขันจึงทำได้ลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน Segment ยานยนต์นั่งส่วนบุคคลที่มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงในทุกมิติ (ราคา ประสิทธิภาพ และคุณภาพ)

ในอนาคตอันใกล้คาดว่าไทยจะเริ่มประกอบยานยนต์ไฟฟ้าและแบตเตอรี่ อันเนื่องมาจาก มาตรการส่งเสริมการลงทุน แต่ลักษณะการผลิตยานยนต์ไฟฟ้าที่ใช้ชิ้นส่วนที่จำกัด ตลาดชิ้นส่วนทดแทนที่คาดว่าจะมีขนาดเล็ก และเทคโนโลยีการผลิตที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่การผลิตยังไม่นิ่งและทำให้บริษัทเจ้าของเทคโนโลยีพยายามเก็บความลับทางด้านเทคโนโลยีที่ประเทศต้นทาง โอกาสที่จะสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจในวงกว้าง น่าจะยังจำกัด ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องถ่ายทอดเทคโนโลยี และการสร้างความเชื่อมโยงมายังส่วนอื่น ๆ ของระบบเศรษฐกิจ (Backward Linkages) นอกจากนี้ผู้ประกอบการไทยที่ต้องการเข้าไปใน GVC ของยานยนต์ไฟฟ้า ยังต้องเผชิญแรงกดดันการแข่งขันที่รุนแรงกับซัพพลายเออร์จากประเทศจีน

ในขณะที่ Segment อื่น ๆ เช่น รถมอเตอร์ไซด์ สามล้อ และ รถขนาดใหญ่ (ทั้งในส่วน บรรทุกและโดยสาร) รวมไปถึงกลุ่มรถดัดแปลงน่าจะเป็นพื้นที่ผู้ประกอบการคนไทยสามารถเข้าไปมีส่วนร่วม ร่วมและ ใช้ประโยชน์จาก RCEP อันเนื่องจากรถยนต์ใน Segment นี้ไทยสามารถใช้ประโยชน์จากขนาด ตลาดที่ใหญ่ ความ ขำนาญในชิ้นงานขึ้นรูป และ/หรือ การ Tailor-made ผลิตภัณฑ์สุดท้ายให้สอดคล้องกับความต้องการของ ผู้บริโภค

ประการที่สาม คือ บทวิเคราะห์มิติอื่น ๆ ของยานยนต์แห่งอนาคต (การเชื่อมต่อ และยานยนต์ไร้คนขับ) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์และซอฟต์แวร์ที่กำกับการทำงานของชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้มีบทบาท สำคัญในการกำหนดความสามารถในการแข่งขัน³² เรื่องดังกล่าวส่งผลต่อยานยนต์แบบสันดาปภายในมากกว่ายาน ยนต์ไฟฟ้า เพราะพื้นฐานยานยนต์ไฟฟ้ามีการพึ่งพาชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์สูงเป็นทุนเดิม การเพิ่มมิติทางการ การเชื่อมต่อและการขับเคลื่อนมิติเป็นเรื่องต่อยอดและทำได้ไม่ยากเมื่อเทียบกับยานยนต์เครื่องสันดาปภายในที่จะเกิด การเปลี่ยนแปลง

ในขณะที่ยานยนต์เครื่องสันดาปภายในที่แม้ชิ้นส่วนดั้งเดิมต่าง ๆ ยังคงมีความต้องการอย่าง ต่อเนื่อง แต่ชิ้นส่วนเหล่านี้จำเป็นต้องถูกดัดแปลงให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของยานยนต์ที่มีเชื่อมต่อและ การขับเคลื่อนมิติเพิ่มขึ้น ดังนั้นสำหรับประเทศที่เป็นฐานการผลิตรถยนต์ให้กับบริษัทรถยนต์ข้ามชาติของไทย และอีกหลาย ๆ ประเทศในยุโรป (โปแลนด์ ฮังการี) และละตินอเมริกาจำเป็นต้องเตรียมกำลังคนทางด้าน อิเล็กทรอนิกส์และซอฟต์แวร์จึงเป็นเรื่องสำคัญเพื่อรักษาบทบาทของตนใน GVC ของรถยนต์

ประการที่สี่ คือ การทวิความสำคัญของชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์และซอฟต์แวร์ ผนวกกับกระแสการแข่งขัน ที่รุนแรง ผู้ผลิตชิ้นส่วนอื่น ๆ ที่มีใช้อิเล็กทรอนิกส์ เช่น ตัวถัง ระบบขับเคลื่อน ระบบความเย็น (หม้อน้ำ) ระบบไอ เสีย ต้องเผชิญแรงกดดันทางด้านราคาและการลดต้นทุนที่รุนแรงขึ้นไปอีก ดังนั้นโอกาสที่ผู้ประกอบการรายกลาง และเล็กต้องออกจาก GVC จึงมีความเป็นไปได้สูง

ทางเลือกของการปรับตัวของผู้ประกอบการรายกลางและเล็กที่ไม่สามารถทนต่อแรงกดดัน ได้ การหันไปผลิตชิ้นส่วนเพื่อตลาดทดแทน หรือ Aftermarket เพิ่มมากขึ้น (หากไม่ต้องการเลิกกิจการ) การปรับ ตัวดังกล่าวต้องใช้ อววน. และมุ่งไปสู่ชิ้นส่วนยานยนต์อัจฉริยะ (Smart Auto parts)

³² เช่น Volkswagen ต้องเลื่อนการผลิตรถยนต์รุ่น Trinity ที่คาดว่าจะเริ่มในปี พ.ศ. 2569 ออกไปก่อน เพื่อใช้เวลาแก้ปัญหาระบบซอฟต์แวร์ของรถ (Raymunt, 2022) หรือ ปัญหาการขาดแคลนชิปเซมิคอนดักเตอร์ขาดแคลนส่งผลต่อการบริหารจัดการการผลิตระยะเวลาส่งมอบรถยนต์ หรือหยุดผลิต ชั่วคราว

ประการที่สุดท้าย คือ ทิศทางการพัฒนาดังกล่าวทำให้ความต้องการชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ความต้องการชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์จากอุตสาหกรรมยานยนต์ในกลุ่มนี้เพิ่มจาก 40 พันล้านดอลลาร์ สหรัฐ. ในปี พ.ศ. 2563 เป็น 63 พันล้านดอลลาร์ สหรัฐ. ในปี พ.ศ. 2565 และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นมากกว่าเท่าตัวและมีมูลค่ากว่า 149 พันล้านดอลลาร์ สหรัฐ. ภายในปี พ.ศ. 2573 (รูปที่ 4.5)

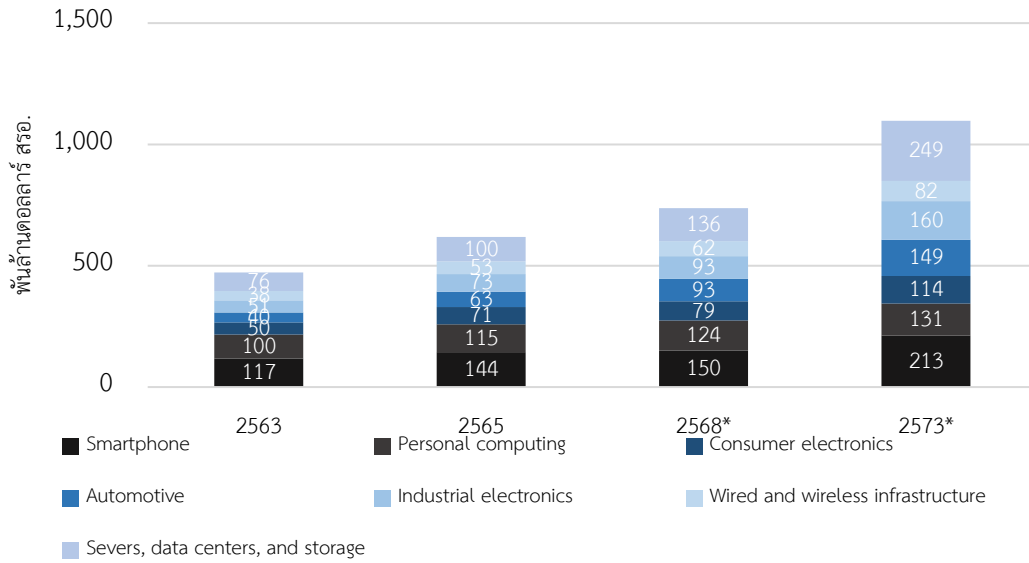
เรื่องดังกล่าวถูกกำกับด้วยปัญหาภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างจีน และสหรัฐฯ ที่เริ่มตั้งแต่สงครามการค้า (Trade war) สงครามเทคโนโลยี (Tech war) ความพยายามแบ่งแยก GVC ที่ทำให้เกิดกระแสการเบี่ยงเบนการค้าและการลงทุนของทั้งสองประเทศ

ในขณะที่ไทยก็พยายามยกระดับศักยภาพทางการผลิตอุตสาหกรรมสมาร์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อตักตวงโอกาสที่กำลังเกิดขึ้น เช่น กลุ่ม ปตท. ที่กำลังวางแผนเพื่อลงทุนในอุตสาหกรรม Semiconductor ต้นน้ำ³³ มีการย้ายฐานการลงทุนมายังไทยเพื่อลดผลกระทบจากปัญหาภูมิรัฐศาสตร์ (เช่น การย้ายฐานของกลุ่ม Printed Circuit Board การเพิ่มกำลังการผลิตของกลุ่ม Delta ในไทย การขยายการลงทุนของ Infineon เป็นต้น) นอกจากนี้ไทยก็พยายามเตรียมกำลังคนเพื่อรองรับความต้องการชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้ (เช่น กระทรวง อว. ตั้งเป้าผลิตกำลังคนทางด้านเซมิคอนดักเตอร์อย่างน้อย 200 คน/ปีผ่านหลักสูตร Sandbox ต่าง ๆ³⁴ คณะวิศวกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังกลับมาเปิดหลักสูตรวิศวกรรมไฟฟ้า เป็นต้น)

เพื่อให้สามารถรับมือกับกระแสยานยนต์แห่งอนาคต ความร่วมมือระหว่างกลุ่มผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์กับกลุ่มสมาร์อิเล็กทรอนิกส์เป็นเรื่องสำคัญและมีส่วนช่วยผู้ประกอบการทั้งสองกลุ่มอุตสาหกรรม โดยกลุ่มชิ้นส่วนยานยนต์จำเป็นต้องนำเอาชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ และ/หรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตเพื่อให้ชิ้นส่วนของตนสามารถทำงานสอดคล้องกับกระแสยานยนต์สมัยใหม่ได้มากขึ้น ในขณะที่ผู้ผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะรายกลางและเล็กที่ต้องเผชิญแรงกดดันไม่แตกต่างจากกลุ่มยานยนต์จำเป็นต้องพยายามขยายฐานลูกค้าและกระจายตลาดของตนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ความร่วมมือจะมีส่วนช่วยให้การขับเคลื่อนกำลังคนทำได้อย่างต่อเนื่อง ความพยายามอย่าง Cluster of FTI Future Mobility-ONE ของสภาอุตสาหกรรมเป็นตัวอย่างของความร่วมมือที่ควรขยายผล และเป็น Platform ที่หน่วยงานภาครัฐสามารถเข้าไปช่วยเหลือเพื่อให้ผู้ประกอบการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ นวัตกรรม และ เทคโนโลยีได้เพิ่มมากขึ้น

³³ จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ณ ขณะนี้ ปตท. ได้บรรลุความตกลงเบื้องต้นกับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนในโครงสร้าง Silicon Carbide Fab ที่จะเริ่มดำเนินการภายในตุลาคม 2024 เรื่องดังกล่าวเพิ่มเติมจากการตั้งบริษัท อรุณ พลัส (ARUN PLUS) ในปี พ.ศ. 2564 ขึ้นมา โดยเฉพาะเพื่อเดินหน้าธุรกิจที่เกี่ยวกับยานยนต์ไฟฟ้าแบบเต็มตัว จากนั้นจึงตั้งบริษัทย่อยในเครือ ARUN PLUS ภายใต้ความร่วมมือกับพันธมิตรทั้งในและต่างประเทศ (กรุงเทพธุรกิจ, 2565)

³⁴ อ้างอิงจาก <https://www.mhesi.go.th/index.php/all-media/infographic/9081-660601general1.html>

รูปที่ 4.5 รายได้ในตลาดเซมิคอนดักเตอร์ทั่วโลกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563-2573 จำแนกตามการใช้งาน
ที่มา: ฐานข้อมูล Statista

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

งานศึกษาฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อประเมินผลกระทบความตกลงกรอบความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค หรือที่รู้จักกันในวงกว้างว่าเป็น RCEP และการวิเคราะห์โอกาสด้านการวิจัยและพัฒนาและยกระดับผู้ประกอบการ งานศึกษาเริ่มจากการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับคุณลักษณะและปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิก RCEP การเข้าใจความตกลงในกรอบ RCEP และใช้อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคตเป็นกรณีศึกษาเชิงลึก

ข้อค้นพบสำคัญในการศึกษานี้พบว่า RCEP เป็นการรวมกลุ่มของประเทศสมาชิกที่มีความหลากหลายสูงทั้งมิติทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นการขับเคลื่อนความตกลงระหว่างประเทศสมาชิกจำเป็นต้องสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในระยะสั้น การพัฒนาพื้นฐานทางเศรษฐกิจในระยะปานกลาง และลดช่องว่างการพัฒนาระหว่างประเทศสมาชิก

ที่ผ่านมาสมาชิกจำนวนหนึ่งมีปฏิสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างกันที่สูง โดยเฉพาะกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ (ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และจีน) กลุ่มประเทศเศรษฐกิจขนาดใหญ่ในอาเซียน (สิงคโปร์ มาเลเซีย ไทย และเวียดนาม) และเป็นความสัมพันธ์ในเครือข่ายการผลิต หรือ Global Value Chain (GVCs) เพื่อเป็น Global Factory บ้อนสินค้าสำเร็จรูปไปยังตลาดโลก ดังนั้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิก RCEP ต้องพึ่งพาความต้องการจากภูมิภาคอื่น ๆ

สำหรับไทย ประเทศสมาชิก RCEP เป็นคู่ค้า นักลงทุน และแหล่งลงทุนสำคัญของไทย โดยไทยค้าขายกับประเทศสมาชิก RCEP คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 60 ของมูลค่าการค้าระหว่างประเทศทั้งหมด (ข้อมูลปี พ.ศ. 2565) และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ไทยเชื่อมโยงทางด้านการค้ากับสมาชิก RCEP ส่วนใหญ่เป็นการเชื่อมโยงผ่าน GVCs ในภาพรวมไทยพึ่งพาขึ้นส่วนและส่วนประกอบจากประเทศสมาชิก เพื่อผลิตและจำหน่ายสินค้าอุตสาหกรรมสำเร็จรูปไปทั่วโลก (ทั้งในและนอกประเทศสมาชิก RCEP)

สินค้าส่งออกสำคัญของไทยไปยังประเทศสมาชิก RCEP ส่วนใหญ่เป็นสินค้า ได้แก่ สินค้าอิเล็กทรอนิกส์ (HS 84 และ 85) กลุ่มยานยนต์ (รถยนต์และชิ้นส่วน) (HS 86-89) ผลิตภัณฑ์พลาสติกและยาง (HS 39-40) และอาหารสำเร็จรูป (HS 16-24) ในขณะที่สินค้านำเข้าส่วนใหญ่ของไทยจากสมาชิก RCEP เป็นวัตถุดิบและสินค้าขั้นกลางที่นำไปใช้เพื่อผลิต ได้แก่ ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องจักร (HS 84 และ 85) เพื่อนำมาใช้ในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมอื่น ๆ ทั้งที่เป็นสินค้าสำเร็จรูปอย่างเครื่องใช้ไฟฟ้า และสินค้ากึ่งสำเร็จรูป (เช่น ฮาร์ดดิสก์ และแผงวงจร เป็นต้น)

บทวิเคราะห์ดัชนีการเสริมซึ่งกันและกันทางด้านการค้า หรือ TCI (Trade Complementary Index) ชี้ให้เห็นว่าสมาชิก RCEP ส่วนใหญ่มีค่า TCI ที่สูงเมื่อนำเอาโครงสร้างการนำเข้าของตนไปเทียบกับโครงสร้างการส่งออกของจีนที่เป็น Global Factory อย่างไรก็ตามสมาชิก RCEP จำนวนมาก ยกเว้น เพียง เกาหลีใต้ มาเลเซีย มีค่า TCI ที่สูงเมื่อเทียบกับการส่งออกของประเทศนอกสมาชิก RCEP อย่างสหรัฐฯ และสูงกว่าเมื่อเทียบกับประเทศสมาชิก RCEP แนวโน้มดังกล่าวตอกย้ำคุณลักษณะเฉพาะของ RCEP ที่ไม่ใช่กลุ่มปิดที่ประเทศสมาชิกค้ากันเองสูง แต่ยังสัมพันธ์กับประเทศนอกสมาชิก RCEP นอกจากนี้ค่า TCI ของสมาชิก RCEP แตกต่างกันออกไปตามตำแหน่งบน GVC และ Lead Firms ใน GVC ที่เข้ามาใช้ประเทศสมาชิกเป็นฐาน เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ และไทย เป็นฐานการผลิตสำคัญของญี่ปุ่นในภูมิภาค

ทางด้านการลงทุน ประเทศสมาชิก RCEP มีความสำคัญทางด้านการลงทุนโดยตรงเป็นทั้งที่นักลงทุนจากประเทศ RCEP เข้ามาลงทุนในไทย และเป็นแหล่งที่นักลงทุนโดยตรงของไทยออกไปลงทุนโดยตรง และส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีใช้ภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะภาคบริการ ภาคเศรษฐกิจเหล่านี้ยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะข้อจำกัดในด้านสัดส่วนการถือหุ้นโดยชาวต่างชาติ ไม่เหมือนในภาคอุตสาหกรรมที่มีระดับการเปิดเสรีมากกว่า และยังไม่มีการเปิดเสรีภาคบริการเพิ่มเติมภายใต้กรอบ RCEP

ความตกลง RCEP ประกอบด้วย 20 ข้อบท (Chapters) มีเพียง 10 ข้อบทที่มีพันธะผูกพัน ส่วนที่เหลือเป็นข้อบทครอบคลุมความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกและลดช่องว่างการพัฒนาระหว่างกันและกัน ข้อบทที่มีพันธะผูกพันสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กลุ่มแรก เป็นข้อบทเกี่ยวกับการเปิดเสรีทางการค้าสินค้าและบริการ ในขณะที่กลุ่มที่สอง เป็นการสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก เช่น พิธีการศุลกากร การอำนวยความสะดวกทางการค้า มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช มาตรฐาน กฎระเบียบทางเทคนิค เป็นต้น

การเปิดเสรีทางการค้าสินค้าภายใต้กรอบ RCEP ส่วนใหญ่สอดคล้องกับการเปิดเสรีที่ทำในกรอบ FTA ที่เป็น ASEAN plus ที่ทำก่อนหน้านี้ สิทธิพิเศษทางภาษีที่ไทยให้ ภายใต้กรอบ RCEP มีจำกัด ในขณะที่การเปิดเสรีการค้าบริการภายใต้ RCEP มีความคล้ายคลึงกับ AFAS 10th package โดยอาจมีความแตกต่างกันเล็กน้อย โดยเฉพาะใน Mode 3 (Foreign Presence) และ 4 (Movement of Natural Persons) พันธกรณีในกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ไทยได้ดำเนินไปก่อนหน้านี้แล้ว

การเปิดเสรีที่สำคัญที่สุดภายใต้กรอบ RCEP คือ การเป็นกรอบ FTA แรกที่ประเทศมหาอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และจีน ในขณะที่ประเทศอื่น ๆ การเปิดเสรีเพิ่มเติมกว่ากรอบ FTA เดิมมีค่อนข้างจำกัด

การเปิดเสรีภายใต้กรอบ RCEP มีระยะเวลาการปรับตัวที่ยาวนานกว่า 20 ปี และมีความสลับซับซ้อน ไม่ที่จะเป็นการยอมให้มีสินค้าที่ไม่ผูกพันการเปิดเสรีทั้งกับทุกประเทศสมาชิก หรือเฉพาะกับบางประเทศ ให้อิสระกับประเทศสมาชิกที่จะมีตารางลดภาษีศุลกากรกลางตารางเดียวกับประเทศสมาชิกทุกประเทศ หรือจะแยกเป็นกลุ่มประเทศ และยังมี ประเทศสมาชิกสามารถมีกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดเพิ่มเติมจากกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดกลาง (Chapter 3) หรือที่อ้างถึงว่าเป็น Tariff Differential

กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดในกรอบ RCEP มีความยากในระดับปานกลาง โดยยากกว่าเมื่อเทียบกับ AFTA AANZFTA AKFTA และ ACFTA แต่ง่ายกว่าเมื่อเทียบกับ CPTPP และ JAEPA กรอบ RCEP ยินยอมให้มีการสะสมถิ่นกำเนิดระหว่างประเทศสมาชิกได้ ในระดับปานกลางที่เรียกว่าเป็น Diagonal cumulation ไม่เหมือน CPTPP ที่ยอมให้นำเฉพาะส่วนย่อยที่มาจากประเทศสมาชิก หรือที่เรียกว่าเป็น Full Cumulation แต่ RCEP ยินยอมให้ผู้ประกอบการในประเทศสมาชิกสามารถทำการรับรองสิทธิตนเองได้ หรือ Self-certification ในขณะที่ไม่มีใน CPTPP

การใช้ประโยชน์สิทธิพิเศษทางภาษีตามกรอบ RCEP ของไทยในปีแรก (2565) ทั้งทางด้านการนำเข้าและส่งออกอยู่ในระดับที่ต่ำทั้งจำนวนรายการสินค้าที่ขอใช้สิทธิ มูลค่าการขอใช้สิทธิ (ต่ำไม่เกิน 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี) และกระจุกตัวเพียง 3 ประเทศ คือ จีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น การใช้สิทธิส่วนใหญ่ใช้ผ่านกรอบ FTA ที่ลงนามก่อนหน้านี้

กรณีศึกษายานยนต์แห่งอนาคตซึ่งประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ยานยนต์ที่สามารถเชื่อมต่อสิ่งต่าง ๆ (Connected) ยานยนต์ขับเคลื่อนอัตโนมัติ (Automated) ยานยนต์ที่ใช้ร่วมกัน (Shared) และยานยนต์ไฟฟ้า (Electrified) สำหรับไทยเป็นฐานการผลิตยานยนต์สันดาปภายใน (ทั้งรถยนต์สำเร็จรูป หรือ ICEVs และชิ้นส่วน) มาอย่างยาวนาน และฐานการผลิตเพื่อส่งออกตั้งแต่สหราชอาณาจักรใหม่เป็นต้นมา (มากกว่า 20 ปี) การส่งเสริมอุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคตควรขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กันได้โดยไม่จำเป็นต้องทุ่มเทน้ำหนักไปที่ด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป

พื้นที่ศักยภาพสำหรับยานยนต์ไฟฟ้าสำหรับผู้ประกอบการไทยไม่ใช่ยานยนต์ไฟฟ้านั่งส่วนบุคคล แต่เป็น Segment อื่น ๆ เช่น รถมอเตอร์ไซด์ สามล้อ และ รถขนาดใหญ่ (ทั้งในส่วนบรรทุกและโดยสาร) รวมไปถึงกลุ่มรถดัดแปลงน่าจะเป็นพื้นที่ที่ผู้ประกอบการคนไทยสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและใช้ประโยชน์จาก RCEP ในขณะที่มิติอื่น ๆ ของยานยนต์แห่งอนาคต โดยเฉพาะ ยานยนต์ที่สามารถเชื่อมต่อสิ่งต่าง ๆ (Connected) และ ยานยนต์ขับเคลื่อนอัตโนมัติ (Automated) เป็นอีกพื้นที่ศักยภาพให้ผู้ประกอบการไทยรับมือกับแรงกดดันการแข่งขันที่รุนแรงขึ้น พื้นที่เหล่านี้ผู้ประกอบการต้องใช้ประโยชน์ ออวน. เพื่อให้ตักตวงศักยภาพได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ครอบคลุมความตกลงอย่าง RCEP มีบทบาทที่จะเข้ามากระตุ้นให้เกิดการใช้ประโยชน์จาก ออวน. ได้

5.2 บทวิเคราะห์โอกาสด้านการวิจัยและพัฒนาและยกระดับผู้ประกอบการ

ดังที่กล่าวข้างต้นโครงสร้างประเทศสมาชิก RCEP ที่มีความหลากหลายโดยเฉพาะระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ พันธกรณีภายใต้ RCEP ที่ให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระยะสั้น (Quick Win) จึงมีจำกัด ดังนั้นโอกาสด้านการวิจัยและพัฒนาและยกระดับผู้ประกอบการจึงอยู่ที่การใช้ประโยชน์จากพันธกรณีด้านอื่น ๆ (พันธกรณีกลุ่มที่ 2)

การใช้ประโยชน์ประการแรกของ RCEP ในภาพรวม คือ การมีกติกากำหนดกลาง (Rule-based Framework) ให้กับประเทศสมาชิกเพื่อลดความเสี่ยงจากมาตรการฝ่ายเดียว (Unilateral Action) โดยเฉพาะจากประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ เรื่องดังกล่าวสำคัญท่ามกลางกระแสการกีดกันการค้า (Protectionism) ที่ขยายวง และการแทรกแซงตรงของรัฐในอุตสาหกรรมต่าง ๆ (Industrial policy) ที่เพิ่มขึ้น

ในขณะที่ไทยเป็นประเทศเล็ก มีเศรษฐกิจเปิด และอยู่ในกลุ่มประเทศรายได้ปานกลาง (ยังไม่รวย) แต่กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัย การพึ่งพาการส่งออกยังคงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจในระยะปานกลาง การมี Rule-based Framework อย่าง RCEP มีส่วนช่วยให้ไทยสามารถบริหารจัดการความเสี่ยงจากมาตรการที่ออกโดยมหาอำนาจทางเศรษฐกิจฝ่ายเดียว และทำให้การวางแผนทางธุรกิจทำได้ดีขึ้นท่ามกลางสภาพแวดล้อมในโลกที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนสูง

ในขณะที่การใช้ประโยชน์ RCEP เพื่อกระตุ้นการใช้ประโยชน์ด้านการวิจัยและพัฒนาควรมุ่งไปที่การกำหนดมาตรฐานสินค้าระหว่างประเทศสมาชิก RCEP ทั้งนี้เพราะ

1. โลกกำลังอยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่านทางด้านเทคโนโลยี มีสินค้าใหม่ที่กำลังออกสู่ตลาดและมาตรฐานสากลของสินค้านั้น ๆ ยังไม่มี การที่ไทยมีโอกาสร่วมกำหนดมาตรฐานสินค้ากลางในระดับภูมิภาคทำให้ไทยได้ตระหนักถึงพัฒนาการที่สำคัญของสินค้านั้น และเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเป็นผู้นำในสินค้านั้น ๆ

2. การมีส่วนร่วมพัฒนาความร่วมมือในการกำหนดมาตรฐานสินค้าระหว่างประเทศสมาชิก RCEP ยังมีส่วนช่วยกระตุ้นให้ผู้ประกอบการใช้ประโยชน์จาก ออวน. ที่เป็นการลงทุนระยะปานกลาง (จ่ายวันนี้ และทยอยเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ในระยะต่อมา) ดังนั้น การใช้ประโยชน์จาก RCEP ผ่านการมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานชิ้นส่วนรถยนต์เหล่านี้จึงมีส่วนช่วยเพิ่มความมั่นใจให้ผู้ประกอบการเกี่ยวกับศักยภาพตลาดและตัดสินใจใช้ประโยชน์จาก ออวน.

จากทั้ง 20 ข้อบทของ RCEP มี 2 ข้อบทที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรฐานสินค้า ได้แก่ ข้อบทที่ 5 มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช ซึ่งเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหาร อาหารแห่งอนาคต และ ข้อบทที่ 6 มาตรฐาน กฎระเบียบทางเทคนิค และกระบวนการตรวจสอบและรับรอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับสินค้าอุตสาหกรรม เนื่องจาก การศึกษาใช้ยานยนต์แห่งอนาคตเป็นกรณีศึกษา การวิเคราะห์ในลำดับถัดไปจึงอ้างอิงกับข้อบทที่ 6 เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามโดยหลักการบทวิเคราะห์สามารถนำไปประยุกต์กับกรณีผลิตภัณฑ์อาหาร

เป้าหมายสำคัญของข้อบทที่ 6 มาตรฐาน กฎระเบียบทางเทคนิค และกระบวนการตรวจสอบและรับรอง คือ ความพยายามให้กฎระเบียบทางด้านเทคนิคต่าง ๆ ไม่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือกีดกัน (Article 6.2 (a)) หากต้องการกำหนดกฎระเบียบใหม่ การดำเนินการต้องอิงกับกฎกลางอย่าง Technical Barriers to Trade (TBT) ขององค์การการค้าโลก หรือ WTO (World Trade Organization) ไม่ใช่ทำตามอำเภอใจ (Article 6.2 (b)) และสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกในการพัฒนากฎระเบียบและช่วยเหลือให้ประเทศสมาชิกต่าง ๆ ปฏิบัติตามกฎเหล่านี้ได้

การขับเคลื่อนการกำหนดมาตรฐานขึ้นส่วนรณยตร์ระหว่างสมาชิก RCEP ควรดำเนินการดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมในฝั่งไทยเพื่อมีขึ้นส่วนเป้าหมายที่ไทยมีความสามารถในการแข่งขัน และหรือมีศักยภาพที่จะต่อยอด และการสำรวจมาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความพร้อมดังกล่าว สอวช. ควรจัดทำการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับขึ้นส่วนยานยนต์ โดยการศึกษาควรให้ความสำคัญ

a. ขึ้นส่วนในตลาด REM เพื่อระบุขึ้นส่วนเป้าหมาย และการเชิญชวนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน

b. สำรวจมาตรฐานขึ้นส่วนต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั้งในและต่างประเทศ และ

c. ศึกษาโครงสร้างการค้าในกลุ่มประเทศสมาชิก RCEP เพื่อตีกรอบพันธมิตรในการขับเคลื่อนการกำหนดมาตรฐานขึ้นส่วน

2. การหาแนวร่วมเพื่อผลักดันการจัดตั้งคณะทำงาน หรือ Working Group ภายใต้กรอบ ข้อบทที่ 6 มาตรฐาน กฎระเบียบทางเทคนิค และกระบวนการตรวจสอบและรับรอง เพื่อนำเอาผลการศึกษาจากขั้นตอนแรกมาใช้ประโยชน์

นอกจากนั้น สอวช. สามารถเพิ่มบทบาทด้านการเจรจาระหว่างประเทศภายใต้กรอบ RCEP โดยมีบทบาทเพิ่มในการจัดอบรมและสร้างเครือข่ายของ SMEs รวมไปถึงวิสาหกิจรายย่อย (Micro Enterprises) ของประเทศ หรือที่อ้างถึงเป็น MSMEs (Micro, small and Medium enterprises) สมาชิก RCEP ในการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีต่าง ๆ (เช่น เทคโนโลยีดิจิทัลและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับอีคอมเมิร์ซ เป็นต้น) เรื่องดังกล่าวอาจขับเคลื่อนผ่านกรอบความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและเทคนิค (ข้อบทที่ 16 ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและเทคนิค) กรอบ SMEs (ข้อบทที่ 14 วิสาหกิจขนาดกลางและย่อม) หรือ กรอบอีคอมเมิร์ซ (ข้อบทที่ 12 อีคอมเมิร์ซ) การอบรมและการสร้างเครือข่ายไม่เพียงแต่เป็นเวทีที่ผู้ประกอบการเหล่านี้ได้เรียนรู้และใช้ประโยชน์จาก อววน. แต่ยังเป็นการเพิ่มช่องทางการค้าให้ผู้ประกอบการเหล่านี้ไปพร้อม ๆ กันได้ และกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนย้ายของกำลังคนทักษะสูงในกลุ่ม RCEP อีกทางหนึ่ง

บทวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับยานยนต์แห่งอนาคตชี้ให้เห็นว่ามีพื้นที่ศักยภาพทางธุรกิจ 2 ส่วน

ส่วนแรกเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับยานยนต์ไฟฟ้าที่วันนี้ภาครัฐให้ความสำคัญ อย่างไรก็ตามการส่งเสริมยานยนต์ไฟฟ้าควรให้ความสำคัญไปยัง Segment อื่น ๆ ที่ไม่ใช่รถยนต์นั่งส่วนบุคคล เช่น รถมอเตอร์ไซด์ สามล้อ และรถขนาดใหญ่ (ทั้งในส่วนบรรทุกและโดยสาร) รวมไปถึงกลุ่มรถดัดแปลง กลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มที่ไทยน่าจะได้เปรียบมากกว่าเมื่อเทียบกับ Segment รถยนต์นั่งส่วนบุคคลที่วันนี้แม้มีส่วนแบ่งตลาดที่ใหญ่ แต่มีการแข่งขันอย่างรุนแรงระหว่างผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของเทคโนโลยี ประเทศอื่น ๆ รวมทั้งไทยยังไม่ได้เปรียบที่โดดเด่นกว่าประเทศที่เป็นเจ้าของเทคโนโลยีเหล่านี้

ในขณะที่ Segment อื่น ๆ ไทยมีความได้เปรียบและปัญหาที่แตกต่างกันไปดังนำเสนอในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 จุดเด่น/ความได้เปรียบของไทยและปัญหาของ Segment ของรถยนต์ไฟฟ้าอื่น ๆ

Segment ของรถยนต์ไฟฟ้าอื่น ๆ	จุดเด่น/ความได้เปรียบของไทยและปัญหา
รถมอเตอร์ไซด์	<p>จุดเด่น/ความได้เปรียบของไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ไทยมีตลาดรถจักรยานยนต์ที่ใหญ่เป็นอันดับต้นของกลุ่ม RCEP ● การส่งเสริมให้เปลี่ยนจากรถจักรยานยนต์เครื่องสันดาปภายในมาเป็นไฟฟ้าน่าจะมีประโยชน์สุทธิทางด้านสิ่งแวดล้อมในวงกว้างกว่า ● รถยนต์จักรยานยนต์ไฟฟ้าสามารถขับเคลื่อนได้ง่ายกว่าเนื่องจากความจำเป็นต้องลงทุนสถานีชาร์จให้ครอบคลุมมีความจำเป็นน้อยกว่า แต่เป็นการลงทุนในลักษณะตู้เปลี่ยนแบตเตอรี่ <p>ปัญหา</p> <ul style="list-style-type: none"> ● การขาดนโยบายการพัฒนาที่ชัดเจนและต่อเนื่อง เช่น ความล่าช้าในการออกระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมรถมอเตอร์ไซด์ไฟฟ้า (ชิ้นส่วนที่จะได้รับสิทธิการลดภาษี) เป็นต้น
สามล้อไฟฟ้า	<p>จุดเด่น/ความได้เปรียบของไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> ● เป็น Segment เฉพาะของไทย และทำให้ความเสียหายที่จะเผชิญแรงกดดันการแข่งขันจากต่างประเทศอย่างรุนแรงมีค่อนข้างต่ำ ● การส่งเสริมสามารถรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการท่องเที่ยว ● การพัฒนาจำเป็นต้องมีการดัดแปลงในตัวรถซึ่งผู้ประกอบการไทยมีความได้เปรียบอยู่เดิม <p>ปัญหา</p> <ul style="list-style-type: none"> ● การความล้ากันในกฎระเบียบ เช่น ความล่าช้าในการออกใบอนุญาตจดทะเบียนสามล้อ เป็นต้น

Segment ของรถยนต์ไฟฟ้าอื่น ๆ	จุดเด่น/ความได้เปรียบของไทยและปัญหา
รถขนาดใหญ่ (ทั้งในส่วนบรรทุกและโดยสาร)	<p>จุดเด่น/ความได้เปรียบของไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ความสามารถในการแข่งขันไม่ได้อยู่ที่เทคโนโลยีของการขับเคลื่อนยานยนต์ด้วยไฟฟ้าเท่านั้น แต่ยังเป็น การดัดแปลงเพื่อให้รถสามารถตอบโจทย์ความต้องการของลูกค้าแต่ละรายได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นผู้ประกอบการไทยจึงมีพื้นที่ที่จะสร้างความได้เปรียบเฉพาะและแข่งขันกับรถยนต์นำเข้าทั้งคันได้ดีกว่าเมื่อเทียบกับรถยนต์นั่งส่วนบุคคล <p>ปัญหา</p> <ul style="list-style-type: none"> ● การขาดความชัดเจนในการส่งเสริม เช่น ความล่าช้าในการส่งเสริมรถเมล์ไฟฟ้า เป็นต้น
กลุ่มรถดัดแปลง	<p>จุดเด่น/ความได้เปรียบของไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> ● เป็นทางเลือกของการลดการปล่อยมลพิษในระยะสั้นเพราะต้นทุนในการดัดแปลงต่ำกว่าเมื่อเทียบกับการหันมาใช้รถยนต์ไฟฟ้า โดยเฉพาะกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มีกำลังซื้อจำกัด และยังขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการใช้รถยนต์ไฟฟ้าเพื่อทดแทนรถยนต์เครื่องสันดาปภายใน ● ผู้ประกอบการภายในประเทศมีศักยภาพในการดำเนินการและมีการทำกันอย่างกระจัดกระจาย การส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบเป็นอีกแนวทางส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากอรวน. ● เป็น Segment ที่รัฐบาลส่งเสริม <p>ปัญหา</p> <ul style="list-style-type: none"> ● การขาดมาตรการขับเคลื่อนที่ชัดเจนและเหมาะสม เช่น การยังไม่มีมาตรฐานของยานยนต์ดัดแปลง การยกระดับการผลิตของผู้ประกอบการรายย่อย เป็นต้น

อีกส่วนหนึ่ง คือ การพัฒนาชิ้นส่วนยานยนต์อัจฉริยะเพื่อตลาด Aftermarket (หรือบางครั้งเรียกว่าเป็นตลาด REM หรือ Replacement Equipment Manufacturing (ที่ไม่เน้นรวมชิ้นส่วนที่เข้าสู่ศูนย์บริการของบริษัทรถยนต์) การมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานน่าจะทำให้ผู้ประกอบการตระหนักถึงศักยภาพทางด้านตลาดและกล้างลงทุน โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จาก อรวน. โดยการกำหนดมาตรฐานในสินค้าเหล่านี้ต้องตระหนักคุณลักษณะสำคัญดังนี้

1. การพัฒนาควรให้ความสำคัญกับการต่อยอดจากสิ่งที่ผู้ประกอบการกำลังดำเนินการอยู่ และ/หรือ มีความสนใจ ดังนั้นการขับเคลื่อนต้องให้ผู้ประกอบการมีส่วนร่วมและเป็นกลจักรนำ

2. คำคุณศัพท์ “อัจฉริยะ” ต้องเป็นความหมายกว้าง และไม่ติดกับดัก Hi-tech ดังนั้นชิ้นส่วน ยานยนต์อัจฉริยะ อาจ หมายถึงเพียง การฝัง Sensor เข้าไปในชิ้นส่วนยานยนต์เพื่อให้ชิ้นส่วนดังกล่าวเชื่อมต่อกับ ระบบ electronics ในรถยนต์ได้ การคาดหวังความสลับซับซ้อนที่ไปไกลกว่าศักยภาพของผู้ประกอบการอาจทำให้ การขับเคลื่อนไม่ประสบผลสำเร็จ

3. การส่งเสริมการใช้ประโยชน์ อววน. ควรกระตุ้นให้เกิดตลาด Aftermarket โดยเฉพาะ การกระตุ้นความต้องการที่ผู้บริโภคขั้นสุดท้าย³⁵ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการหันมาใช้ประโยชน์จาก อววน. เช่น การส่งเสริมอยู่ยออัจฉริยะ หรือ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้ชิ้นส่วน ระบบข้อมูลของ การใช้บริการอยู่ หรือศูนย์บริการเพื่อเปลี่ยนอะไหล่ (รูปที่ 5.1)

4. ผู้ผลิตชิ้นส่วนใน Aftermarket มีจำนวนมาก ผลิตหลากหลายชิ้นส่วน และหลากหลาย ในการดำเนินธุรกิจ ดังนั้นไม่ใช่ทุกรายที่พร้อมจะ Commit การลงทุนและใช้ประโยชน์จาก อววน. การขับเคลื่อน จึงน่าจะดำเนินการในวงแคบและขับเคลื่อนในลักษณะ Sandbox ที่เลือกผู้ประกอบการ เลือกชิ้นส่วน และสร้างความเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่น ๆ

ภายหลังที่ปัจจัยทางด้านอุปทานมีความพร้อม การเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดมาตรฐานชิ้นส่วน ยานยนต์ที่ทำให้ตลาดชิ้นส่วนเหล่านี้ใหญ่ขึ้นและเป็นแรงกระตุ้นเพิ่มเติมให้ผู้ประกอบการใช้ประโยชน์จาก อววน. โดยสิ่งที่ต้องเตรียมการเพื่อให้สามารถมีบทบาทนำในการกำหนดมาตรฐานประกอบด้วย

1. การระบุชิ้นส่วนยานยนต์ที่ไทยมีคุณภาพสูง เช่น ผลิตภัณฑ์ยาง และชิ้นส่วนโลหะขึ้นรูป
2. การสำรวจมาตรฐานเกี่ยวกับชิ้นส่วนทั้งในและต่างประเทศ
3. การเตรียมหาพันธมิตรในกลุ่มสมาชิก RCEP เพื่อมีบทบาทในการกำหนดมาตรฐานสินค้า และระบบ
4. การรับรองมาตรฐานสินค้า
5. การเตรียมยกระดับศักยภาพทางด้านการผลิต เช่น การให้แรงจูงใจให้สถานประกอบการใช้ประโยชน์ จาก อววน. การเตรียมความพร้อมทางด้านการทดสอบและการรับรองมาตรฐานต่าง ๆ
6. การออกแบบมาตรการเสริม เช่น การทำ Roadshow ตลาดสินค้าใหม่ในภูมิภาค RCEP

³⁵ เรื่องดังกล่าวแตกต่างจากตลาด OEM (Original Manufacturing Equipment) ที่บริษัทรถยนต์ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเสนอต่อผู้บริโภค ความสำเร็จจากรถยนต์ที่พัฒนาจะเป็นตัวกำหนดขนาดตลาด

5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และมาตรการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญ 4 ประการได้แก่

1. ประชาสัมพันธ์ถึงประโยชน์ที่ไทยจะได้จากกรอบความตกลง RCEP ทั้งในระยะสั้นและระยะปานกลาง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่เหมาะสม และเตรียมใช้ประโยชน์ RCEP ให้ตรงกับศักยภาพของ RCEP
2. พัฒนา Focal point เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถสื่อสารกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประโยชน์ จากความเป็น Rule-based ในกรอบ RCEP
3. พัฒนา Focal point เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถสื่อสารกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประโยชน์ จากความเป็น Rule-based ในกรอบ RCEP
4. พัฒนาแผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมการส่งออกผลิตภัณฑ์ยานยนต์แห่งอนาคตของไทย
5. จัดเตรียมทำที่การผลักดันมาตรฐานสินค้าที่เกี่ยวข้องกับยานยนต์แห่งอนาคตภายใต้กรอบ RCEP

โดยข้อเสนอแนะมีมาตรการที่เกี่ยวข้องดังในตารางที่ 5.2

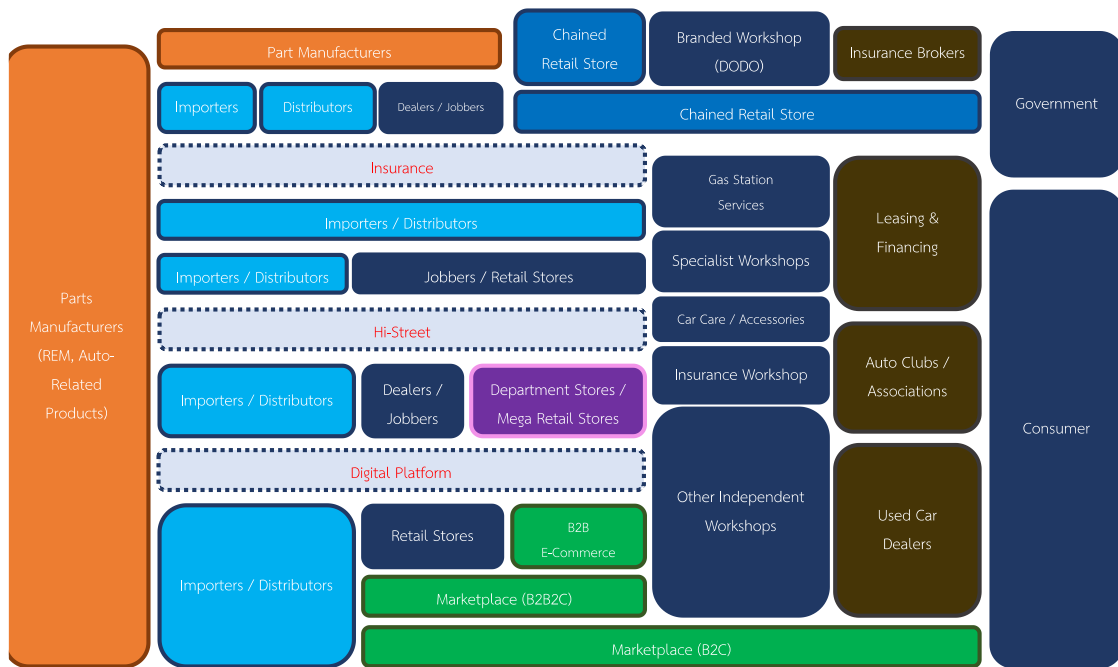
ภายใต้ข้อเสนอแนะทั้ง 4 ข้อ สอวช. สามารถเข้ามามีบทบาทนำในข้อ 3 และ 4 โดยการมีบทบาทนำ เพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมการส่งออกผลิตภัณฑ์ยานยนต์แห่งอนาคตของไทยด้วยอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม การจัดทำยุทธศาสตร์ข้างต้นจะผนวกคุณลักษณะสำคัญของชิ้นส่วนอัจฉริยะทั้ง 4 ประการข้างต้น เช่น การพัฒนาในลักษณะต่อยอด (คุณลักษณะที่ 1) จากสิ่งที่ดำเนินการอยู่ และตระหนักถึงความหลากหลายของผู้ประกอบการ (คุณลักษณะที่ 4) การขับเคลื่อนจึงควรจัดทำการประชุมเชิงปฏิบัติการที่ เชิญผู้ประกอบการที่มีศักยภาพมาระดมสมองเพื่อกำหนดโจทย์ความต้องการใช้ประโยชน์จาก ออวน. รวมทั้ง ระบบนิเวศน์ ที่จำเป็นที่ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์จาก ออวน. อย่างจริงจัง โดยอาจจัดทำเป็น Sandbox หลาย รูปแบบได้

ความชัดเจนจากความต้องการการใช้ประโยชน์จาก ออวน. จะเป็นข้อมูลสำคัญที่หน่วยงานอย่าง สอวช. ที่สามารถนำไปเชื่อมโยงกับส่วนราชการต่าง ๆ ทั้งทางด้านการเตรียมกำลังคน (อุดมศึกษา) เครื่องมือทดสอบ (สถาบันเฉพาะทาง มหาวิทยาลัย) การเชื่อมต่อแหล่งทุนเพื่อการวิจัยและนวัตกรรม (PMU ต่าง ๆ) และการประสานเพื่อสร้างระบบนิเวศน์ที่เหมาะสม เช่น การสนับสนุนเงินทุนในการดำเนินการ การรับรองมาตรฐาน สินค้าต่าง ๆ

นอกจากนั้นข้อมูลข้างต้นยังมีส่วนช่วยให้ สอวช. มีบทบาทในการช่วยเหลือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเจรจาเพื่อให้ไทยมีบทบาทนำในการผลักดันมาตรฐานสินค้าภายใต้กรอบ RCEP ต่อไป

รูปที่ 5.1 ห่วงโซ่อุปทานของตลาด Aftermarket

ที่มา: พัฒนาโดยนักวิจัยจากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

ตารางที่ 5.2 ข้อเสนอแนะและมาตรการที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ	มาตรการที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
ประชาสัมพันธ์ถึงประโยชน์ที่ไทยจะได้จากกรอบความตกลง RCEP ทั้งในระยะสั้นและระยะปานกลางเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่เหมาะสม และเตรียมใช้ประโยชน์ RCEP ให้ตรงกับศักยภาพของ RCEP	<ul style="list-style-type: none"> จัดการสัมมนาเผยแพร่ให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการและบุคคลทั่วไปเกี่ยวกับความตกลง RCEP จัดทำเอกสารเผยแพร่ตามสื่อออนไลน์เกี่ยวกับการเปิดเสรีตามกรอบ RCEP เมื่อเทียบกับ FTA กรอบอื่น ๆ 	<ul style="list-style-type: none"> ต้องระมัดระวังเกี่ยวกับความสับสนเกี่ยวกับผลประโยชน์ในระยะสั้น (เช่น การเป็นกติกากลาง หรือ Rule-based) และระยะยาว (เช่น ผลการเปิดตลาดที่เปิดมากขึ้นในช่วงท้ายของการปรับตัว และผลที่อาจมีต่อการเปลี่ยนแปลงห่วงโซ่การผลิต)
พัฒนา Focal point เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถสื่อสารกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประโยชน์จากความเป็น Rule-based ในกรอบ RCEP	<ul style="list-style-type: none"> จัดตั้งคณะทำงานเพื่อประเมินสถานการณ์การทะลักเข้ามาของสินค้าจีน (Export Circumvention) ว่าเป็นการทุ่มตลาดหรือไม่ อย่างไร เพื่อกำหนดท่าทีเพื่อรับมือกับสถานการณ์ในลำดับถัดไปได้เหมาะสม มีคณะทำงานพิเศษร่วมระหว่างรัฐ เอกชน และวิชาการเพื่อติดตามสถานการณ์การค้าโลก โดยเฉพาะกระแสการใช้มาตรการกีดกันทางการค้า บทบาทรัฐในการอุดหนุน เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากกรอบกติกาใหญ่อย่าง RCEP ได้เต็มประสิทธิภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> ภาครัฐอาจพิจารณามาตรการ/สิทธิประโยชน์อื่นๆ นอกเหนือจากมาตรการด้านการลดภาษี เช่น เรื่อง Free zone เพื่อให้ RCEP สามารถเกิดการใช้ประโยชน์ได้สูงที่สุด ภาครัฐอาจจัดเวทีหรือช่องทางสำหรับผู้ประกอบการหรือกลุ่มอุตสาหกรรมในการหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความท้าทาย และความต้องการของภาคอุตสาหกรรมเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มอุตสาหกรรม รวมทั้งข้อมูลสำหรับการเจรจาในอนาคตซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อประเทศ

ข้อเสนอแนะ	มาตรการที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
<p>เพิ่มบทบาทในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศผ่านการมีบทบาทนำในการจัดอบรมและสร้างเครือข่ายของ MSMEs ของประเทศสมาชิก RCEP ในการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีต่าง ๆ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดอบรมการใช้ประโยชน์จากอีคอมเมิร์ซแก่ MSMEs เพื่อกระจายสินค้าในตลาด RCEP ● พัฒนาเครือข่ายธุรกิจ MSMEs ใน RCEP ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล และใช้เครือข่ายนั้นในการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีต่าง ๆ 	<ul style="list-style-type: none"> ● การจัดทำโครงการต้องจำแนกออกเป็นกลุ่มย่อยตามเป้าหมายของการโครงการ เช่น โครงการอบรมใช้ประโยชน์จากอีคอมเมิร์ซควรกระจุกในกลุ่มวิสาหกิจรายย่อยและรายเล็ก ไม่ควรรวมรายกลางเข้า ในขณะที่โครงการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจควรครอบคลุมเครือข่ายในรายขนาดเป็นต้น
<p>ขับเคลื่อนนโยบายส่งเสริมให้เกิดการผลิตการใช้ยานยนต์ไฟฟ้าในประเทศ โดยตั้งเป้าหมายให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้า (EV Hub) ที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาค สอดคล้องตามวิสัยทัศน์ Ignite Thailand ของรัฐบาล</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● นโยบาย อว. For EV ผลักดัน 3 แผนงานที่เกี่ยวข้องกับยานยนต์ไฟฟ้า ได้แก่ <ol style="list-style-type: none"> (1) EV-HRD: การพัฒนาทักษะกำลังคนเพื่ออุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้า (2) EV-Transformation: การปรับเปลี่ยนมาใช้ยานยนต์ไฟฟ้าและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (3) EV-Innovation: การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมยานยนต์ไฟฟ้า นวัตกรรมเพื่อยกระดับอุตสาหกรรม³⁶ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ยานยนต์ไฟฟ้าเป็นแผนงานสำคัญ (flagship) ของกองทุน ววน. โดยมี สอวช., สวทช., และ สกสว. เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อน โดยมี บพข. และ NIA ร่วมดำเนินการและให้การสนับสนุน

³⁶ เช่น โครงการรถยนต์ไฟฟ้าดัดแปลงที่ NECTEC ร่วมกับ EGAT โครงการรถจักรยานยนต์ไฟฟ้าดัดแปลง ที่ NECTEC ร่วมกับ PEA โครงการรถโดยสารไฟฟ้าดัดแปลงที่ ขสมก. ร่วมกับ สวทช. (โดย NECTEC, ENTEC และ MTEC) และโครงการเรือโดยสารไฟฟ้าทางทะเลที่บริษัทสกลภูมิฯ ร่วมกับ สวทช. (โดย NECTEC, ENTEC, และ MTEC) อย่างไรก็ตาม EV innovation ไม่ได้มีเฉพาะ EV conversion โครงการวิจัยและพัฒนาจึงควรมีข้อมูลว่าใน global value chain ของ EV เราสามารถสร้าง innovation และอยู่ตรงไหนของ supply chain เช่น เรื่องการพัฒนาแบตเตอรี่, การพัฒนา Software, มอเตอร์, การพัฒนาระบบสนับสนุน EV (ระบบ infotainment, lidar, autonomous, วัสดุภายใน EV) เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ	มาตรการที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
<p>พัฒนาแผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมการส่งออกผลิตภัณฑ์ยานยนต์แห่งอนาคตของไทย</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดตั้งคณะทำงานเชิงปฏิบัติการเพื่อ Segment ยานยนต์ไฟฟ้าที่ผู้ประกอบการไทยมีศักยภาพการผลิตและพื้นที่การใช้ประโยชน์จาก อววน. ● จัดตั้งคณะทำงานเชิงปฏิบัติการเพื่อระบุนโยบายขึ้นส่วนยานยนต์ศักยภาพและโอกาสที่ให้ผู้ประกอบการใช้ประโยชน์จาก อววน. ● จัดทำโครงการ Sandbox ในการพัฒนาขึ้นส่วนยานยนต์อัจฉริยะ (Co-funding) ● เตรียมมาตรการสนับสนุนเพื่อลดต้นทุนให้ผู้ประกอบการ การใช้ประโยชน์จาก อววน. 	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดทำ/หางานวิจัยเพื่อสนับสนุนขึ้นส่วนยานยนต์ที่ไทยมีศักยภาพ ● ภาคเอกชนที่น่าจะมีข้อมูลเชิงลึกในการระบุนโยบายขึ้นส่วนศักยภาพ เช่น สมาคมผู้ผลิตขึ้นส่วนยานยนต์ไทย สมาคมอุตสาหกรรมยานยนต์ไทย กลุ่มอุตสาหกรรมยานยนต์ (สอท.) สมาคมผู้ค้าอะไหล่รถจักรยานยนต์ไฟฟ้าไทย (EVAT) และสมาคมยานยนต์ไฟฟ้าดัดแปลงไทย (ECAT) ● ควรมีสมาคมทางด้านไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เข้ามามีส่วนร่วม เช่น กลุ่มไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ สมาคม PCB สมาคมสมองกลฝังตัวไทย
<p>จัดเตรียมทำที่การผลักดันมาตรฐานความปลอดภัยของยานยนต์ไฟฟ้า และสินค้าที่เกี่ยวข้องกับยานยนต์แห่งอนาคตภายใต้กรอบ RCEP</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการผสมผสานระหว่างมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องยานยนต์ไฟฟ้า และมาตรฐานเพิ่มเติมสำหรับ Segment อื่นๆ นอกเหนือ จากยานยนต์นั่งส่วนบุคคล ● ศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการค้าขึ้นส่วนยานยนต์เพื่อตีกรอบพันธมิตรในการขับเคลื่อนการกำหนดมาตรฐานขึ้นส่วน และ 	

ข้อเสนอแนะ	มาตรการที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
	<p>การสำรวจมาตรฐานชิ้นส่วนต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั้งในและต่างประเทศ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ประเมินความพร้อมของศักยภาพการรับรองมาตรฐานของไทย 	

บรรณานุกรม

- Ajami, R. (2021). The Regional Comprehensive Economic Partnership: Asia Trade Connectedness. *Journal of Asia-Pacific Business*, 22(1), 1-3. doi:10.1080/10599231.2021.1866395
- Ando, M., & Hayakawa, K. (2021). Global Value Chains and COVID-19: An Update on Machinery
- Ando, M., Kimura, F., & Obashi, A. (2021). International production networks are overcoming COVID-19 shocks: evidence from Japan's machinery trade. *Asian Economic Paper*, 20(3), 40-72.
- Antras, P., & Chor, D. (2022). Global Value Chains. In Gita Gopinath, Elhanan Helpman, & K. Rogoff (Eds.), *Handbook of International Economics* (Vol. 5, pp. 297-376).
- Athukorala, P. (2014). Growing with Global Production Sharing: The Tale of Penang Export Hub, Malaysia. *Competition and Change*, 18(3), 221-245.
- Athukorala, P. (2019). Joining Global Production Networks: Experience and Prospects of India. *Asian Economic Policy Review* 14(1), 123-143.
- Cadot, O., & Ing, L. (2015). How restrictive are ASEAN's Rules of Origin? *Asian Economic Paper* 15(3), 115-134.
- Cassey Lee (2022). "RCEP: Focus Areas and Support for Small and Medium-sized Enterprises" In book: Dynamism of East Asia and RCEP: The Framework for Regional Integration (pp.277-305). Economic Research Institute for ASEAN and East Asia.
- Crivelli, P., & Inama, S. (2022, January). A Preliminary Assessment of the Regional Comprehensive Economic Partnership ADB Briefs, (206). Manila.
- Crivelli, P., & Inama, S. (2022). A Preliminary Assessment of the Regional Comprehensive Economic Partnership ADB Briefs, January (206). Manila.
- De Backer, K., Carlo Menon, Isabelle Desnoyers-James, & Moussiégt, L. (2016). Reshoring: Myth or Reality? OECD Science, Technology and Industry Policy Papers, (27). Paris.
- DFTA (2009), 'ASEAN-Australia-New Zealand free trade agreement (AANZFTA): AANZFTA fact sheets (consolidated), Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT), Australian Government 24 February available at https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/fact_sheets.pdf
- Drysdale, P., & Armstrong, S. (2021). RCEP: a strategic opportunity for multilateralism. *China Economic Journal*, 14(2), 128-143. doi:10.1080/17538963.2021.1937092
- Estevadeordal, A. and K. Suominen (2006), 'Mapping and measuring rules of origin around the world', in O. Cadot, A. Estevadeordal, A. Suwa-Eisenmann and T. Verdier (eds.), The

- Origin of Goods: Rules of Origin in Regional Trade Agreements, Oxford University Press, Oxford.
- Feenstra, R., & Hanson, G. H. (1996). Globalization, outsourcing and wage inequality. *American Economic Review*, 86(2), 240-245.
- Fukuoka, K. and Shimizu, N. (2022). Apple's patent history reveals a major push into autos. *Nikkei Asian Review*, 25 July available at <https://asia.nikkei.com/Business/Automobiles/Apple-s-patent-history-reveals-a-major-push-into-autos>
- Hayakawa, K. (2014), 'Impact of Diagonal Cumulation Rule on FTA Utilization: Evidence from Bilateral and Multilateral FTAs between Japan and Thailand', *Japan and the World Economy* 32: 1-16.
- Hayakawa, K., & Mukunoki, H. (2021). Impacts of COVID-19 on global value chains. *Developing Economies*, 59(2), 1-24.
- Heineke, K., Benedikt Kloss, Timo Moller, & Wiemuth, C. (2021). Shared mobility: where it stands and where it's going. Retrieved from <https://www.mckinsey.com/industries/automotive-and-assembly/our-insights/shared-mobility-where-it-stands-where-its-headed#/>
- Inama, S. (2022). *Rules of Origin in International Trade* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Jaewon, K. (2023). LG partners with Magna in developing self-driving technology. *Nikkei Asian Review*. 4 January available at <https://asia.nikkei.com/Business/CES-2023/LG-partners-with-Magna-in-developing-self-driving-technology>
- Jongwanich, J., & Kohpaiboon, A. (2017). Exporter Responses to FTA Tariff Preferences: Evidence from Thailand. *Asia Pacific Economic Literature*, 55 (2), 130-157.
- Kawasaki, N. (2023). Sony showcases its first EV brand Afeela ahead of CES 2023. *Nikkei Asian Review*. 5 January available at <https://asia.nikkei.com/Business/CES-2023/Sony-showcases-its-first-EV-brand-Afeela-ahead-of-CES-2023>
- Kearney (2014), The Truth About Reshoring: Not What It's Cracked Up to be, available at <https://www.kenarney.com/article/-/insights/the-truth-about-reshoring-it-s-not-what-it-s-cracked-up-to-be>
- Kimura, F. (2021). "RCEP from the middle powers' Perspective". *China Economic Journal*, 14(2), 162-170. doi:10.1080/17538963.2021.1933059
- Kimura, F. (2021). "RCEP from the middle powers' Perspective". *China Economic Journal*, 14(2), 162-170. doi:10.1080/17538963.2021.1933059

- Kimura, F., Tangavelu, S. M., Narjoko, D., & Findlay, C. (2020). Pandemic (COVID-19) policy, regional cooperation and the emerging global production network. *Asian Economic Journal*, 34(1).
- Kimura, F., Thangavelu, S., & Narjoko, D. (2022). Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP): Implications, Challenges, and Future Growth of East Asia and ASEAN. Jakarta: Economic Research Institute for ASEAN and East Asia (ERIA).
- Kohpaiboon, A., & Jongwanich, J. (2013). International Production Network, Clusters and Industrial Upgrading: Evidence from Automotive and Hard Disk Drive Industries. *Review of Policy Research*, 30(2), 211-239.
- Kohpaiboon, A., & Jongwanich, J. (2014). Global Production Sharing and Wage Premiums: Evidence from the Thai Manufacturing Sector. *Asian Development Review*, 31(2), 141-164.
- Kohpaiboon, A., & Jongwanich, J. (2021). The Effect of the COVID-19 Pandemic on Global Production Sharing in East Asia. Discussion Paper No 370. Jakarta.
- Kohpaiboon, A., & Jongwanich, J. (2022), 'Restrictiveness of RCEP Rules of Origin: Implications for Global Value Chains in East Asia', in Dynamism of East Asia and RCEP: The Framework for Regional Integration by F. Kimura, S. Urata, S. Thangavelu and D. Narjoko, Economic Research Institute of ASEAN and East Asia (ERIA), Jakarta.
- Lee, Y. (2020, 16 November). A coup for China': Analysts react to the world's largest trade deal that excludes the U.S. CNBC. Retrieved from <https://www.cnbc.com/2020/11/16/rcep-15-asia-pacific-countries-including-china-sign-worlds-largest-trade-deal.html>
- Nezu, R. (2009). Track Two Study Group on Comprehensive Economic Partnership in East Asia (CEPEA). Retrieved from <https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/cepea-phase-2-report.pdf>
- Nikkei Asia (2021). Toyota's self-driving car unit buys US map startup Carmera. 15 July available at <https://asia.nikkei.com/Business/Business-deals/Toyota-s-self-driving-car-unit-buys-US-map-startup-Carmera>
- Nikkei Asia. (2023). Honda to double number of programmers to 10,000 by 2030. 9 May available at <https://asia.nikkei.com/Business/Automobiles/Honda-to-double-number-of-programmers-to-10-000-by-2030>
- Oba, M. (2019). Further development of Asian regionalism: institutional hedging in an uncertain era. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 8(2), 125-140. doi:10.1080/24761028.2019.1688905

- Phoonphongphipat, A. (2023). Thailand's PTT to invest \$7bn in green hydrogen with Saudi firm. *Nikkei Asian Review*. 11 August available at <https://asia.nikkei.com/Business/Energy/Thailand-s-PTT-to-invest-7bn-in-green-hydrogen-with-Saudi-firm>
- Raymunt, M. (2022). Volkswagen Delays Key EV Project as Tesla Challenge Stumbles. *Bloomberg*. 17 November available at <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-11-17/volkswagen-delays-key-ev-project-as-tesla-challenge-stumbles>
- Rodrik, D. (2018). What do trade agreements really do? *Journal of Economic Perspectives*(2), 73-90.
- Rujopakarn, P. (2023). Toyota and CP Group Collaborate to Produce Hydrogen in Samut Prakan, available at <https://thainews.prd.go.th/en/news/detail/TCATG230628092928841>
- Thangavelu, S., Fukunari Kimura, Urata, S., & Narjoko, D. (2022). New dynamism in ASEAN and East Asia: the role of the RCEP as a ‘living agreement’. In E. R. I. f. A. a. E. A. (ERIA) (Ed.). Jakarta.
- The Boston Consulting Group (2013), Behind the American Export Surge: The U.S. as One of the Developed World’s Lowest-Cost Manufacturers.
- The Economist. (2020, 15 November). The meaning of RCEP, the world’s biggest trade agreement. *The Economist*. Retrieved from https://www.economist.com/finance-and-economics/2020/11/15/the-meaning-of-rcep-the-worlds-biggest-trade-agreement?ppccampaignID=&ppcadID=&ppcgclid=&gclid=EA1aIQobChMI1IqNwtO8_wVAoNLBR1fsgnHEAAYASAAEgLVvD_BwE&gclid=aw.ds
- The Hackett Group (2012), Reshoring Global Manufacturing: Myths and Realities.
- The Reshoring Initiative (2015), Reshoring Initiative Data Report: Reshoring and FDI Boost US
- Tsirekidze, D. (2021). Global supply chains, trade agreements, and rules of origin. *World Economy*, 44(11), 3111-3140.
- WDR. (2020). Trading for Development in the Age of Global Value Chains. Retrieved from Washington: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2020>
- WTO. (2021). *Global Value Chain Development Report*. World Trade Organization (WTO) Geneva:
- Yi, K. M. (2003). Can vertical specialization explain the growth of world trade? *Journal of Political Economy*, 111, 52-102.
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ (2566) “การค้าของไทยกับกลุ่มประเทศ RCEP ปี 2566 (ม.ค. - ธ.ค.)” สืบค้นจาก <https://www.dtn.go.th/th/content/category/detail/id/1541/cid/1570/iid/12801>

กรุงเทพธุรกิจ (2565). "ปตท.- ฟ็อกซ์คอนน์" ตอกเสาเข็มโรงงาน EV ลงทุน 3.7 หมื่นล้าน เร่งผลิตปี 2567. 14 พฤศจิกายน สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/auto/1037622>

ณัฐสิทธิ์ เกิดศรี, จักรพงศ์ พงศ์ธโนยศวรชัย, วีรินทร์ หวังจิรนิรันดร์, นักสิทธิ์ นุ่มวงษ์, กัญญภัทร ชื่นวงศ์, นวงศ์ ชลคุป และ จิตติภัทร ดอกไม้เทศ. (2563). การจัดทำแผนที่นำทางการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีสาขาการ พัฒนาอุตสาหกรรมยานยนต์สมัยใหม่เพื่อรองรับยุทธศาสตร์ของประเทศไทยที่มุ่งสู่ยุค 4.0 ในอนาคต. *โครงการวิจัยเชิงยุทธศาสตร์การจัดทำแผนที่นำทางการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีรายอุตสาหกรรม เพื่อรองรับยุทธศาสตร์ของประเทศไทยมุ่งสู่ยุค 4.0 (Thailand 4.0) ด้วย 10 อุตสาหกรรมใหม่ในอนาคต. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว).*

ฐานเศรษฐกิจ (2566) 'ส.อ.ท. พันธชยอดชาयरถ EV ปีนี้ทะลุ 1 แสนคัน' 31 ธันวาคม สืบค้นจาก <https://www.thansettakij.com/business/economy/584729>

ดวิษ กิระชัยวนิช, บุรินทร์ เกิดทรัพย์, จิรพรรณ เขาวนพงษ์ (2566). มองโอกาสในวิกฤต “EV Conversion” คือ Transition Strategy หรือไม่? ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC).

ประชาชาติธุรกิจ (2566) สินค้าจีนทะลักเข้าไทย กระทบใครบ้าง 31 สิงหาคม สืบค้นจาก <https://www.prachachat.net/columns/news-1381059>

อาชนัน เกาะไฟบูลย์, จุฑาทิพย์ จงวนิชย์, วรณพงษ์ ดุรงค์เวโรจน์ และ ดร.วานิสสา เสือนิล (2566) โครงการ ศึกษาการแยกห่วงโซ่อุปทาน (decoupling) ของอุตสาหกรรมสำคัญระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนและนัย ต่อเศรษฐกิจการค้าไทย เสนอต่อ สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า กระทรวงพาณิชย์

คณะกรรมการที่ปรึกษา

(ตามคำสั่ง สอวช. ที่ ๔๕/๒๕๖๖ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาการศึกษาผลกระทบและโอกาสจากความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP))

นางพวงรัตน์ อัครพิศิษฐ์	ประธาน
นายพาสีทธิ์ หล่อธีรพงศ์	กรรมการ
นางจิตรฉวี อรุณรุ่งเลิศ	กรรมการ
นางสาวพริ้วแพร ชุมรัมย์	กรรมการ
นายวิศิษฐ์ ลิ้มลือชา	กรรมการ
นายสุพจน์ สุขพิศาล	กรรมการ
นายกฤษฎา อุตตโมทย์	กรรมการ
นายสุรชัย สถิตคุณารัตน์	กรรมการและเลขานุการ
นางปราณปรียา ศรีวรรณวิทย์ ลุนด์แบร์ย	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะที่ปรึกษาและคณะผู้จัดทำ

สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ:

คณะที่ปรึกษา

ดร.กิติพงศ์ พร้อมวงศ์	อดีตผู้อำนวยการ
ดร.กาญจนา วานิชกร	นักยุทธศาสตร์ระดับสูง
ดร.สิริพร พิทยโสภณ	นักยุทธศาสตร์ระดับสูง
ดร.สุรชัย สถิตคุณารัตน์	นักยุทธศาสตร์ระดับสูง
ดร.ปราณปรียา ศรีวรรณวิทย์ ลุนด์แบร์ย	ผู้อำนวยการฝ่ายนโยบายความร่วมมือ ระหว่างประเทศ

คณะผู้จัดทำ

นางสาววิภาพร อัครพิศิษฐ์	ผู้เชี่ยวชาญนโยบายอาวุโส
ดร.สุนทรี นามลิวัดย์	ผู้เชี่ยวชาญนโยบายอาวุโส
ดร.อภิชาติ อภัยวงศ์	ผู้เชี่ยวชาญนโยบายอาวุโส
นายปรีนันท์ วรรณสว่าง	ผู้เชี่ยวชาญนโยบาย
ดร.ดวงกมล พิหูสูตร	นักพัฒนานโยบาย
นางสวานัยนา เปลี่ยนผัน	นักพัฒนานโยบาย
นางสาวฉยรวีภัทร์ ธีรภานุชัยกุล	นักวิเคราะห์นโยบาย
นางสาวณัฐมล บำรุงราษฎร์	ผู้ประสานงานโครงการ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์:

รศ.ดร.อาชนันท์ เกาะไพบูลย์	คณะเศรษฐศาสตร์
รศ.ดร.จุฑาทิพย์ จงวนิชย์	คณะเศรษฐศาสตร์

บรรณาธิการ: นายปรีนันท์ วรรณสว่าง